Univerzita Palackého v Olomouci

Fakulta tělesné kultury

PSYCHICKÉ DETERMINANTY VÝKONU HRÁČE LEDNÍHO HOKEJE VE VRCHOLOVÉM SPORTU

Disertační práce

Autor: PhDr. Marian Jelínek

Pracoviště: Fakulta tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci

Školitel: Prof. PhDr. Hana Válková, CSc.

Olomouc 2014

Bibliografická identifikace

Jméno a příjmení autora: PhDr. Marian Jelínek

Název disertační práce: Psychické determinanty výkonu hráče ledního hokeje ve vrcholovém sportu

Pracoviště: Fakulta tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci

Školitel: Prof. PhDr. Hana Válková, CSc.

Rok obhajoby disertační práce: 2014

Abstrakt

Východiska: Charakteristika struktur sportovního výkonu ve vrcholovém sportu, porovnání modelů individuálního herního výkonu, využití holistického přístupu k řešené problematice jako paradigma práce.

Cíl: Hlavním cílem práce je podle výsledků přímého pozorování soutěžních utkání extraligy ledního hokeje a na základě vyhodnocení vybraných fyzických a psychologických testů formulovat, analyzovat a sumarizovat determinanty sportovního výkonu hráčů ledního hokeje v reálných podmínkách vrcholového sportu se zdůrazněním psychické složky.

Metody: Trenérský protokol, Wingate test, Štandardizovaný dotazník motivácie výkonu a Dotazník interpersonální diagnózy. Populace: hráči extraligy ledního hokeje. Pro prokázání vztahu mezi individuálním herním výkonem hráče ledního hokeje, posouzeným prostřednictvím Trenérského protokolu, a působením fyzických a psychických determinant byly využity výsledky Wingate testu, Štandardizovaného dotazníku motivácie výkonu a Dotazníku interpersonální diagnózy.

Závěry: Výzkum potvrdil nutnost celostního pohledu na individuální herní výkon hráče ledního hokeje. Na základě výsledků výzkumu byl navržen holistický model IHV hráče ledního hokeje. V závěrech práce jsou naznačeny možné teoretické a praktické přínosy z hlediska holistického přístupu k individuálním herním výkonům hráčů ve sportovních hrách.

Klíčová slova

Holistický přístup, determinanty sportovního výkonu, týmové anticipační sporty, týmový herní výkon, individuální herní výkon, psychické determinanty.

Souhlasím s půjčováním práce v rámci knihovnických služeb.

Bibliographical identification

Author's first name and surname: PhDr. Marian Jelínek

Title of the doctoral thesis: Psychological determinants of ice hockey player performance in elite sport

Department: Faculty of Physical Culture of the Palacky University, Olomouc

Supervisor: Prof. PhDr. Hana Válková, CSc.

The year of presentation: 2014

Abstract

Background: The characteristics of the structure of performance in elite sport, comparison of individual game performance models, holistic approach to solving problems.

Objective: The main objective of this work is to formulate, analyze, and summarize the determinants of sports performance among ice hockey players, emphasizing the psychological component. Based on the results of direct observation of competitive matches in the Eliteleague and on select physical and psychological tests.

Methods: Coaching protocol, Wingate test, a standardized questionnaire of performance motivation, Interpersonal Check List (ICL). Population: Eliteleague ice-hockey players. To demonstrate the relationship between individual player performance, coaching protocols, and the effects of physical and psychological determinants, the results of the Wingate test, a standardized questionnaire of performance motivation, and Interpersonal Check List (ICL) were used.

Conclusions: The research confirmed the need for a holistic view of ice-hockey players individual game performance. Based on the results of the research, a holistic model IHV for ice hockey player was designed. The conclusion suggests the possible theoretical and practical benefits of a holistic approach to ice-hockey players' individual game performance.

Keywords

A holistic approach, determinants of sports performance, anticipatory team sports, team game performance, individual game performance, psychological determinants.

I agrese the thesis paper to be lent withhim the library service.

Prohlašuji, že jsem disertační práci zpracoval samostatně pod vedením své školitelky prof. PhDr. Hany Válkové, CSc., a uvedl jsem všechny použité literární a odborné zdroje a dodržoval zásady vědecké etiky.

V Olomouci dne..... ……..

vlastnoruční podpis

Děkuji prof. PhDr. Haně Válkové, CSc., a doc. Ing. Janě Kleinové, CSc., za pomoc a cenné rady, které mi poskytly při zpracovávání disertační práce.

OBSAH:

Úvod **8**

1 Cíl práce **10**

2 Výkon jako obecná kategorie **12**

2.1 Obecná charakteristika výkonu 12

2.2 Faktory ovlivňující výkon – determinanty 14

2.3 Shrnutí jednotlivých pohledů na výkon ve vztahu ke sportovnímu výkonu 16

3 Sportovní výkon **18**

3.1 Obecná charakteristika sportovního výkonu 18

3.2 Struktura sportovního výkonu 20

3.3 Charakteristika determinant sportovního výkonu 25

3.3.1 Klasifikace determinant sportovního výkonu 25

3.3.2 Psychické determinanty sportovního výkonu 28

3.4 Výkon sportovce a týmu ve sportovních hrách 38

3.4.1 Individuální herní výkon 44

3.4.2 Týmový herní výkon 47

3.5 Shrnutí pohledů na individuální herní výkon ve vztahu k týmovému hernímu výkonu 51

4 Herní výkon v ledním hokeji **53**

4.1 Individuální herní výkon hráče ledního hokeje 53

4.2 Struktura individuálního herního výkonu hráče ledního hokeje 55

4.3 Psychické determinanty individuálního herního výkonu hráče ledního hokeje 61

4.4 Týmový herní výkon v ledním hokeji 67

4.5 Shrnutí současných poznatků z teorie a praxe ve vztahu k výkonu hráče ledního hokeje 70

5 Shrnutí teoretických východisek práce **72**

6 Cíl výzkumu a postup práce **74**

6.1 Cíl výzkumu 74

6.2 Výzkumné otázky 75

6.3 Úkoly a postup práce 75

7 Metodika výzkumu 77
7.1 Participanti 77
7.2 Metody sběru dat 77
7.2.1 Oblast ukazatelů hodnocení individuálního herního výkonu 77
7.2.2 Oblast ukazatelů fyzického charakteru 79
7.2.3 Oblast ukazatelů psychického charakteru 81
7.3 Metody zpracování dat 85
7.4 Proces výzkumu 89
8 Výsledky výzkumu 92
8.1 Vyhodnocení jednotlivých šetření 92
8.1.1 Oblast objektivizovaného hodnocení IHV 92
8.1.2 Oblast fyzických determinant 97
8.1.3 Oblast psychických determinant 100
8.2 Posouzení vztahů mezi determinantami z jednotlivých oblastí šetření a IHV 106
8.3 Posouzení vztahů mezi determinantami z jednotlivých oblastí šetření a IHV u vybraných participantů výzkumu 108
9 Diskuze 115
9.1 Komentář k výsledkům výzkumu 115
9.2 Porovnání výsledků výzkumu s teoretickými východisky 119
9.3 Návrh struktury modelu IHV hráče ledního hokeje z holistického pohledu 121
9.4 Otázky a náměty k další diskuzi 128
10 Závěry 130
10.1 Přínosy pro teorii a praxi 132
10.2 Limity výzkumu 134
11 Souhrn 136
12 Summary 138
Referenční seznam 140
Seznam příloh 147

Úvod

Sport lze považovat za jeden z nejvýznamnějších fenoménů současného světa a jako takový prostupuje do všech oblastí života lidí i společnosti. V současnosti dochází stále více k prorůstání vrcholového sportu a byznysu – na jedné straně je investováno do sportu velké množství peněz, na straně druhé se stal výdělečným artiklem, čímž se mění pozice sportovců a podstata vrcholového sportu jako takového.

Vrcholový sport se stává jakousi specifickou formou byznysu, a jako jeho každá jiná forma musí generovat zisky. „Sportovní průmysl“ generuje zisky pouze tam, kde je úspěch, výjimečný výkon, neboť jen úspěch přináší zájem o daný byznys, a vrcholoví sportovci jsou ti, již ho mají zajistit.

Provázání vrcholového sportu a peněz – ať již od majitelů klubů a sponzorů na straně jedné, či odměn za umístění, která jsou považována za úspěch, na straně druhé – vytváří enormní tlak na vrcholové sportovce a jejich realizační týmy a nutí je ke stále větším sportovním výkonům.

Tato atmosféra tlaku na výsledek a honba za překonáváním rekordů, vytvářená ve společnosti vrcholového sportu, vede sportovce k neustálému hledání cest, jak svůj sportovní výkon zvýšit.

Pomineme-li nelegální cesty zvyšování sportovního výkonu, jako je doping, které mohou krátkodobě příznivě ovlivnit sportovní výkon, ale jež jsou zpravidla odhaleny a znamenají konec úspěchu i kariéry vrcholového sportovce, musíme se především zaměřit na sportovní výkon jako takový, na jeho strukturu, determinanty a možnosti zlepšování.

Snažíme se vytvořit nejpoplatnější strukturu sportovního výkonu, hledáme, co jej determinuje, klademe si otázky, zda existují jeho hranice, jaké má vlastně sportovec jako lidský jedinec možnosti výkon ovlivnit, ptáme se, zda existuje nějaká obecně platná cesta ke zvýšení sportovního výkonu, či zda se tyto cesty odlišují u jednotlivých sportovců a sportovních odvětví apod.

V souvislosti se sportovním výkonem vzniká celá řada otázek, jež si musí položit každý, kdo se jím zabývá ve vztahu k vrcholovému sportu. I tato práce se snaží alespoň na některé z nich odpovědět a prohloubit tak poznání v oblasti vrcholového sportu a sportovního výkonu jako jeho primárního cíle, konkrétněji se výzkum zaměřuje na lední hokej.

Uvědomujeme si, že citace obsažené v teoretické části práce mnohdy uvádějí pro tentýž jev či proces různé pojmosloví (např. determinanta – faktor – prediktor). Tato terminologická

nejednotnost je zapříčiněna jednak různými pohledy autorů na danou problematiku (např. Blatný, 2010; Dovalil, 2002; Mazurov & Hošek, 1986), jednak tím, že tato problematika je často zpracována v zahraniční literatuře (např. Deci & Ryan, 1990; Holland, 2010; Tod, Thatcher, & Rahman, 2012), a proto vzniká nejednotnost překladů daných termínů. Kde je to možné, snažíme se terminologii sjednocovat, ale vždy s ohledem na zachování autenticity vyjádření daného autora.

1 Cíl práce

Cílem disertační práce s názvem *Psychické determinanty výkonu hráče ledního hokeje ve vrcholovém sportu* je zmapovat na základě rešerší různé přístupy k sportovnímu výkonu a s využitím výsledků výzkumu v reálném prostředí vrcholového hokeje nově definovat pojem sportovní výkon a jeho strukturu s akcentem na psychické determinanty.

Pro jakoukoli práci výzkumného charakteru, ať již teoretickou, či experimentální, je důležité, aby předkládané řešení bylo původní. Vycházíme-li z této premise, pak nutně dochází k rozložení disertační práce do dvou oblastí, jimiž jsou teoretická východiska a vlastní výzkumná část.

Teoretická část práce je zaměřena na zjištění současné úrovně poznání v oblasti sportovního výkonu, tj. v přístupech k analýze sportovního výkonu, k definování jeho struktury a významu psychických determinant. Dílčím úkolem této části práce je zmapovat dostupné tuzemské i zahraniční zdroje vztahující se k řešené problematice.

Z důvodu přehlednosti zpracování a umožnění srovnávání jednotlivých zdrojů byla pro primární rozdělení zvolena klasifikační analýza. Prostřednictvím této analýzy byly zdroje rozděleny do skupin tak, aby odpovídaly filosofii zpracování, tj. postupu od obecného ke konkrétnímu. V rámci takto vytvořených skupin relevantních zdrojů pak byla použita srovnávací analýza, a to jak pro komparaci přístupů jednotlivých autorů ke zpracování dané problematiky, tak i pro srovnání definovaných pojmů, podstatných pro zpracování disertační práce. Tím byl vytvořen jednotný rámec zpracování všech kapitol předložené práce.

Postup dedukce, tedy od obecného ke konkrétnímu, byl zvolen s ohledem na skutečnost, že při zpracování literárních pramenů jsme si uvědomili, že i v oblasti sportu jsou pojmy výkon a psychické determinanty, které jej ovlivňují, používány bez přívlastku *sportovní*. Tudíž i definování pojmů sportovní výkon a psychické determinanty sportovního výkonu může vycházet z obecných charakteristik těchto pojmů.

Na základě uvedených předpokladů byly stanoveny dílčí cíle pro teoretickou část disertační práce:

1) Zaměřit se na pojmy výkon a psychické determinanty v obecné rovině a provést shrnutí získaných poznatků ve vztahu ke sportovnímu výkonu a psychickým determinantám, které jej ovlivňují.
2) Analyzovat zdroje zabývající se sportovním výkonem obecně, jeho strukturou a determinantami, ať už ve vztahu k jednotlivci, či týmu.

3) Detailní analýza literárních zdrojů týkajících se sportovního výkonu, struktury a determinant v oblasti kolektivních sportů, zejm. se zaměřením na lední hokej jako vrcholový sport, neboť tento kolektivní sport je předmětem disertační práce.
4) Shrnutí poznatků získaných rešerší tuzemských i zahraničních zdrojů, které charakterizují současnou úroveň poznání v oblasti sportovního výkonu.

Postupné naplňování dílčích cílů představuje jednotlivé kroky, jimiž bylo postupováno při řešení teoretické části práce.

Na teoretickou část práce navazuje výzkumná část, jejímž hlavním cílem je ověřit teoretické poznatky získané v první části disertační práce prostřednictvím konkrétního výzkumu, jenž respektuje holistický přístup a zaměřuje se na hráče extraligového týmu ledního hokeje.

Na základě výsledků výzkumu a jejich komparaci s teoretickými východisky bude rozvinuta diskuse o pojetí sportovního výkonu, jeho struktuře a míře vlivu psychických determinant na sportovní výkon hráčů ledního hokeje.

2 Výkon jako obecná kategorie

V současných podmínkách globalizovaného světa, tedy světa soutěže a konkurence, kde každý chce vyhrávat a být úspěšný, slyšíme okolo sebe neustále ve všech oblastech života slova jako výkon a výkonnost. Hovoříme o výkonu jedince, firmy i společnosti jako celku. Víme, že výkon může být chápán v různých oblastech života rozdílně, a proto jsme se (v kontextu tématu práce) při vymezení pojmu výkon netradičně zaměřili nejprve na obecně používané charakteristiky výkonu z hlediska fyzikálního, ekonomického, filosofického a sociálního.

2.1 Obecná charakteristika výkonu

Základem pro stanovení obecné charakteristiky výkonu je vymezení pojmu výkon. Prvotní otázkou je, zda je vůbec možné tento pojem obecně definovat, nebo zda se jeho pojetí z různých úhlů pohledu odlišuje. Vyjdeme-li z encyklopedické literatury, např. Všeobecná encyklopedie (1999), pojem výkon je zde převážně definován jako fyzikální veličina, tj. množství práce za určitý čas. Jedná se tedy o veličinu měřitelnou, již lze spočítat, porovnávat a maximalizovat. Toto pojetí platí zejména v oblasti technických systémů, i když jej lze použít v určitých případech v souvislosti s člověkem, pokud se jedná o měřitelnou činnost.

Z ekonomického hlediska se s pojmem výkon setkáme v nákladovém účetnictví, jež poskytuje manažerům informace o vynaložených nákladech jak ve vztahu k realizovaným finálním, tj. odbytovým výkonům, tak i výkonům vnitropodnikovým. V tomto případě je výkon dle Krále (2006) definován jako obecný výraz pro aktivitu, polotovar, výrobek, práci či službu, která je předmětem činnosti ekonomického subjektu. Z hlediska hodnotového řízení ve vztahu k produktům má přesné vymezení druhu, jakosti a objemu výkonu velký význam, zejména při kalkulaci nákladů a stanovení kalkulační jednice. Jedná se opět o měřitelnou veličinu vyjádřenou v peněžních jednotkách v závislosti na prodejních cenách. Podnikový výkon pak představuje sumu jednotlivých výkonů za časové období a základem pro jeho účetní vyjádření jsou tržby. V souvislosti s firmami se daleko častěji než výkon používá pojem výkonnost, který charakterizuje schopnost firmy zvyšovat svoji hodnotu. Hodnota firmy je základním kritériem její výkonnosti a cílem vlastníka je dosáhnout toho, aby mu

firma přinášela více, než kolik do ní vložil. I výkonnost firmy je měřitelná prostřednictvím hodnotových ukazatelů.

Z filosofického hlediska lze pohlížet na výkon jako na určitý ukazatel kvality života. Pokud je člověk výkonný, pak žije správný a kvalitní život. Bez výkonů lidé nežijí. Skákat padákem, vylézat horolezecké stěny, soupeřit na tenisových dvorcích, nebo se honit za materiálními statky či profesní kariérou – to znamená pro některé lidi ten pravý život. Výkon se proměnil, stal se tím nejdůležitějším v našem životě. Jde o výkon, který bude uznán druhými. Vlastně jde o ty druhé, ne o nás samé, jako bychom potřebovali cizí hodnocení k tomu, abychom cokoliv podnikli. Lidstvo se proměňuje ve dravou výkonnou společnost, v níž se nevyplácí ohlížet se dozadu na slabé jedince. Jednodušeji řečeno – výkon z dnešního dne musí být zítra za každou cenu překonán. Neustálé sebepřekonávání se stalo synonymem správného života. Vyvstává otázka, kam směřujeme. Přítomnost se stává pouhou přestupní stanicí. Výkon se tak stal modlou, jakousi měrkou, která svědčí o tom, že žijeme správně. Takovýto výkon potřebuje uznání těch druhých. Žijeme pro cíle, pro výsledky svého konání. Je tu ale cesta, ne jen cíl, a na tu lidé téměř zapomněli. Dříve jako by si lidé více uvědomovali, že cíl je zakotven v cestě, vnímali ho jako něco druhotného, něco, co je zcela automatické, pokud je správná cesta. Soustředili se více na činnost a cíl se dostavil. V současné době je však tak extrémní tlak na výkon, že se na cestu zapomíná, a pod vlajkou vrcholných výkonů jsme schopni podvádět a ztrácet každodenně svojí tvář. Společnost se odnaučila žít v přítomnosti. Hogenová (2005) ve své knize *Kam se ženeme?* pokládá v souvislosti s touto problematikou různé otázky k zamyšlení, např. Koho chceme neustále přesvědčovat o své výkonnosti, nad níž na světě není? O koho nám vlastně jde? Proč potřebujeme tolik uznání od jiných? Proč musíme být zítra lepší než dnes? Hrábnout si na vlastní dno. Kolik uspokojení to přináší! A přesto současná doba je charakteristická neustálým závoděním s druhými ve všech směrech. Kde se vzala ta jistota, že jen naše výkony nám mohou přinést naplněné pocity a šťastný život? Kde se vzalo to šílené zbožňování výkonu? Proč tomu „zlatému teleti“ tak zoufale sloužíme? Proč je výkon takovou modlou? Lidstvo se pustilo do zrychlujícího se závodu s časem a život nám tím začal utíkat absolutně.

Poslední, dle našeho názoru nejdůležitější pohled na pojem výkon vzhledem k tématu práce je hledisko sociální, tj. pohled na výkon ve vztahu k pracovní činnosti člověka. Z tohoto úhlu pohledu se výkonem rozumí individuální produktivita práce, která je výsledkem působení pracovní síly v pracovním prostředí. Vyjadřuje množství produkce vyrobené určitým pracovníkem na určitém pracovišti za určitou dobu. Podle Provazníka et al. (2002) je výkon výsledkem konkrétní činnosti člověka dosažený v určitém čase a za daných podmínek.

Při jeho měření se klade důraz na množství energie uvolněné v určité časové jednotce. Je jasné, že různí lidé podávají za stejné situace různé výkony, ale i výkon jednotlivce se v poměrně krátkých časových intervalech může značně měnit.

Kohoutek (2008) charakterizuje pracovní výkon jako veličinu nestálou. Dále poznamenává, že ji ovlivňuje mnoho faktorů, např. kvalifikace pracovníka, délka praxe v oboru, motivace ke konkrétní pracovní činnosti, jeho schopnosti, vztah k podniku, kvalita materiálu, kvalita pracovních nástrojů a pracovního prostředí vůbec. Různí lidé dosahují v pracovní činnosti nestejných výsledků, podávají nestejný pracovní výkon a i u téhož pracovníka, žáka, studenta se výkon často různým způsobem situačně mění. Rozdíly jsou dány obecnými, skupinovými a individuálními vlastnostmi člověka (trvalými a situačními). Výkon lze posuzovat buď *přímo* (množstvím a kvalitou práce, četností zmetků, chyb), nebo *nepřímo* (absence, fluktuace, úrazovost). Můžeme používat přímých ukazatelů, jako je množství vykonané práce nebo kvalita práce, nebo ukazatelů nepřímých, jako je např. bezpečnost při práci, absentismus, stabilita výkonu v průběhu pracovní směny.

2.2 Faktory ovlivňující výkon – determinanty

Výkon člověka v jakékoli činnosti ovlivňuje celá řada faktorů, které jsou z hlediska psychologie nazývány determinantami. Determinanta je rozhodující, určující, usměrňující parametr, činitel či faktor pro žádoucí či nežádoucí aktivitu člověka (Kohoutek, 2008).

Obecně lze říci, že množství výkonového chování v dané situaci je eliminováno subjektivními determinantami v závislosti na dané činnosti. Tomuto tématu je věnována mimořádná pozornost již od poloviny 20. století. V kapitalistické společnosti patří výkonnost k základním žádoucím charakteristikám člověka. Systematický výzkum výkonu a výkonosti začal McClelland (in Nakonečný, 1996, 231) se svými spolupracovníky, s nimiž vydal i monografii, shrnující dosažené poznatky. Teorií výkonové motivace se zabýval i německý psycholog Heckhausen (in Nakonečný, 1996, 226). Výkonová motivace je chápána jako očekávání určitých afektivních změn ve vztahu k dosažení či nedosažení cíle.

Nakonečný (1996) uvádí, že výkon je determinován dvěma základními činiteli – jednak úrovní motivace, jednak úrovní příslušných schopností jedince. Dále autor píše: „Všichni lidé touží po úspěchu, ale liší se silou motivu výkonu, která je dána poměrem touhy po úspěchu ke strachu z neúspěchu, takže čím je tento strach větší, tím je motiv výkonu slabší.“ Původní modely výkonové motivace (Atkinson, 1957; Atkinson & Feather, 1966) byly postupně

zdokonalovány a obohacovány o nové koncepty, např. o koncept kauzální atribuce (Weiner, 1970) a další (Nakonečný, 1996, 226).

Jiný koncept subjektivních determinant výkonového chování uvádí ve své práci Wortman, Loftusová a Marshallová (in Nakonečný, 1996, 225), kteří se domnívají, že množství výkonového chování v dané situaci je závislé na šesti determinantách:

1. na motivu výkonu (motiv dosažení úspěchu),
2. na vyhlídce na úspěch,
3. na pozitivní hodnotě spojené s dosažením úspěchu,
4. na strachu z neúspěchu (motiv vyhnutí se neúspěchu),
5. na očekávání neúspěchu,
6. na negativních hodnotách spojených s neúspěchem.

Zaměříme-li se na pracovní výkon, pak Provazník et al. (2002) píší, že činitelé ovlivňující výkon mohou být objektivní či subjektivní povahy. Tyto determinanty bývají obvykle různě členěny. Typické bývá jejich následující členění na:

1. technické, ekonomické a organizační podmínky,
2. společenské podmínky,
3. osobní determinanty pracovníka,
4. situační podmínky.

Technické, ekonomické a organizační podmínky výkonnosti pracovníků zahrnují celou řadu objektivních determinant, patří mezi ně například úroveň technického vybavení pracoviště, uplatňované technologické postupy, úroveň hygieny a bezpečnosti práce, pracovní doba, způsob přidělování práce atd.

Společenské podmínky výkonnosti pracovníků zahrnují způsob práce s lidmi v dané skupině, úroveň a kvalitu vedení lidí jednotlivými vedoucími pracovníky, podmínky rodinného a osobního života pracovníků, kvalitu interakce a komunikace na pracovišti atd.

Osobní determinanty pracovníka pak zahrnují celý rozsah jeho individuálních předpokladů pro práci, jsou to zejména tělesné a duševní předpoklady pracovníka, odborná připravenost, jeho motivace k práci, osobnostní vlastnosti včetně morálního, pracovního a zájmového zaměření atd.

Situační podmínky chápeme jako celospolečensky významné události (pozitivní i krizové), podnikové vlivy, mimořádné rodinné či osobní události.

Štikar, Rymeš, Riegel a Hoskovec (2003) navíc dodávají, že determinanty výkonnosti musíme přitom vnímat odlišné u práce převážně svalové, jiné u práce převážně smyslové či

převážně duševní. Ještě zřetelněji bude však tato diference dle autorů patrná v práci vykonávané převážně ve styku s lidmi.

Mayerová a Růžička (1999) zdůrazňují navíc výkonovou determinantu v podobě vlivu skupiny na výkon jedince. Dospěli k závěru, že na výkon jedince má značný vliv i pracovní skupina – a to nejen u výkonů kolektivních, ale i u výkonů, jež jsou individuální, ale prováděné ve skupinovém prostředí. Podle autorů má v tomto případě především vliv velikost, složení a struktura skupiny, hierarchie sociálních statutů, fungující kanály komunikace a struktura interakce ve skupině. Není tedy pochyb, že pracovní skupina ovlivňuje výrazně výkon pracovníka, pokud jedinec nepracuje zcela izolovaně. Neznamená to však, že zákonitosti individuální psychické determinace výkonu jedince ve skupině neplatí, ale znamená to, že ze všech možných determinant, ať již osobnostních, nebo motivačních, vystupují do popředí jen některé jako rozhodující. Například agresivní člověk či egoista se ve skupině uplatní jinak než rozvážný pracovník s porozuměním pro kompromisy za účelem dobré spolupráce. Proto lze shrnout, že výkon ve skupinovém prostředí vyžaduje nejen schopnosti k přidělené práci, ale i interakční vlastnosti, jež jsou příznivé pro dobré pracovní klima.

2.3 Shrnutí jednotlivých pohledů na výkon ve vztahu ke sportovnímu výkonu

Na základě jednotlivých přístupů k charakteristice výkonu lze říci, že sportovní výkon v sobě zahrnuje určité atributy vyplývající z těchto charakteristik. Lze jej považovat za určité množství práce vztažené k určitému času potřebnému na její vykonání tak, jak udává fyzikální definice, ale můžeme jej vnímat i jako výstup z určité činnosti podle ekonomického hlediska, tedy jako měřitelnou jednotku. Podle filozofického přístupu na straně další může být výkon objektivně neměřitelný a jeho hodnocení vychází pouze ze subjektivního pohledu těch, kdo hodnotí, tedy těch, pro něž je určen a jež naplnil určitým prožitkem. Nejvíce společných atributů má sportovní a pracovní výkon. Vycházíme-li z předpokladu, že pro vrcholové sportovce je sportovní činnost vlastně činností pracovní, pak tyto společné znaky ještě více vystupují do popředí, ať již se jedná o vlastní charakteristiku, či zejména o determinanty výkonu, které jsou v některých případech naprosto stejné, např. tělesné a duševní předpoklady, osobnostní vlastnosti včetně morálních zásad, motivace k činnosti apod.

Z výše uvedeného je patrné, že specifikací a vymezením pojmu výkon se zabývalo a zabývá více vědních oborů. Je zřejmé, že většina definic a charakteristik výkonu se opírá o definici fyzikální, avšak v oblasti lidské činnosti je nedostačující ztotožnit pojem výkon s fyzikální, resp. mechanickou definicí. Na rozdíl od fyziky totiž nenacházíme v antropomotorice žádnou přesně definovanou jednotku výkonu. Proto se přikláníme při snaze kvantifikovat výkon k pouhému ztotožnění se s výsledkem. To ve svém filozofickém pohledu na výkon kritizuje Hogenová (2005).

Z výše uvedených důvodů se při konstruování a vymezování okruhů problémů spojených s poznáním a definováním sportovního výkonu již dříve autoři často inspirovali u jiných vědních oborů, jež se zabývají lidskou činností. Dobrý et al. (1986) uvádí pro popis sportovního výkonu např. vzorce, jimiž se v obecné rovině zabývají kybernetikové, psychologové nebo sociální psychologie.

3 Sportovní výkon

Sportovní výkon je jednou z nosných kategorií sportu. Jedná se o aktuální projev specializovaných schopností jedince nebo kolektivu v daném sportovním odvětví nebo disciplíně. Je obvykle výsledkem dlouhodobého, plánovaného, pravidelného tréninkového procesu, adaptací na jeho podněty a výsledkem specializovaných pohybových činností. Je ovlivněn působením dalších faktorů. Jedná se o jakýsi cílový produkt sportovního tréninku, k němuž se soustřeďuje pozornost sportovců, trenérů, různých odborníků a v neposlední řadě i diváků. Nejen pro trénink má detailnější a podrobnější poznávání sportovního výkonu velký význam. Ve svém vnějším projevu – soutěžích – je nedílnou součástí kultury společnosti.

3.1 Obecná charakteristika sportovního výkonu

Dominantním znakem sportu je snaha o dosažení relativně maximálního výkonu. I když se mnoho autorů zabývá touto problematikou, není obsah pojmu sportovní výkon přesně a jednoznačně vymezený. V literatuře a praxi se často setkáme s mnoha ekvivalenty termínu – jako např. výkon, tělesný výkon, fyzický výkon, pohybový výkon, herní výkon, individuální výkon, či pouze výsledek. Lze však konstatovat, že slovo výkon je chápáno u většiny autorů ve dvou základních rovinách:

1. v rovině činnostní, procesuální, prožitkové, dynamické, průběhové,
2. v rovině výsledku určité činnosti.

Sportovní výkon charakterizují Choutka a Dovalil (1987) jako projev jedinečných schopností sportovce, projevovaných ve složitých a často proměnlivých podmínkách soutěže. Dále charakterizují sportovní výkon jako výraz zpředmětněných schopností sportovce, rozvíjených cílevědomým, dlouhodobým tréninkem. Jedná se o projev komplexní, odrážející osobnost sportovce, jeho výkonnostní kapacitu a připravenost k výkonu. Stejně jako Choutka a Dovalil (1987) tak i Dobrý et al. (1988) charakterizují sportovní výkon jako výsledek – výsledný projev – subjektivních předpokladů k vlastní soutěžní činnosti a vnitřních podmínek působících na jedince.

Dovalil (2002) charakterizuje sportovní výkon jako aktuální projev specializovaných schopností jedince v daném sportovním odvětví nebo disciplíně. Je obvykle důsledkem dlouhodobého, plánovaného, pravidelného tréninkového procesu, který má svá pravidla. Je výsledkem adaptace na tréninkové podněty a důsledkem specializovaných pohybových

činností, přičemž je ovlivněn řadou dalších faktorů. Sportovní výkon se realizuje ve specifických pohybových činnostech charakteristických pro daný sport či sportovní disciplínu. Tyto specifické činnosti představují určité požadavky na organismus a osobnost sportovce, navíc jsou ještě ovlivňovány vnějšími podmínkami. Dovalil (2002) rozlišuje dvě dimenze výkonu. Za první považuje průběh činnosti, jejíž analýza má pro pochopení sportovního výkonu mimořádný význam, a za druhou výsledek činnosti, který je často kvantifikovatelný. Výsledky činnosti se stávají kritériem úspěšnosti v soutěžích a hodnotí se nejrůznějším způsobem, např. fyzikálními měrnými jednotkami (vzdálenost, čas, hmotnost), počty zásahů (branky, koše, terče), dosažením finální situace (přemožení soupeře), subjektivním ohodnocením (body), příp. kombinacemi uvedených způsobů.

Choutka a Dovalil (1987) dále charakterizují sportovní výkon jako výraz zpředmětněných schopností sportovce, rozvíjených cílevědomým dlouhodobým tréninkem, z čehož můžeme vyvodit, že sportovní výkon je cílem tréninkového procesu, ale současně i procesem rozvoje sportovce, proto jej lze chápat jako průběh a výsledek tréninku ve sportovní činnosti. Je v něm vyjádřena míra (vrozených i získaných) dispozic jedince, jež umožňují provedení sportovní činnosti na vysoké výkonnostní úrovni. Autoři definují sportovní výkon jako projev specializovaných schopností jedince v uvědomělé činnosti zaměřené na řešení pohybového úkolu, který je vymezen pravidly daného sportovního odvětví nebo disciplíny.

Schnabel (1994) definuje sportovní výkon jako jednotu výsledku nějaké sportovní činnosti nebo nějakého komplexního sledu aktivit, které jsou měřené či hodnocené na základě určitých sociálně determinovaných norem. Havlíček (1995) charakterizuje sportovní výkon jako aktuální projev sportovní výkonnosti. Vyznačuje se průběhem a výsledkem sportovní činnosti sportovce.

Dobrý et al. (1986) chápou v tzv. systémovém pojetí sportovní výkon jako výstup systému „sportovec“. Jinými slovy – sportovní výkon autoři vnímají jako speciální druh chování sportovce ve specifických podmínkách sportovní soutěže. Chování sportovce je buď jednoznačně, nebo alespoň s jistou pravděpodobností ovlivněno dvěma množinami příčin:

1. vnitřním stavem organismu sportovce,
2. vnějším stavem prostředí čili podmínkami sportovní soutěže.

Dále autoři konstatují, že obě množiny jsou ve svém vzájemném celku jednotné i rozporné a mají svou relativně stálou a svou aktuálně proměnlivou strukturální složku. Protože autoři nazývají chování sportovce v soutěži – utkání – sportovním výkonem, chápou a vnímají stav jeho organismu jako předpoklady sportovního výkonu a stav prostředí pak označují jako podmínky sportovního výkonu.

Pavliš et al. (1995) sportovním výkonem rozumí průběh a výsledek činnosti v dané sportovní disciplíně, projev specializovaných schopností jedince v uvědomělé činnosti, který je zaměřen na řešení pohybového úkolu.

Dobrý et al. (1986) píší dokonce o některých pokusech symbolizovat či formalizovat pojem sportovní výkon. Mezi nejznámější matematické formalizace sportovního výkonu patří podle autorů ty, které používají běžných fyzikálních měrových jednotek. Takové formalizace jsou téměř vždy relativně jednoduché a lze do nich dosadit reálná čísla. Jako příklad klasické formalizace běžného vztahu můžeme uvést následující vzorec: $SV = t$ (kde „SV“ je sportovní výkon a „t“ je čas).

Časovými jednotkami je určován například sportovní výkon běžce, plavce, veslaře, přičemž se předpokládá konstantní práce.

Problematičtější se již jeví vyjádření sportovního výkonu pojmy nefyzikálními. Jako klasickou formulaci autoři uvádějí psychologický pohled na daný jev, jenž vychází z behaviorismu a říká, že: Výkon = schopnosti x motivace.

Přestože nelze do tohoto vzorce dosadit reálná čísla, autoři vyzdvihují jeho platnost především v antropomotorice, neboť pomáhá vysvětlit velké meziosobní rozdíly ve výkonech i kolísání výkonu jednotlivce.

3.2 Struktura sportovního výkonu

Sportovní výkon má svoji vlastní strukturu. Strukturu lze definovat různými způsoby, např. Gründlerová (in Tóth, 2003, 8) píše, že struktura bývá všeobecně charakterizována jako „složení, uspořádání nějaké látky, její vnitřní stavba“. Podle Ivanovové a Maníkové (in Tóth, 2003, 8) se jedná o „soustavu vnitřních vztahů, které organizují složku nějakého celku do hierarchicky rozděleného celku“.

Choutka (1976) považuje za strukturu sportovního výkonu účelné uspořádání faktorů a vztahů mezi nimi. Sportovní výkon a jeho struktura je jednou ze stěžejních kategorií sportovního tréninku, je projevem speciálních schopností sportovce v uvědomělé činnosti zaměřené na řešení pohybového úkolu, který je vymezen pravidly daného sportovního odvětví. Neustálé zdokonalování struktury sportovního výkonu je přirozeným znakem vývoje vědeckých disciplín zabývajících se sportovním výkonem.

Schnabel (1994) definuje strukturu sportovního výkonu jako jeho vnitřní stavbu, která je složená z určitých elementů a jejich vztahů (vazeb). K daným elementům patří na jedné straně

komponenty aktuálně uskutečněného sportovního výkonu, jedná se o dílčí výkony a procesy, zvýrazněné v parametrech, liniích a znacích, ale také určitá komplexní charakteristika, jako je obsah, kompozice, případně choreografie, a na druhé straně sem řadíme faktory sportovního výkonu, které jsou konstituované ve výkonnostních předpokladech.

Stiehler, Konzag a Dobler (1994) definují strukturu sportovního výkonu jako vnitřní stavbu vzájemně se podmiňujících a optimálně se projevujících faktorů (determinant, elementů, složek) potřebných k dosažení nějakého konkrétního sportovního výkonu.

Jednu z prvních poměrně rozsáhlých prací u nás (obsahuje analýzu šesti různých sportovních odvětví), respektující komplexní přístup ke studiu sportovního výkonu jako celku, publikoval Choutka (1976). Sportovní výkon chápe jako výsledek vlivu tří sfér – a to:

1. vliv vrozených dispozic,
2. vliv sociálního prostředí,
3. vliv sportovního tréninku.

Podobně Pavliš et al. (1995) píše o oblastech, které se ve sportovním výkonu vždy odráží, jsou jimi:

1. vrozené dispozice – charakterizuje je jako skryté předpoklady k určité činnosti, jež se projeví teprve při aktivním provádění úkonu, čímž se odhalí i jejich míra,
2. vliv sociálního prostředí – projevuje se rozvinutím vrozených dispozic člověka, tento vliv je v podstatě dán podmínkami, v nichž se jedinec vyvíjí,
3. vliv tréninkového procesu – představuje dlouhodobě a cílevědomě působící proces speciální adaptace na sportovní činnost.

Dovalil (2002) konstatuje, že působením výše uvedených vlivů se postupně vytváří skladba psychofyzických předpokladů k různým typům sportovní činnosti. Z teoretického hlediska je možné chápat tento komplex jako celek složený z dílčích vzájemně propojených částí. Jedná se o jakýsi systémový přístup. Ten umožňuje interpretovat sportovní výkon jako vymezený systém prvků, který má určitou strukturu, čímž se rozumí zákonité uspořádání a propojení sítí vzájemných vztahů. Jednotlivé prvky mohou být rázu somatického, fyziologického, motorického, psychického apod., navíc mohou být jak jednodušší a dobře identifikovatelné, tak i složitější.

Choutka (1976) koncipuje hypotetický model sportovního výkonu, který charakterizuje jako komplexní, velmi složitý a bohatě strukturovaný jev, jenž je podmíněn řadou endogenních a exogenních činitelů. Zdůrazňuje význam mechanismů adaptace působících v biologické, psychické a sociální sféře sportovce a nutnost vždy chápat celistvost sportovního výkonu, to znamená vzájemné spolupůsobení všech faktorů, jejich závislost,

podmíněnost, kompenzaci. Sportovní výkon je podmíněn určitým množstvím faktorů, které mají různé uspořádání, vzájemné propojení a působí v různé intenzitě (rozlišujeme faktory prvého, druhého, třetího řádu), je tedy určitým proměnlivým komplexem. Případné vydělování faktorů z celistvosti sportovního výkonu zdůvodňuje didaktickými nebo výzkumnými záměry.

Choutka (1976) ve své studii uvádí teoretickou deskripci souboru morfologických, motorických a psychických požadavků, již v roce 1969 vypracoval Kodým. Jeho model poněkud preferuje psychické faktory, přesto si zachovává komplexní charakter. Tvoří jej následující oblasti:

1. morfologické znaky,
2. psychická odolnost,
3. motivačně emoční faktory,
4. charakter a volní vlastnosti,
5. schopnosti.

Schopnosti pak ještě dále člení na odpovídající podskupiny, jimiž jsou:

1. senzorické schopnosti a dovednosti,
2. senzomotorické schopnosti a dovednosti,
3. intelektuální schopnosti a dovednosti.

Z hlediska kontinuálního vývoje nebo z pohledu různých autorů se mění jednak důležitost jednotlivých faktorů, jednak jejich uspořádání. Tato nejednotnost souvisí mimo jiné se specifickými požadavky jednotlivých sportů vůči sportovnímu výkonu a také s individualitou sportovce. Jedno z nejrozšířenějších schémat struktury sportovního výkonu (Příloha 1) je schéma od Dovalila (2009).

V hypotetických modelech struktury sportovního výkonu nacházíme v posledních přibližně dvaceti letech v podstatě jen nevelké diference v přístupech k řešení dané problematiky.

Struktura sportovního výkonu vždy charakterizuje a specifikuje faktory a jejich vzájemné vazby a utváří výkon jako celek. Tyto faktory na sebe působí, podmiňují se a také se často vzájemně kompenzují. Choutka a Dovalil (1987) zdůrazňují, že objektivizace a kvantifikace obsahu sportovních výkonů zajímá v současné době odborníky na celém světě. Konstatují, že existuje několik způsobů řešení tohoto problému. Cíl je však ve všech případech stejný – tím je objektivizace a kvantifikace obsahu sportovního výkonu. Jedním z přístupů k řešení tohoto problému je systémový přístup, který vychází z teze, že sportovní výkon je determinován určitým souborem faktorů, které jsou specifickým způsobem uspořádány, jsou v určitých vzájemných vztazích a ve svém souhrnu se projevují v úrovni výkonu, přičemž faktorem

autoři rozumí každý projev funkce, vlastnosti a schopnosti, dále stavy, děje apod., které jsou podmínkou realizace výkonu, působí jako rozhodující činitelé a mají pro sportovní výkon podstatný význam. Z tohoto hlediska je struktura sportovního výkonu vymezena relativně stabilním komplexem faktorů. Jedná se o jakousi psychosomatickou integraci různých pohybových, vegetativních a psychických složek. Choutka a Dovalil (1987) vytyčili pět oblastí faktorů, jež ovlivňují sportovní výkon, jsou jimi faktory:

1. somatické,
2. osobnostní,
3. kondiční,
4. faktory techniky,
5. faktory taktiky.

Odlišnou strukturu sportovního výkonu uvádí Korček (1992), který výkon vnímá jako komplexní projev osobnosti sportovce, jenž zahrnuje integrované působení těchto sfér:

1. osobnostní výkonové předpoklady,
2. sportovní příprava,
3. výkonová motivace,
4. interakce s trenérem a okolím,
5. vzájemné vztahy mezi úspěchy a neúspěchy ve sportovním růstu,
6. vliv společensko-sociálního prostředí.

Tyto faktory vytvářející strukturu sportovního výkonu dále autor dělí na:

1) limitující, které přímo určují kvalitu sportovního výkonu a není je možné ničím nahradit a kompenzovat,
2) determinující, vytvářející nevyhnutelné předpoklady pro projevení určitých faktorů,
3) dokreslující, jež přispívají ke zkvalitnění výkonu, ale je možné je kompenzovat.

Grosser (in Votík, 2011, 41) vytvořil komplexněji pojatý model faktorů sportovního výkonu (Příloha 2).

Nemec a Kollár (2009) vyzdvihují následující základní faktory sportovního výkonu:

1. předpoklady pro výkon (somatické, motorické, psychické),
2. stupeň a směr adaptace organismu (výkonnostní kapacita).

Jedna z nejčastěji prezentovaných struktur sportovního výkonu je podle Havlíčka (1995), která se vyznačuje následujícími vlastnostmi: kvalitativní a kvantitativní strukturou determinant, jejich hierarchií podle důležitosti, plasticitou (určitou zastupitelností determinant) a determinantami bezprostředně a zprostředkovaně určujícími sportovní výkon.

Obdobný pohled na strukturu sportovního výkonu jako Choutka a Dovalil (1987) má i Moravec (2007), který v základním modelu struktury sportovního tréninku rozlišuje – pod úrovní viditelného výsledku – kondiční, technickou, taktickou, psychickou a teoretickou připravenost. Pod touto úrovní diagnostikuje čtyři základní determinanty sportovního výkonu:

1. biologické – somatické, funkční,
2. motorické,
3. psychické,
4. sociální a deformační.

Moran (2004) se ve své publikaci při popisu struktury sportovního výkonu opírá o rozdělení všeobecně uznávané sportovními vědci (např. Sellars, 1996), jež je založeno na čtyřech základních hypotetických aspektech výkonu, které graficky znázornil v podobě kvadrantů (viz Obrázek 1):

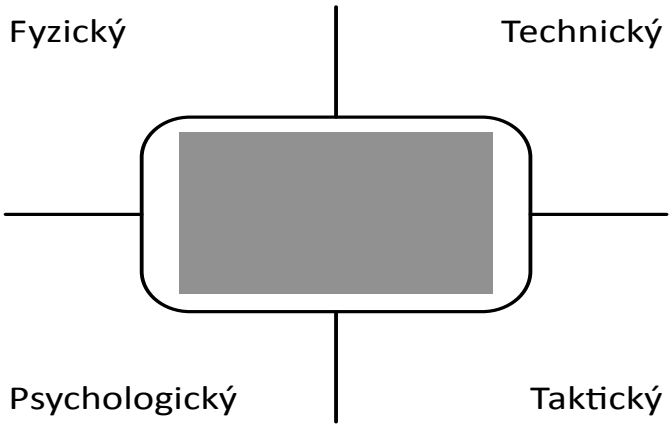

Obrázek 1. Čtyři aspekty sportovního výkonu (Sellars, 1996, 7)

V rámci fyzického kvadrantu popisuje aspekty sportovního výkonu, jako je zdatnost, síla a vytrvalost, jež lze objektivně měřit. Technické aspekty výkonu podle autora odkazují především na profesionalitu, s níž sportovci zvládají základní dovednosti potřebné pro jejich sportovní specializaci. Taktická část kvadrantu v obrázku obsahuje strategické aspekty sportovního výkonu. Moran (2004) zahrnuje do této části kvadrantu takové dovednosti, jako je plánování a rozhodování. A nakonec se dostáváme k všeobecně známé, ale zároveň záhadné části kvadrantu, popisující psychické či mentální aspekty sportovního výkonu, jako jsou například reakce jedince či týmu na krizové situace, či obavy z předvedeného výkonu, které nelze objektivně měřit.

3.3 Charakteristika determinant sportovního výkonu

Objektivizovat dnes obsah sportovního výkonu je velkým problémem, zejména z toho důvodu, že je determinován mnoha faktory, které jsou ale určitým způsobem uspořádány, jsou ve specifických vzájemných vztazích a ve svém celku představují sportovní výkon. Je nutné si navíc uvědomit, že terminologie, jež je užívána v popisu systémového přístupu k sportovnímu výkonu, jak již bylo uvedeno v úvodu práce, není jednotná.

3.3.1 Klasifikace determinant sportovního výkonu

Příklady nejednotnosti terminologie uvádí Dovalil (2002), který zaznamenává, že různí autoři používají pro prvky sportovního výkonu rozličné názvy. Setkáme se zde s pojmy, jako jsou komponenty sportovního výkonu, determinanty sportovního výkonu, podstatné proměnné sportovního výkonu, základy sportovního výkonu, modelové charakteristiky sportovního výkonu a faktory. Ve všech případech nejednotného názvosloví se jedná o činitele nějakého děje, jež jsou jeho podmínkou, součástí i určitou stávající limitou a mají pro jeho průběh podstatný význam. Můžeme tedy konstatovat, že v kontextu struktury sportovního výkonu chápeme determinanty – faktory – jako relativně samostatné součásti sportovního výkonu, vycházející ze somatických, kondičních, technických, taktických a psychických základů výkonu. Dovalil (2002) dodává, že jejich charakteristickým znakem je to, že jsou ovlivnitelné tréninkem a navíc je na ně brán zřetel při výběru talentovaných jedinců. Každý sportovní výkon je z hlediska struktury charakterizován jak počtem, tak i uspořádáním faktorů – determinant. Na Obrázku 2 je znázorněna struktura sportovního výkonu tak, jak ji uvádí Dovalil (2002).

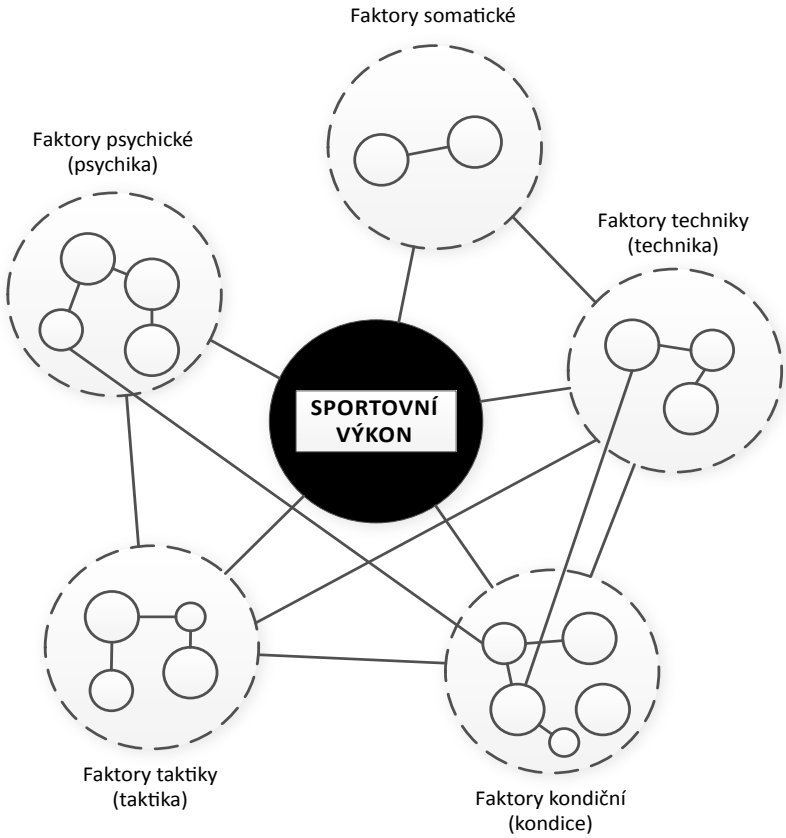

Obrázek 2. Struktura sportovního výkonu (Dovalil, 2002, 16)

Autor rozlišuje determinanty:

1. somatické: tělesné složení, rozměry těla, somatotyp,
2. kondiční (pohybové schopnosti): kondiční schopnosti, koordinační schopnosti, hybridní (koordinačně – kondiční) schopnosti,
3. technické: vnější pohybový projev, vnitřní technika,
4. taktické: znalosti, zkušenosti, tvůrčí myšlení,
5. psychické: schopnosti senzorické, intelektuální, motivace, aktivační úroveň, osobnostní předpoklady (zaměřenost osobnosti, charakter, temperament, sociální role).

Na tomto základu Dovalil (2002) rozděluje sportovní výkony na monofaktoriální, kde ve výkonu dominuje převážně jeden faktor, a na výkony multifaktoriální, kdy jsou výkony postaveny na existenci většího zastoupení faktorů. Ukazuje se, že čím hodnotnější má být sportovní výkonnost (dispozice opakovaně podávat výkon), tím větší důležitost má optimální skladba faktorů podmiňujících tuto výkonnost. Z hlediska hierarchie jsou determinanty členěny na:

1. determinanty přímo limitující sportovní výkon,
2. determinanty, u nichž lze dosáhnout určitou optimální úroveň rozvoje,
3. doplňující determinanty.

Jistá možnost vzájemné nahraditelnosti (jakési kompenzace) existuje, je ovšem velice odlišná podle výkonnosti a dané individuality sportovce. Pokud však pohlížíme na sportovní výkon jako na integraci determinant, je logické, že absence nebo nižší úroveň jedné z nich znamená oslabení sportovního výkonu.

Nejen o multifaktoriální struktuře sportovního výkonu v kolektivních sportech, tedy o herním výkonu (a tudíž i o předpokladech herního výkonu), píše již Dobrý et al. (1986), ale dále zmiňuje sportovní výkony monofaktoriální a u jiných mluví o oligofaktoriálních výkonech. Herní výkon však považuje za typicky multifaktoriální.

Votík (2011) doporučuje pro sportovní praxi vycházet z jednoduššího všeobecného modelu dělení základních determinant sportovního výkonu, které z pohledu jednotlivých sportovních disciplín mají různou míru důležitosti. Jedná se o následující determinanty:

1. motorické – pohybové schopnosti a dovednosti limitující sportovní výkon,
2. biologické – předpoklady zdravotní, morfologické, funkční,
3. psychické – všeobecné, specifické a psychologické faktory soutěžení,
4. sociální – škola, rodina, sportovní prostředí.

Dobrý et al. (1986) vyslovují domněnku, že výkon sportovce je podmíněn existencí komplexní adaptační dispoziční struktury, kterou tvoří vedle somatických a osobnostních charakteristik dovednostní a zdatnostní potenciál. Dovednostní potenciál představuje určitý vnitřní stav připravenosti k dovednostnímu výkonu čili jakousi zásobu všech dovedností. Ve výkonu sportovce je primární složkou, neboť rozhoduje o využití zdatnosti. Dovednostní potenciál se buduje na schopnostech. Schopnosti se považují za faktory limitující úspěšnost výkonu v konkrétní činnosti. Zdatnostní potenciál zahrnuje biologické základy, na nichž je vystavěn specifický herní výkon. Tělesnou zdatnost určují faktory:

1. morfologické,
2. biochemické,
3. fyziologické.

Zásah do jedné skupiny vyvolá odezvu v celém systému.

3.3.2 Psychické determinanty sportovního výkonu

Přestože různé struktury sportovního výkonu vycházejí ze sportovní specializace, lze konstatovat, že faktory psychické mají u všech typů struktur sportovních výkonů zásadní význam. Dalo by se říci, že psychické faktory determinují okamžitý projev faktorů kondičních, technických i taktických. Znamená to, že i přesto, že je daný sportovec určitého výkonu prokazatelně schopen a opakovaně ho již realizoval, tak díky stavu psychických faktorů nemusí být schopen v daném okamžiku tento konkrétní výkon předvést. Vyplývá to především z mimořádné náročnosti soutěžních situací na psychiku sportovce.

Dovalil et al. (2002) uvádí, že v nejširším smyslu výkon závisí na centrálních (mentálních) schopnostech, lokálních schopnostech (smyslových orgánů a motoriky), instrumentálních strukturách (získaných dovednostech) a neintelektuálních faktorech (motivaci, emocích a únavě).

V užším psychologickém pohledu se výkon považuje za závislý na schopnostech a motivaci. Schopnosti Dovalil et al. (2002) člení na:

1. Senzorické schopnosti jsou založeny na smyslech člověka (na úrovni jeho čití a vnímání) a nezanedbatelným způsobem ovlivňují výkon sportovce.
2. Intelektuální schopnosti ovlivňují výkon člověka ve všech oblastech jeho činnosti, sport nevyjímaje. Ve sportu se nejčastěji mluví o pohybové inteligenci, jejímž těžištěm je motorická docilita neboli učenlivost pohybů. Často se v tomto případě hovoří i o hráčské inteligenci zahrnující i komplexní senzorickou schopnost popisovanou jako „umění vidět pole“ (tj. předvídání, rychlost myšlení i sociální a emoční inteligence neboli cit pro ostatní a schopnost je ovlivnit).
3. Motivace je pojímána jako podněcující příčina chování. Rozhoduje o vzniku, směru a intenzitě jednání člověka, má tedy i význam energetizující, rozhoduje o dynamice chování člověka. Motivace zůstává málo průhledným komplexem příčin, a když ve smyslu hlubinných psychologických přístupů začneme uvažovat i o motivech nevědomých, podvědomých či potlačených, dostáváme takřka magický komplex potenciálních determinant lidských výkonů, poskytující širokou škálu různých výkladů.

Kromě uvedených vlivů existuje ještě rozsáhlá množina dalších vlivů, které Dovalil et al. (2002) rovněž považují za potencionální determinanty výkonu. Autor píše o osobnostních předpokladech. Tyto předpoklady či faktory lze klasifikovat různým způsobem, nejčastěji se tak děje dle složek struktury osobnosti. Důležité faktory souvisejí s:

1. zaměřeností osobnosti – patří sem především hyperaspirativnost, tendence být dobře hodnocen sociální skupinou, tendence být efektivní,
2. vlastností charakteru – pevnost až tvrdost charakteru, vysoká sebedůvěra, píle, houževnatost, svědomitost, ale i volní vlastnosti jako cílevědomost, odpovědnost, soutěživost a bojovnost, vytrvalost, trpělivost, odvaha a rozhodnost,
3. temperamentem – emoční stálost, emoční zralost, nízká neuroticita a absence melancholických prvků temperamentu,
4. sociální rolí osobnosti.

Závěrem Dovalil et al. (2002) konstatují, že vynikajících výkonů lze dosáhnout s velmi rozličným profilem vlastností osobnosti a že patrně neexistuje univerzální ideální profil osobnostních faktorů jako zaručený předpoklad úspěšných sportovních výkonů. Jednotlivé vlastnosti osobnosti můžeme chápat spíše jako vmezeřené proměnné, které prostřednictvím schopností a motivace nemalou měrou ovlivňují sportovní výkon.

Zajímavý pohled na psychickou determinaci sportovního výkonu uvádí Mazurov a Hošek (1986), již konstatují, že obecně teoretickým základem přístupů k problematice psychické determinace sportovního výkonu je dialekticko-materialistický princip determinismu, jehož psychologická interpretace je principem jednoty vědomí a činnosti. Znamená to, že vztahy typu „vnitřní příčina-výsledek“ se aktualizují v aktivitě člověka. Přitom se jeho psychika projevuje (realizuje) v činnosti. Reálná činnost je zaměřená ve sportu na výsledek, výkon. Z toho vyplývá, že kvalita činnosti – výsledku a její efektivita se projevují v úrovni dosaženého výkonu. Lze tedy konstatovat, že „vnitřní příčiny“ jsou hlavními determinantami možností konkrétního sportovce a schopnosti jejich realizace v situaci tréninků a soutěží. Platí to pro psychiku jakéhokoli člověka, tudíž i sportovce, proto autoři hovoří o psychických determinantách sportovního výkonu. Dále autoři uvádějí teoretické schéma psychické determinace sportovního výkonu, které vychází z předpokladu, že sportovní výkon závisí na:

1. přesnosti, rychlosti, koordinaci, ekonomičnosti, intenzitě pohybů a úsilí sportovce,
2. adekvátnosti jeho akcí nárokům konkrétní situace,
3. souladu individuálních zvláštností sportovce se specifickými charakteristikami určitého sportu.

Dále autoři formulují obecné přístupy ke zkoumání problematiky psychické determinace sportovního výkonu. Hovoří o třech aspektech psychické determinace, jimiž jsou: existence (A), hybné síly (B), realizace (C). Schéma psychické determinace sportovního výkonu je znázorněno na Obrázku 3, vše je následně komentováno.

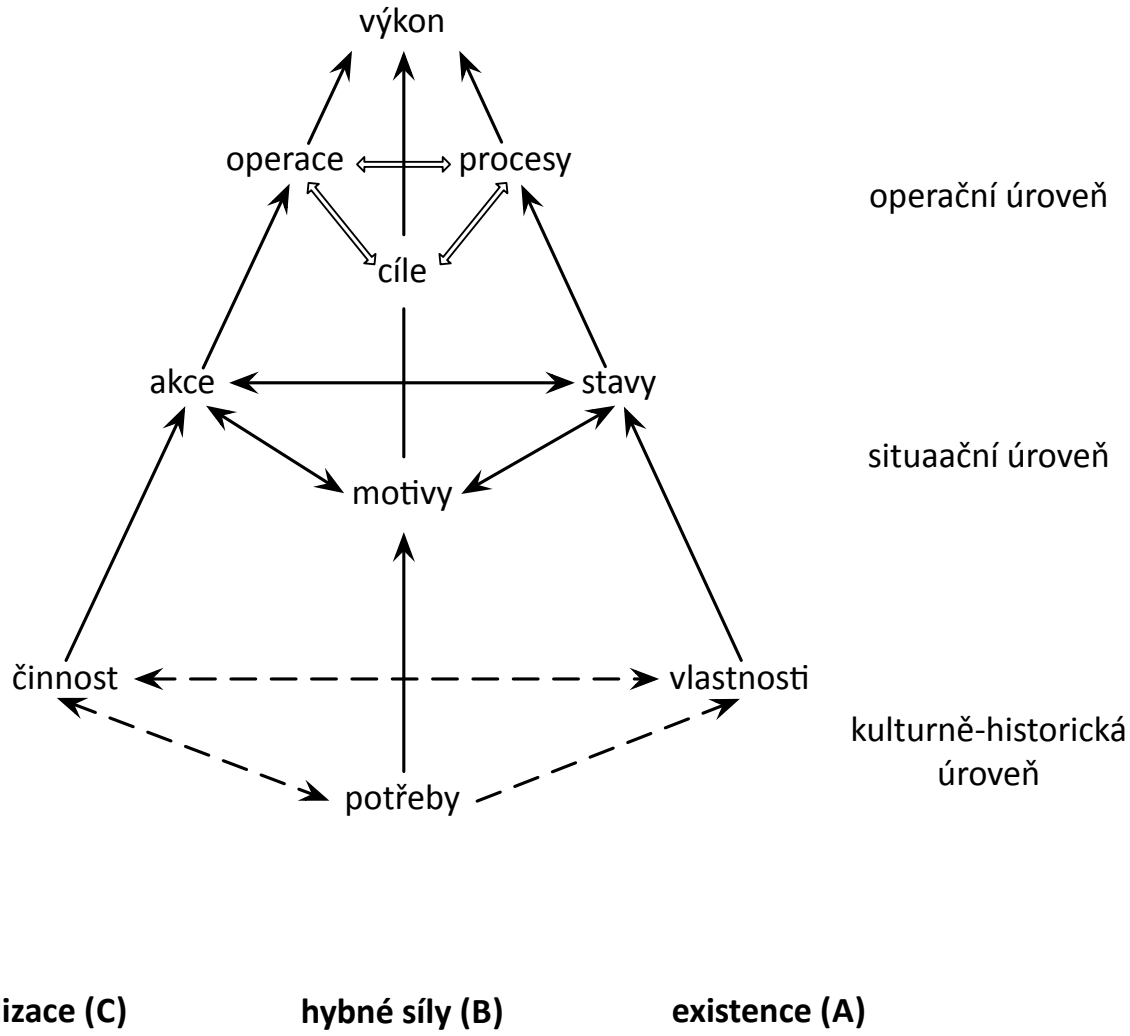

Obrázek 3. Psychická determinace sportovního výkonu (Mazurov & Hošek, 1986, 96)

Mazurov a Hošek (1986) popisují existenci člověka (A) jako nositele vědomí na základě analýzy tří skupin psychických jevů, jimiž jsou:

1. psychické vlastnosti – relativně stabilní, neměnné v konkrétních akcích zvláštnosti člověka,
2. psychické stavy – celistvé reakce člověka na konkrétní situace a současně určující jeho pohotovost k akcím v nejbližší budoucnosti,
3. psychické procesy – konkrétní projevy psychické aktivity člověka bezprostředně zapojené do akce.

Tyto tři skupiny psychických jevů ovlivňují organizaci, průběh a kvalitu činnosti. Každý sportovní výsledek je závěrem, důsledkem realizací hierarchických vztahů těchto skupin psychických jevů.

Hybnými silami (B) lidské aktivity jsou:

1. potřeby, jejichž uspokojení zabezpečuje existenci člověka, jeho „kvalitativní určitost“,
2. motivy, které se formují v podmínkách možného uspokojení potřeb, tj. v závislosti na konkrétních podmínkách reálné situace,
3. cíle jako subjektivní představy žádaného výsledku a s nimi spojené způsoby uskutečnění činností.

Psychika člověka je realizována (C):

1. v činnosti jako určitém sociálním jevu, který má charakteristické kulturně historické zvláštnosti, což se v plné míře týká i sportu,
2. v akcích zapojených do konkrétní činnosti, tj. ve specifických situačně podmíněných formách aktivity člověka,
3. v operacích (pohybech), jež jsou složkami každé akce a mají svérázné prostorové, silové a časové charakteristiky.

Pro vertikální vazby je charakteristická jednosměrnost determinace „zdola – nahoru“, od činnosti přes akci, operaci k výkonu, od potřeby přes motivy, cíle k výkonu a od vlastnosti přes stavy a procesy k výkonu. Horizontální vazby mezi složkami daného schématu jsou znázorněny třemi úrovněmi – a to kulturně historickými (I), situačními (II) a operačními (III).

I. Vzájemné vazby psychických vlastností, potřeb a činností vidí autoři v objektivní nutnosti zachování specifických kombinací psychických vlastností jako konkrétních projevů individuality člověka, tato nutnost je spojena s existencí a uspokojením potřeb, přičemž uspokojení těchto potřeb je vždy zprostředkováno činností. Na druhé straně každá konkrétní činnost klade určité nároky na psychické vlastnosti člověka, což je zvlášť charakteristické pro sport.
II. Akce se uskutečňuje v určité situaci, na niž sportovec reaguje změnami vlastního psychického stavu. Ke struktuře psychického stavu patří mimo jiné motivovanost k provádění akce, tj. subjektivní prožívání chuti do práce, snahy dosáhnout kvalitního výsledku. Na druhé straně patří do struktury psychického stavu také ukazatel nálady, tj. určitého emočního zbarvení celkové reakce sportovce na podmínky konání akce, a konečně je ukazatelem psychického stavu také aktivace.
III. Konkrétní pohyby obsahují jako subjektivní komponenty psychické procesy odrazu prostorových, silových a časových parametrů prováděných pohybů na základě proprioreceptivních, vestibulárních, zrakových a taktilních počitků, přičemž provádění

pohybů je realizací cíle, a proto obsahují i elementy operačního myšlení. Vazby této úrovně jsou charakteristické totožností, bezprostředností a shodou.

Závěrem dané práce autoři konstatují, že předkládané schéma psychické determinace sportovního výkonu je pokusem komplexního přístupu k vytyčení a řešení problematiky celistvého chápání vnitřních příčin, zabezpečujících vysokou efektivitu činnosti sportovce. Většina výzkumů je ve sportovní psychologii orientována na hledání vnitřních příčin vysoké výkonnosti sportovce, přičemž dodnes nejsou zformulována obecná východiska těchto výzkumů, jež jsou převážně zaměřeny na dílčí aspekty problematiky. Výsledky výzkumů vnitřních podmínek výkonnosti související s psychickým stavem sportovce jsou obsaženy ve velkém množství publikací (Mazurov & Hošek, 1986). Zájem psychologů je především o problematiku vůle, což je zřejmě spojeno s chápáním významu volního úsilí ve sportovní činnosti.

Omezenost dílčího přístupu k problematice psychické determinace sportovní výkonnosti je vidět zvlášť zřetelně na příkladu motivace sportovce. Je zřejmé, že motivovanost má vliv na výsledek činnosti člověka. Ve sportu je především sledována výkonová motivace, avšak vztahy mezi výkonovou motivací a sportovním výkonem jsou nevyřešenou „hádankou“. Autoři upřesňují, že vyřešit tuto problematiku lze jedině na základě komplexního přístupu k řešenému problému, kdy jsou společně s motivačními aspekty determinace sportovního výkonu zapojeny do výzkumu osobnostní charakteristiky, ukazatelé psychického stavu apod. V obecném kontextu vytváří soubor všech konstantních a proměnných ukazatelů, včetně charakteristik motivačních aspektů, hierarchický systém psychické determinace sportovního výkonu.

V souladu s tímto teoretickým přístupem byly uskutečněny výzkumy v horolezectví, gymnastice a parašutismu (Mazurov, 1979). Obecná strategie sledované problematiky psychické determinace sportovního výkonu spočívala v následujícím:

1. V 1. etapě byl uskutečněn profesiografický výzkum a na tomto základě byly vytyčeny hypotetické, profesionálně významné psychické vlastnosti.
2. Ve 2. etapě byly sledovány typické tréninkové a závodní situace současně s registrací příslušných projevů psychických stavů sportovce (i v souvislosti s dříve určenými profesionálně významnými vlastnostmi).
3. Závěrečnou 3. etapu autor zaměřil na zjišťování vzájemné závislosti dynamické organizace psychických procesů a psychických stavů na jedné a s výkonovými ukazateli na straně druhé.

Jiný výzkum představují Holland, Woodcock, Cumming a Duda (2010), kteří se zaměřili na dorosteneckou kategorii britských ragbistů. Jako výzkumnou metodu zvolili rozhovory prováděné v tzv. focus groups. Dotazovaní zde byli rozděleni do 6 skupin, přičemž hlavním cílem bylo zjistit jejich zkušenosti a pohled na psychické determinanty výkonu. Z výsledků vytvořili autoři přehled jedenácti hráči nejčetněji uváděných psychických faktorů (číselné označení jednotlivých položek v bodovém výčtu není jejich faktickým pořadím):

1. radost,
2. zodpovědnost za sebe,
3. přizpůsobivost,
4. týmový duch,
5. sebeporozumění,
6. odhodlání,
7. sebevědomí,
8. optimální výkonový stav,
9. smysl pro hru,
10. koncentrace pozornosti,
11. psychická odolnost.

O rok později na výzkum Hollanda et al. (2010) navázal obdobným výzkumem kolektiv týchž autorů pod vedením Woodcocka (Woodcock, Holland, Duda, & Cumming, 2011), jenž si kladl za cíl potvrdit, že psychické determinanty určené hráči v Hollandově výzkumu (2010) jsou rozhodující pro úroveň výkonu, a rozšířit tak již získané poznatky o vliv okolí na výkon jedince. Konkrétně se zaměřil na vliv rodičů, trenérů a podpůrných administrativních pracovníků. Výsledkem výzkumu bylo, že všechny determinanty z původního Hollandova výzkumu zůstaly v návazném výzkumu Woodcocka totožné. Mezi záporné charakteristiky chování rodičů byly na prvních místech uváděny např. kritičnost, vyvíjení velkého tlaku, zdůrazňování důležitosti výhry, emocionální necitlivost a autoritativnost. Naopak méně kontrolující výchovné přístupy jsou základem pro zdravý vztah rodiče a dítěte, který dá sportovci to správné podpůrné prostředí (Holt, Tamminen, Black, Mandigo, & Fox, 2009).

Woodcock et al. (2011) potvrzují, že podpůrné prostředí vytvořené rodiči i realizačním týmem a efektivní komunikace mají výrazný vliv na výkon hráčů.

Pokud se zaměřujeme na psychické determinanty sportovního výkonu, nelze se nezmínit o Self-Determination Theory (SDT). Překlad názvu této teorie není u autorů jednotný, v naší práci používáme překlad Blatného et al. (2010) – Teorie sebedeterminace. V klasickém aristotelovském pojetí lidského vývoje je předpokládána tendence k psychickému růstu

a integraci. Aktivní růst je spojen s tendencí k syntéze a organizaci neboli relativní jednotě vědění a osobnosti. Tento pohled na člověka jako aktivní integrující se bytost s potenciálem jednat v souladu se sebou samým je obsažen v psychodynamických a humanistických teoriích osobnosti i v teoriích kognitivního vývoje. Takovýto pohled na člověka má i své kritiky, především v řadách behavioristů, kteří nepředpokládají existenci ničeho, co osobnost nenabyla učením a zpevňováním. Sociálně kognitivní přístupy k osobnosti zase předpokládají spíše existenci několika self-schémat, která jsou aktivována různými podněty.

Teorie sebedeterminace (Deci & Ryan, 1990) vytvořila rámec, který integruje jak aristotelovské pojetí lidského vývoje se svou tendencí k psychickému růstu a integraci, tak i kritiku tohoto přístupu. Tato teorie vychází z předpokladu, že jedinci mají přirozeně vrozenou a konstruktivní tendenci vytvářet si stále více propracované „Já“. Přestože tato tendence je považována za základní aspekt lidského života, není považována za samozřejmou. Teorie determinace naopak předpokládá, že existují určité sociální faktory, které tuto tendenci podporují, a jiné, jež ji maří. Tyto faktory, podporující, nebo naopak bránící efektivnímu a zdravému fungování „self“, jsou v teorii sebedeterminace vždy vztahovány ke konceptu základních potřeb, jimiž jsou kompetence, autonomie a potřeba vztahů (competence, autonomy, relatedness). Tyto základní potřeby představují nezbytné podmínky růstu a subjektivní pohody. Jsou univerzální, tedy nezávislé na věku, pohlaví a sociokulturních faktorech. Jsou spíše vrozenými předpoklady než naučenými motivy. Lidé (ať už vědomě, či nevědomě) o uspokojování těchto potřeb usilují.

Blatný et al. (2010) popisují kompetenci jako pocit, že jsme efektivní v interakcích se svým sociálním prostředím, a prožitek toho, že můžeme předvést a uplatnit své schopnosti. Kompetenci nepovažují autoři za získanou dovednost nebo schopnost, spíše je to pociťování jistoty a efektivnosti v jednání. Potřeba vztahů se týká propojenosti s druhými, pocitu vzájemnosti a náležení k někomu. Autonomii popisují autoři jako vyjádření toho, že jsme původcem vlastního jednání. Nezávislost vyvěrá z osobních zájmů a z hodnot, jež jsme integrovali.

Teorie sebedeterminace vznikla v posledních třiceti letech v podobě čtyř tzv. malých teorií, které byli spojeny základními předpoklady a jež popisovaly dílčí jevy (Blatný et al., 2010). Jiní autoři píší o pěti podteoriích, jež jsou sjednoceny základními předpoklady a popisují dílčí jevy. Každá z těchto podteorií je zaměřena na aspekt motivace nebo na aspekt osobního fungování. Blatný et al. (2010) uvádí následující malé teorie:

1. Teorie kognitivního zhodnocení (Cognitive Evaluation Theory, CET),
2. Teorie organické integrace (Organismic Integration Theory, OIT),

3. Teorie kauzální orientace,
4. Teorie základních potřeb.

Teorii kognitivního zhodnocení, u některých autorů nazývané Teorií kognitivního hodnocení (např. Hartlová, 2010), se věnujeme více v další části práce.

Teorie organické integrace se zabývá možnostmi seberegulace činností, které jedinec dělá nikoli pro potěšení, ale kvůli sociálním požadavkům. Věnuje se tedy procesu zvnitřňování. Předpokládá pohyb na pomyslném kontinuu od vnější regulace k vnitřní.

Teorie kauzální orientace popisuje relativně stálé individuální rozdíly v motivační orientaci, projevované vůči sociálnímu prostředí. Specifikuje tři orientace, které se liší v míře sebeurčení, a předpokládá, že lidé mají každou z těchto orientací v různé míře zvnitřněnu – jedná se o autonomní kauzální orientaci, kontrolovanou orientaci a neosobní (impersonal) orientaci, níže jednotlivé typy blíže definujeme:

1. Autonomní kauzální orientace zahrnuje regulace chování na základě zájmů o osobně vyznávané hodnoty, ukazuje na vnitřní motivaci nebo na integrovanou vnější motivaci. Tato orientace bývá převážně spojena se sebeaktualizací, sebeoceněním, vývojem ega a dalšími indikátory subjektivní pohody.
2. Kontrolovaná orientace označuje orientaci člověka na kontrolu a nařízení, jak by se měl chovat, vztahuje se k vnějšímu řízení a introjekci. Bývá spojena s uvědomováním si sebe sama ve veřejných situacích.
3. Neosobní orientace ukazuje na chybějící regulaci a na chování bez záměrů, vztahuje se k amotivaci a nedostatku záměrného jednání. Spojuje se s sebezesměšňováním, nízkým sebehodnocením a depresivními pocity.

U každého člověka je síla těchto tří orientací různá.

Teorie základních potřeb se zaměřila na ověření toho, zda potřeby autonomie, kompetence a vztahů jsou potřebami základními, tzn. zda je jejich uspokojení spojeno s životní pohodou, zatímco jejich zmaření vede k negativním důsledkům. Blatný (2010) píše, že naše aspirace jsou dvojího typu – vnitřní, které vedou k relativně bezprostřednímu uspokojení základních potřeb, a vnější, jež jsou zaměřeny na získání vnějších znaků osobní důležitosti a méně pravděpodobně poskytují bezprostřední uspokojení. Čím vyšší je poměr vnitřních aspirací k jejich celkovému počtu, tím vyšší životní pohodu a vitalitu, menší úzkost, méně depresivních pocitů a méně fyzických obtíží člověk zažívá.

Tod, Thatcher a Rahman (2012) hovoří o teorii sebedetrminace, která se týká regulace chování a faktorů, jež tuto regulaci ovlivňují. Podle této teorie existuje motivace na kontinuu amotivace, vnější motivace a vnitřní motivace (Obrázek 4).

Obrázek 4. Kontinuum motivace podle teorie sebeurčení (Tod, Thatcher, & Rahman, 2012, 41)

Vnitřní motivace představuje vzdálený pól kontinua a je přítomna jen v chování, jež je ze své podstaty radostné. Čím dále se v levé části kontinua (viz Obrázek 4) jedinci nacházejí, tím více je jejich motivace považována za řízenou a méně sebeurčující.

Amotivace je popisována autory jako nepřítomnost jakékoli motivace pokoušet se o nějaké chování, činnost. **Vnější motivace** označuje účast na nějaké činnosti pro naplnění příslušného vnějšího požadavku, např. hraní hokeje kvůli vnějším atributům. Vnější motivaci autoři v kontinuu rozdělili do čtyř typů:

1. Vnější regulace – chování člověka řídí vnější odměny nebo hrozby potrestání zvnějšku, což z dlouhodobého hlediska ničí vnitřní motivaci.
2. Introjektovaná regulace – jedinec přijímá hodnotu chování, ale skutečně se s ní neztotožňuje. Hráč si např. může myslet, že trénink navíc zlepšuje sportovní výkon a cení si takového chování, skutečně ho však nepřijímá jako prostředek, který by jemu osobně mohl pomoci. Znamená to, že sportovci mohou mít pozitivní pocity ve vztahu k ziskům z tréninku navíc a zároveň negativní pocity ve vztahu k úsilí, které je zapotřebí vynaložit, aby trénink navíc přinesl zisky i jim osobně.
3. Rozpoznaná regulace – proces, jehož prostřednictvím lidé skutečně přijímají hodnotu určitého chování, neboť si váží zisků, jež jim přináší. Sportovec může být například motivován chodit na trénink denně, protože oceňuje zisk, který to následně přinese jeho výkonům. Jde i nadále o jistou formu vnější motivace, protože k tomuto chování i nadále dochází z vnějších důvodů, tzn. zlepšit výkon, ale nikoli pro čirou radost z takového chování.
4. Integrovaná regulace – nejvíce zvnitřněná forma vnější motivace. Nejen že jsou hodnoty daného chování považovány za důležité, ale chování je také integrováno do

dalších rolí, které člověk v životě zastává. Toto chování je natolik zvnitřněno, že se integruje a koreluje s dalšími osobními hodnotami a přesvědčeními, a tvoří tak součást identity člověka. Přestože je toto chování plně integrované, je stále motivováno z vnějšku, protože k tomuto chování i nadále dochází kvůli dosažení cíle, jenž je osobně důležitý jako oceňovaný výsledek, a nikoli pro čirou radost z účasti.

Vnitřní motivaci autoři vnímají jako motivaci něco dělat pro činnost samu, bez vnějších odměn. Čím více sebeurčená je motivace člověka, tím pozitivnější jsou jeho výsledky a tím kvalitnější jsou jeho sportovní zážitky a sportovní postoje. Motivy (jako např. osvojit si a zlepšit dovednosti, bavit se a hrát kvůli výzvám, které hra přináší) jsou opakovaně vyhodnocovány jako hlavní příčiny účasti ve sportovních aktivitách.

Důležité je si uvědomit, že ne všechny stránky sportovního života jsou spojeny s příjemnými pocity, a proto sportovec může mít rozpoznanou regulaci například pro trénink drilem, tj. cení si zisků, které dril přinese jeho výkonu, přesto však je vnitřně motivován pro lední hokej, hru jako takovou.

Závěrem této části podkapitoly týkající se SDT se podrobněji věnujeme **Teorii kognitivního zhodnocení** (Deci & Ryan, 1990), která je považována za dílčí teorii SDT a týká se faktorů, jež vnitřní motivaci podporují, nebo od ní odrazují. Podle teorie kognitivního zhodnocení je vnitřně motivované chování postaveno na úsilí o uspokojování tří vrozených psychologických potřeb. Jde o potřebu kompetence, autonomie a spřízněnosti. Pokud sociální faktory nebo faktory prostředí ve sportu či týmu neuspokojují jednu z těchto psychologických potřeb, dochází k ovlivnění motivace sportovce a na pomyslném kontinuu dojde k posunu motivace směrem k vnější motivaci, respektive k amotivaci, jednoduše řečeno dojde ke snížení motivace.

Oblasti, jichž se jednotlivé typy uspokojení psychologických potřeb týkají:

1. Uspokojení autonomie se týká pocitu, že se sportovec účastní nějaké činnosti z vlastní vůle a že tato aktivita není výsledkem řízení vnějšími faktory, trenérem apod.
2. Uspokojení kompetence se týká pocitů, že je sportovec schopen dané chování uskutečnit a dosahovat v něm zamyšlených výsledků.
3. Uspokojení spřízněnosti je potřeba sportovce cítit, že ho druzí (např. spoluhráči) přijímají, a mít s lidmi vztahy, které ho podporují.

Autoři docházejí k závěru, že optimální motivace nastává, když jsou všechny tyto psychické potřeby uspokojeny.

Celkově lze v teorii sebedeterminace vidět jeden z hlavních inspiračních zdrojů moderní psychologie motivace nejen ve sportu. V dlouhé tradici výzkumu výkonové motivace se

začíná i díky teorii sebedeterminace formovat nová výzkumná škola, tzv. kompetenční motivace (Blatný et al., 2010).

3.4 Výkon sportovce a týmu ve sportovních hrách

Dříve než se zaměříme na výkon sportovce a týmu ve sportovních hrách, je vhodné si vysvětlit pojem tým a charakterizovat jeho formy, jež se ve sportu vyskytují. Výstižnou charakteristiku pojmu tým uvádějí Mašín a Vytlačil (1996), kteří vycházejí z toho, že slovo „tým“ v původním anglickém významu znamená „spřežení nebo potah“ a v přeneseném významu sportovní mužstvo. V obou případech působí jejich složky – koně u spřežení, resp. hráči u sportovního mužstva – jako celek a plní společný cíl. Efektivní forma plnění daného cíle probíhá v trvalém rozvoji vztahů mezi členy týmu, kteří mají buď určité předem dané role, nebo si je mění podle vlastní volby.

V podstatě lze v rámci jednotlivých sportů nalézt tři základní druhy týmů, zde je uvádíme upravené dle Mašína a Vytlačila (1996):

1. Tým složený z individuálních výkonů – např. typu „štafeta“, kdy každý člen týmu má přidělen svůj vlastní pevný úsek, v němž podává sportovní výkon sám bez pomoci ostatních členů týmu, avšak ve vzájemné návaznosti. Výsledný výkon týmu je pak sumou výkonů jeho jednotlivých členů.
2. Týmy dyadické – kupř. typu “plážový volejbal, tenis, stolní tenis, krasobruslení dvojic apod.“, kdy členové tohoto týmu musí umět vše potřebné z abecedy daného sportu, neboť se při sportovním výkonu vzájemně ovlivňují a mění si podle vzniklé situace role. Tím dochází ke střídání dominance a submise v dané dyádě, což ovlivňuje kooperaci a aktuální výkon. Sestavení týmu ve značné míře ovlivňuje výsledný sportovní výkon, neboť nevhodná kombinace členů dyády jej může úplně rozvrátit.
3. Tým typu „týmové sporty“ (anticipační brankové či síťové), např. hokejový tým, kdy všichni hráči mají pevně určenou roli v týmu, pro niž jsou trénováni, ale musí pružně reagovat na vývoj herní situace a podle něj svoji roli měnit. Herní výkon týmu pak závisí nejen na kondici a individuálních dovednostech členů týmu, ale i na určené roli a zejména na flexibilitě hráčů a jejich schopnosti přizpůsobit se vzniklé situaci.

Jiné členění týmů popisuje Tod, Thatcher a Rahman (2012), tito autoři sportovní týmy rozlišují podle typů interakcí mezi jednotlivými členy týmu na:

1. nezávislé týmy – jednotlivci v nich soutěží samostatně (např. golfisti v soutěži Rider Cup),
2. reaktivní týmy – existují v takových sportech, v nichž jednotlivci musí reagovat na činnost svých týmových kolegů, ale jejich činnost se nemusí odehrávat ve stejný okamžik (např. v kriketu nadhazovač a hráč v poli),
3. koaktivní týmy – jednotlivci zde soutěží bok po boku, ale s omezenými interakcemi (např. členové veslice),
4. interaktivní týmy – ve sportech, při nichž mezi členy týmu probíhají neustálé interakce (např. fotbal, lední hokej).

Z výše uvedeného vyplývá, že týmy lze klasifikovat dle různých hledisek. Námi uvedené klasifikace vymezují lední hokej jako anticipační brankový týmový sport, resp. jako interaktivní týmový sport.

Nemusíme zdůrazňovat, že výkon týmu je ve velmi úzkém vztahu k výkonu jednotlivých hráčů, že je jejich integrací či syntézou, v žádném případě ne pouhým součtem jednotlivých výkonů. V různých sportovních odvětvích či disciplínách se uplatňují rozdílné formy skládání individuálních herních výkonů do herního výkonu týmu – od mechanického sčítání výsledků činnosti v podstatě samostatných systémů – sportovců (např. družstvo sportovních gymnastů, moderní pětiboj) po rozmanité strukturální stupně autonomních systémů do tzv. supersystémů (např. atletická štafeta 4 x 100 m, soutěž družstev v tenise, stíhací jízda cyklistických družstev). Integrace herních výkonů jednotlivých hráčů týmu je časově poměrně náročná, sociálně psychologicky podmíněná a vyžaduje kolektivní zručnost svého druhu – herní kombinace a systémy.

Pokud mluvíme o výkonu v kolektivních sportech, je všeobecně zavedený termín herní výkon. Süss, Buchtel et al. (2009) chápou herní výkon jako specifický případ sportovního výkonu, a to v oblasti sportovních her. Autoři definují herní výkon jako realizovanou činnost hráče (případně realizovanou činnost skupiny hráčů) v ději utkání, poměřovanou stupněm splnění herních úkolů. Podle potřeby rozlišují herní výkon jednotlivce (individuální) a herní výkon družstva (týmový). Herní výkon v kolektivních sportovních hrách lze tedy chápat jako realizovanou individuální a skupinovou činnost hráčů během utkání. Znamená to, že herní výkon v kolektivních sportovních hrách se dále dělí na kolektivní herní výkon a individuální herní výkon. Dobrý et al. (1986) konstatují, že definiční rozlišení výkonu hráče a družstva v tehdy dostupné literatuře provedli jako první Dobrý a Velenovský už v roce 1979. Významným přínosem teorie výkonu ve sportovních hrách byla také práce Ejema (1976).

Tóth (2003) uvádí zvláštní znaky herního výkonu v kolektivních sportech, které podle něj vyplývají z následujících činitelů:

1. Multifaktoriální a multidimenzionální struktura herního výkonu.
2. Relativní význam jednotlivých faktorů – jednotlivé faktory mají během zápasu nestálý význam, zejména ve vztahu k herní situaci. Mezi individuálními strukturami jsou tak velké rozdíly, že neexistuje jediný univerzální model struktury sportovního výkonu ve sportovních hrách.
3. Zdůrazněná utilitárnost činnosti – ústřední hodnotou činnosti hráče je účelnost a výsledná efektivnost. U některých činností, převážně finálních (například střela na bránu), je možné z hlediska efektu rozlišit pouze dvě základní kvality – a to, zda se jednalo o gól (koš), nebo to gól (koš) nebyl. Zvláštním způsobem se tu uplatňuje úsloví „všechno, nebo nic“. Míra uplatnění dílčích faktorů výkonu může být při dosažení stejné kvality v jednotlivých případech diametrálně odlišná a naopak téměř shodné uplatnění faktorů může vést k diametrálně různé kvalitě výkonu.
4. Značná nestabilita herního výkonu – ta je dána nejen nestandardností podmínek, ale i poměrně rozsáhlými možnostmi uplatnění relativně náhodných vlivů. Herní výkon má na rozdíl od ostatních typů sportovního výkonu relativně větší pravděpodobnost výskytu poruchy a vyšší intenzitu poruch.
5. Velmi složitá je porovnatelnost součástí nejen výsledků, jakými jsou například herní činnosti, ale i výsledku celého utkání.

Znaky herního výkonu v kolektivních sportech jsou zpravidla bipolárního charakteru, jako např. akceptovaná nebo situační dominance – submise, kooperace – kompetice v rámci jednoho týmu, střídání úspěchu – neúspěchu v průběhu podávání výkonu.

Závěrem autor uvádí, že herní výkon je centrální produkt hry a současně je také finálním kritériem kvality hráče. V herním výkonu rozlišujeme průběh a efekt (výsledek). Oba představují jednotu.

Dobrý et al. (1986) dále uvádí, že terminologie učebních materiálů sportovních her trpěla v oblasti teorie výkonu značnou mnohovýznamností, což potvrzují výše uvedené charakteristiky herního výkonu, přestože se tento nedostatek pokusil zmírnit již Táborský (1979) definičním vymezením pojmu „herní výkon“, jejž chápe jako sportovní výkon svého druhu ve sportovních hrách. Je dán průběhem a výsledkem specifického sportovního pohybu v ději utkání. Dle autora je herní výkon jednotou všech forem pohybu vyšších rozlišovacích úrovní – fyzikální, chemické, biologické i sociální.

Vedle determinant sportovního výkonu jedince autoři uvádějí specifické činitele ovlivňující herní výkon ve sportovních hrách, jako např. nestandardnost podmínek, velkou variabilitu herních situací, aktivitu soupeře, resp. jeho odpor, individuální a týmové dispoziční determinanty.

Dobrý et al. (1986) definují herní výkon v kolektivních sportovních hrách jako realizovanou individuální a skupinovou činnost hráčů v ději utkání charakterizovanou mírou splnění herních úkolů. Podle potřeby ho lze rozlišit na herní výkon hráče a herní výkon družstva. Dále autoři uvádějí, že herní výkon je strukturovaný celek svých částí, tj. herních výkonů jednotlivých hráčů. Výkon družstva je podmíněn nejen kvantitou a kvalitou jednotlivých částí, ale rovněž kvantitou a kvalitou jejich vzájemných vztahů. Dále autoři píší o specifických zvláštnostech herního výkonu, které jsou dány zejména:

1. nestandardností podmínek herního výkonu,
2. bohatou variabilitou herních situací,
3. nutností čelit aktivitě soupeře i překonávat jeho odpor.

Votík (2003, 2005) vychází z přístupu Navary (1986) a jako limitující pro herní výkon uvádí dispoziční a situační determinanty. Dispoziční determinanty jsou podmíněny předpoklady každého hráče k hernímu výkonu, jimiž se rozumí úroveň jeho pohybových schopností a herních dovedností, kvalita řídící činnosti CNS, kvalita psychických procesů a osobnostní i somatické charakteristiky (individuální dispoziční determinanty). Situační faktory jsou dány vnějšími podmínkami, v nichž probíhá herní výkon, dále jejich složitostí a proměnlivostí.

Herní výkon je chápán různými autory (např. Bedřich, 2006; Bukač, 2005; Bukač & Dovalil, 1990; Buzek, 2007; Dobrý & Semiginovský, 1988; Choutka, 1976) jako aktuální projev specializovaných předpokladů hráče či hráčů (jako výsledek adaptace) v herních činnostech zaměřených na řešení herních úkolů v ději utkání.

Herní výkon je souborem komponent, což znamená, že jde o integrovaný projev mnoha tělesných i psychických funkcí hráče (Votík, 2011).

V individuální struktuře herního výkonu v kolektivních sportech existují tak velké odlišnosti, že není možné postihnout tuto strukturu jediným, univerzálně platným modelem (Choutka et al., 1976). Dle autorského kolektivu je ve sportovních hrách možnost kompenzace jednotlivých faktorů, jež herní výkon vytvářejí, skutečně značná, proto jsou kolektivní hry chápány jako multifaktoriální sport, na jehož herním výkonu se podílí množství faktorů nejrůznějšího druhu, navíc velmi variabilních. Jako determinanty týmového sportovního výkonu vymezili:

1. sociální determinanty – týmová dynamika, týmová komunikace, sociální koheze,
2. činnostní determinanty – činnostní koheze, činnostní participace.

Jak jsme již konstatovali, výkon ve sportovních hrách je chápán ve dvou rovinách – a to jako:

1. individuální herní výkon,
2. týmový herní výkon.

Specifičnost a variabilitu jednotlivých sportovních her a do určité míry i rozdílnost přístupů k strukturaci sportovního, resp. herního výkonu prezentují Zháněl, Černošek, Lehnert a Cuberek (2008), kteří vycházejí ze struktury faktorů sportovního výkonu v tenise. Rozdělují faktory v tenise na:

1. limitující výkon (velmi důležité a málo kompenzovatelné),
2. ovlivňující výkon (důležité a více méně kompenzovatelné).

Votík (2011) mezi rozhodující faktory řadí schopnost podávat výkon (způsobilost použít a využít veškerý potenciál v podmínkách hry), který je silně ovlivněn intelektem, zkušenostmi a psychickou odolností. Za cílovou kategorii tréninku považuje autor herní dokonalost, již chápe jako ideální nejvyšší úroveň individuálního a kolektivního projevu v utkání.

Bukač (2005, 2009, 2010) zdůrazňuje nezbytnost pochopení jednoty myšlení, motoriky, kondice a sociálního prostředí jako biologické celistvosti původu herní výkonnosti v souvislostech i v detailech. Zdůrazňuje komplementaritu tohoto pojetí, ve které žádná z uvedených domén nemůže nahradit druhou, přičemž všechny se navzájem doplňují a spolupracují. Autor se snaží o komplexní přístup a vymezuje význam adaptačních procesů jako princip biologické profesní přeměny a reakce na sportovní zátěž (rozlišuje periferní a motorickou adaptaci). Mezi další regulační mechanismy herního výkonu řadí prostředí a okolí, kognitivní aspekty a osobnostní rysy a zdůrazňuje, že hodnota mentální, motorické, fyzické a biologické jednoty charakterizuje nejen hráčskou osobnost, ale i její výkonnostní cennost. V kontextu celistvosti herního výkonu nově operuje s pojmy kontextová, procedurální a deklarativní znalost. Kontextovou znalostí rozumí vědět proč a v jakých souvislostech co trénovat. Pod procedurální znalostí spatřuje trenérovu dovednost využívat tréninkových metod a postupů. Upozorňuje, že bez kontextových znalostí může přejít až ve stereotypní rutinu. Poněkud s despektem charakterizuje pojem deklarativní znalost a uvádí, že čerpá ze zdrojů strukturujících, vysvětlujících a popisujících strukturu herního výkonu.

Forsythe (in Votík, 2011, 46) chápe herní výkon jako soustavu, systém vzájemně propojených a ovlivňujících se faktorů sedmi subsystémů podmiňujících tento výkon

(Příloha 3). Také tento model struktury herního výkonu odráží požadavky na komplexní přístup k jeho pojetí.

Z hlediska komplexnosti vlivu faktorů na výsledek zápasu je zajímavý pohled Stiehlera, Konzaga a Doblera (in Tóth, 2003, 13), zaměřující se na strukturu sportovního výkonu v zápase (Příloha 4).

Z výše uvedených příkladů různých pohledů na herní výkon a jeho strukturu lze jen souhlasit s relativním významem („vahou“) jednotlivých faktorů, o němž píší již v roce 1973 Choutka a Dovalil. Autoři konstatují, že jednotlivé faktory herního výkonu nabývají během utkání různého významu, zejména ve vztahu k herní situaci. Současně jsou dokládány i odlišnosti interindividuální. Autoři na základě svého rozsáhlého výzkumu usoudili, že mezi individuálními strukturami uváděnými různými autory existují tak velké odlišnosti, že není možné postihnout strukturu sportovního výkonu v jakékoli kolektivní hře jediným univerzálním modelem.

Výstižně o této problematice píší Süss, Buchtel et al. (2009), kteří zdůrazňují, že podstatou herního výkonu je vzájemně podmíněná existence jednotlivých determinant. Psychika, percepce, reaktibilita, technika, taktika a kondice jsou ve své celistvosti koincidenční (zároveň). Každé jednotlivé determinantě je vymezeno místo ve strukturálním vztahu vůči všem ostatním. Determinační mechanismus vývojového utváření hodnot celistvosti herního výkonu buduje následující obsah:

1. osobní psychika – obsah mysli,
2. herní čtení a reagování – spouštěč pohybu a herní činnosti,
3. technika – kvalita provedení herních úkonů,
4. taktika – intelekt hledající cestu k cíli,
5. kondice – nastavená práceschopnost organismu.

Skladebnost a souvztažnost uvedených determinant jsou kvantitativně nevyjádřitelné kvality. Dílčí determinanty samy o sobě ztrácejí výkonný smysl, pouze ve své souvztažnosti k ostatním a především k celku budují hodnotu vlastního příspěvku. Takto chápaná celistvost je mnohem více než součet dílčích faktorů.

O určitém specifiku herního výkonu oproti výkonům jiným hovoří Süss, Buchtel et al. (2009), kteří píší, že herní výkon je komplexně (jednorozměrně) a obecně vyjadřován v kategoriích „vítězství – prohra – nerozhodně“. Toto vyjádření je relativní, neboť je založeno na poměření s konkrétním soupeřem (nemá tedy absolutní hodnotu exaktně měřitelných výkonů, jako je tomu například u většiny atletických disciplín). Úskalím pro hodnocení

herního výkonu ve sportovních hrách jsou relace individuálního herního výkonu a týmového herního výkonu.

3.4.1 Individuální herní výkon

Individuální herní výkon podle Dobrého a Semiginovského (1988) je suma herních dovedností realizovaných hráčem v zápase. Herní výkon jednotlivce můžeme chápat jako vývojový stupeň způsobilosti hráče participovat na herním výkonu družstva. Participace je realizována souhrnem herních činností jednotlivce. Dobrý et al. (1986) uvádí, že výkon hráče je podmíněn existencí komplexní adaptační dispoziční struktury, kterou tvoří vedle somatických a osobnostních charakteristik také dovednostní a zdatnostní potenciál.

Podle Tótha (2003) je individuální herní výkon determinován nejen bioenergetickými a biomechanickými činiteli, ale i činiteli biomotorickými (Příloha 5).

Svoboda a Vaněk (1986, 117) vyjadřují výkon družstva následující rovnicí:

$$\text{výkon družstva} = \begin{matrix}\text{výkon 1. hráče}\\ \text{výkon 2. hráče}\\ \text{výkon 3. hráče}\\ \text{výkon 4. hráče}\\ \text{výkon 5. hráče}\end{matrix} + \text{spolupráce}$$

V uvedené rovnici je zahrnutý jak výkon jednotlivých hráčů, tak i jejich zapojení ve smyslu spolupráce ve prospěch a potřebu družstva. Upozorňují, že výkon družstva ve sportovních hrách nemá pouze kolektivní (součtový) charakter, ale interakční, což vyžaduje bezprostřední spolupráci všech členů družstva k překonání protiakce soupeře.

Podle Bukače (in Süss, Buchtel et al., 2009, 210) je individuální herní výkon motivován úmyslem vyhrát a touhou po seberealizaci. Snaha uplatnit se je doprovázena emocionální a motivační složkou. Autoři k objasnění individuálního herního výkonu záměrně vybrali čtyři principiální determinanty, jež mají číselně nevyjádřitelné psychické podmínění – exaktní měření psychické vazby je pro praxi nedostupné. Nicméně v podílu významnosti psychika zaujímá vůdčí postavení. Jedná se o determinanty:

1. smysl pro hráčství – herní typologie,
2. osobní psychika,
3. princip koincidence herního čtení a reagování,
4. koherence techniky a taktiky.

Individuální herní výkon podle Táborského (1989) chápeme jako projev určitého stupně způsobilosti hráče v utkání, který se projevuje jako souhrn osvojených herních činností integrovaných navíc do herního výkonu družstva. Z toho podle Táborského vyplývá, že žádná činnost hráče není absolutně individuální, vždy je součástí činností jiných hráčů, i když tato interakce může být v určitých situacích velmi volná.

Bukač (2012) píše o individuálním herním výkonu jako o fyzickém a psychickém celku, jenž je motivován úmyslem vyhrát a touhou po seberealizaci. Snaha uplatnit se je doprovázena motivační a emoční složkou. Z integrace fyzických a psychických kvalit plyne, že výkonnost jednotlivých složek herního výkonu nelze mechanicky sčítat. Proto autor zdůrazňuje koučování a trenérskou praxi, která tuto integraci buď plně (utkání), nebo větším či menším dílem respektuje (trénink). Dále hovoří o nutnosti provázání dovedností, intelektu, kondice a psychiky během tréninkového procesu. Autor konstatuje, že herní činnost iniciuje vnímání – percepce. Percepci praxe chápe jako herní čtení. Výsledkem herního čtení je orientace hráče v utkání. Herní čtení je aktivováno myšlením. Myšlení je procesem vědomého obrazu děje utkání, probíhá v realitě i v představách. Herní čtení, myšlení a rozhodování považuje autor za kognitivní aktivitu, jež je nosnou osou realizace dovedností (Obrázek 5). Tuto osu označuje autor jako intelekt.

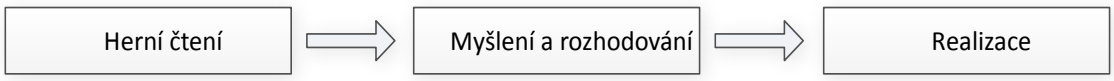

Obrázek 5. Nosná osa herního výkonu (Bukač, 2012, 24)

Herní intelekt vnímá autor jako schopnost, která hráči umožňuje využívat informace ze hry účinně a v souvislostech. Rozhodování je vědomou volbou z mnoha možností a jeho podstatou je vyhodnocení podmínek pro realizaci. Nácvikem, opakováním a zkušenostmi vede proces rozhodování až k automatizaci. Jak konstatuje Bukač (2012) – rozhodování je tak nejpřitažlivějším herním motivem přinášejícím napětí a radost.

Nemec et al. (2008) charakterizují strukturu jednotlivých úrovní herního výkonu hráče fotbalu, kdy uvádějí faktory:

1. obecné – např. somatický, psychologický,
2. speciální, které člení na:
    a. základní,
    b. limitující.

Individuální herní výkon je podle Peráčka (2003) projevem určitého stupně způsobilosti k účasti v utkání, jenž se projevuje jako souhrn osvojených herních činností integrovaných navíc do herního výkonu družstva. Integrace individuálního herního výkonu do výkonu družstva je náročná, sociálně-psychologicky determinovaná a vyžaduje zvládnutí kolektivních dovedností svého druhu, jako jsou herní kombinace a systémy hry.

Zajímavou strukturu individuálního herního výkonu ve sportovních hrách (viz Příloha 6) uvádí Hohmann a Brack (in Tóth, 2003, 12), kteří vychází z rozdělení struktury herního výkonu na povrchovou a vnitřní strukturu. Povrchová struktura vyjadřuje chování v zápase (utkání), tedy to, co objektivně sledujeme, zatímco vnitřní struktura zahrnuje subjektivní faktory výkonu, které chování v zápase ovlivňují, ale nejsou na první pohled tak zřejmé. Z hlediska struktury výkonu mají rozhodující význam.

Individuální herní výkon ve vrcholovém sportu je podle Periče (2006) velmi složité „globální aglomerované kritérium“, které je složeno z rozsáhlého souboru „dílčích proměnných – faktorů“. Jejich frekvence, struktura, vzájemná interakce, kompenzace a míra zpětného působení na kvalitu finálního herního výkonu není dosud dostatečně prokázána. Mezi determinanty, jež umožňují hráči rozvíjet a kultivovat individuální herní výkon a rozvíjet způsobilost participovat na týmovém herním výkonu, náleží následující:

1. biochemické determinanty,
2. psychické determinanty,
3. bioenergetické determinanty.

Individuálně odlišné výkonové předpoklady a individuálně odlišný stupeň vývoje participace způsobují, že hráči realizují objektivně stejné požadavky s rozdílnou kvalitou.

Dobrý et al. (1986) konstatují, že nestabilita herního výkonu je dána nejen nestandardností podmínek, ale i poměrně rozsáhlými možnostmi uplatnění relativně náhodných vlivů. Proto autor konstatuje, že lze předpokládat relativně větší pravděpodobnost výskytu poruchy a větší intenzitu poruch u herního výkonu na rozdíl od ostatních typů sportovního výkonu.

Hodnocením herního výkonu, které by uspokojovalo potřeby trenérské praxe a zároveň se vyrovnávalo s některými teoretickými požadavky, byla věnována zejména od počátku 70. let 20. století značná pozornost. Dobrý et al. (1986) píší o snaze tuto problematiku detailněji prezentovat na semináři ÚV ČSTV již v roce 1976 v Nymburce. S referáty zde vystoupili

zástupci házené, ledního hokeje, kopané, košíkové, odbíjené a tenisu. Zazněly zde mnohé názory na to, jak specifikovat, ohodnotit či kvantifikovat sportovní výkon. Ať už šlo o „efektivitu činností brankáře, koeficient užitečného jednání, použitelnost hráče, skóre výkonu hráče v utkání, či procentuální výpočet účinnosti hry“, žádný z uvedených termínů se nedočkal obecné funkčnosti v praxi ledního hokeje.

Na rozdíl od ledního hokeje byl v některých sportovních hrách, např. basketbalu, jak uvádí Válková (1974), vytvořen systém hodnocení herního výkonu vycházející z Flaganova principu kritických případů. Podstata tohoto způsobu hodnocení spočívá v posuzování tzv. „kritického případu“, který významně přispívá k určitému typu chování, a ve výstupu k činnosti úspěšné, či neúspěšné (Válková, 2012). Tento princip se stal podkladem pro standardizované hodnocení v basketbale, včetně zveřejňování jednotlivých ukazatelů na oficiálních internetových stránkách basketbalového svazu.

3.4.2 Týmový herní výkon

Kromě již výše uvedené klasifikace týmů lze pohlížet na sportovní tým (Dobrý & Semiginovský, 1988) jako na určitou sociální skupinu, která je jedinečná tím, že společná činnost všech jeho hráčů dává výsledný kolektivní výkon v utkání s jinou soupeřící skupinou. Obě dvě soupeřící mužstva jsou ve vzájemném vztahu, navzájem se podmiňují a snaží se o dosáhnutí stejného, ale ve skutečnosti celkem rozdílného cíle. Kolektivní herní výkon je založen na individuálních herních výkonech.

Z hlediska týmového herního výkonu charakterizuje Slepička et al. (2006) tým jako jedinečnou sociální skupinu, vytvořenou pro střetávání s jinými podobnými skupinami v utkání. Mezi charakteristické znaky patří:

1. společné cíle spojené s činností skupiny,
2. určitý stupeň vzájemné znalosti s vytvořenou sítí interpersonálních vztahů,
3. existenci společných norem a hodnot regulujících chování hráčů uvnitř týmu,
4. vytvořený systém pozic a rolí.

Týmový herní výkon je tak konkrétním výstupem jejich společné činnosti při překonávání soupeře, jenž je založen na individuálních herních výkonech, ale vyžadující i těsnou a efektivní spolupráci při prosazování svých cílů vůči soupeři i odolávání soupeři. Týmový herní výkon tak není pouhou sumou individuálních herních výkonů, ale je podmíněn výkony ostatních spoluhráčů, které se navzájem doplňují, kompenzují a podléhají vzájemné interakci

a vzájemnému regulačnímu působení. Znamená to, že nejenže jednotlivec ovlivňuje výkon mužstva, ale nesmíme opomenout tzv. integrační přístup k hernímu výkonu, čímž se rozumí, že i tým a družstvo zpětně působí na jedince.

Dobrý a Semiginovský (1988) konstatují, že herní činnosti jednotlivce, jimiž se hráči podílejí na týmovém výkonu, mají současně kooperační a kompetiční charakter. Kooperaci vnímají jako společnou činnost, spolupráci všech hráčů jednoho družstva ve snaze dosáhnout společně cíle, tj. co nejlepšího výsledku. Kompetice znamená odolávat pokusům soupeřova družstva, bránit mu v dosažení cíle a současně prosazovat svoje cíle. Týmový herní výkon má své determinanty, na něž působíme při rozvoji a kultivaci herního výkonu v tréninkovém procesu i v utkání. Patří k nim činnostní a sociálně-psychologické determinanty (Obrázek 6).

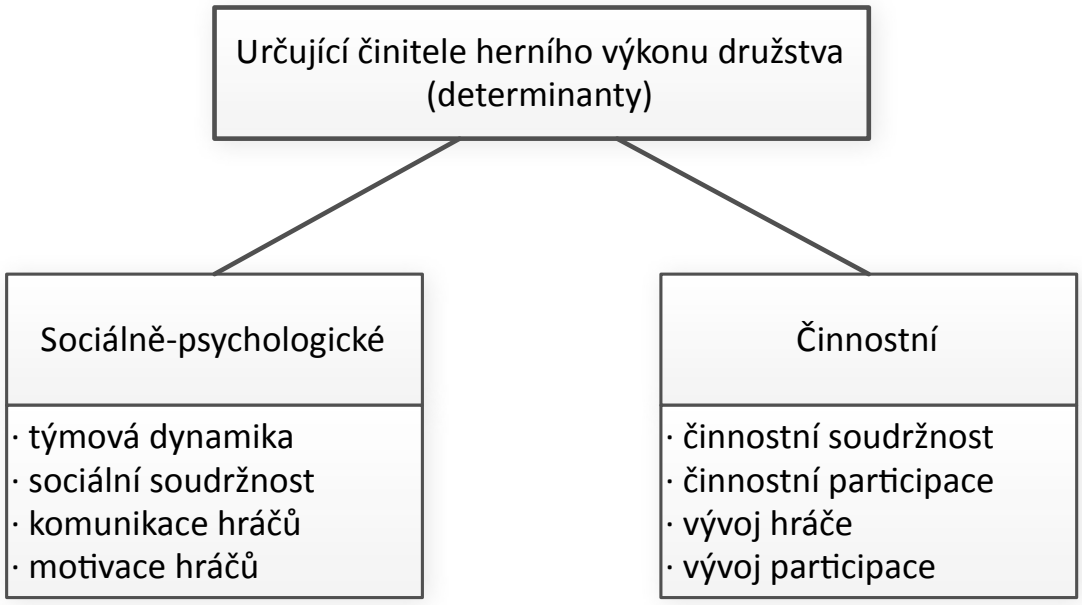

Obrázek 6. Určující činitelé (determinanty) herního výkonu družstva
(Dobrý & Semiginovský, 1988; upraveno dle Tótha 2003, 23)

Mezi sociálně psychologické determinanty týmového herního výkonu autoři řadí:

1. týmovou dynamiku,
2. sociální kohezi v týmové dynamice,
3. komunikaci a motivaci v týmové dynamice,
4. trenéra v týmové dynamice.

Mezi činnostní determinanty týmového herního výkonu autoři řadí:

1. činnostní koheze v týmovém výkonu,
2. činnostní participace hráčů na týmovém výkonu.

Dobrý et al. (1986) chápou sportovní výkon týmu jako výkon sociální skupiny zvláštního druhu, jenž je založený na individuálních výkonech hráčů podléhajících vzájemnému regulačnímu působení, jež se projevuje tím, že hráči ovlivňují svoje jednání i chování skupiny jako celku. Z pohledu autorů k rozhodujícím parametrům výkonu týmu ovlivňujícím sportovní úspěšnost patří:

1. koheze,
2. participace,
3. autorita.

Kohezi autor vnímá v sociálně psychologickém smyslu jako míru semknutosti hráčů v jeden celek. Jedná se z herního hlediska o jakýsi stupeň spolupráce a soudržnosti hráčů v systému hry družstva, k jehož nezbytným vlastnostem patří:

1. vymezení rolí, očekávání a způsob participace jednotlivých hráčů,
2. zajištění kontinuity herních kombinací a činností jednotlivce,
3. použitelnost po celé utkání.

Opakem herní koheze je chaos ve hře, který vede k rozpadu systému hry družstva.

Participace je míra účasti jednotlivých hráčů na hře (výkonu) týmu. Z hlediska vývoje hráče ho lze chápat jako vývoj jeho participace na hře celého týmu. Participace se v jednotlivých vývojových etapách liší kvalitou i realizací. Vyžaduje:

1. postupné zvládnutí technické a taktické stránky herních činností jednotlivce, tj. dovedností v herních činnostech jednotlivce,
2. komunikaci s ostatními hráči, vzájemné porozumění, společný „jazyk“,
3. správnost a samostatnost (autonomii) rozhodování,
4. akceptaci spoluhráči, tj. přijetí jedince ostatními hráči.

Autorita představuje míru významu týmu pro jeho členy. Projevuje se v sebekázni, potlačování sobeckých projevů a individuálních zájmů, které nejsou v souladu s potřebami a zájmy družstva.

Lze zcela souhlasit s Dobrým et al. (1986), kteří konstatují, že hru týmu v utkání můžeme při použití systémového přístupu považovat za dynamický systém, který proběhl v reálném čase, v tomto čase se měnil, vyvíjel od definovatelného počátku k definovatelnému konci, nemůžeme jej jednoduše redukovat do abstraktního modelu kvantitativních vztahů.

Podle Choutky (1981) se týmový herní výkon nedá vyjádřit součtem výkonů jednotlivců, ale jako nová, úplně samostatná kvalita, kde mají svou neodmyslitelnou váhu individuální

výkony, které jsou jejím základem. Tento pohled na týmový výkon je charakteristický tím, že v něm hrají podstatnou úlohu nejen faktory výhradně herní, ale především sociální a psychologické. Ty se týkají především formování sociální skupiny, mravních norem vytvářených v průběhu tréninkových procesů, soudržnosti týmu, sladění týmových a individuálních aspirací. Tým může být složen z vynikajících individualit, ale jeho výkon nemusí být totožný se souhrnem individuálních úrovní hráčů.

Svoboda a Vaněk (1986) považují například fotbal za interakční hru, která je vyjádřením bezprostřední spolupráce všech členů týmu směřující k překonání soupeře. Ze sociálních a psychologických determinant zdůrazňují kohezi jako výsledek všech sil působících ve skupině na její členy. Jedná se o podstatu kolektivního herního výkonu, již výstižně formuluje heslo: „Hráč dává góly, ale zápas vyhrává celý tým!“

Peráček (2003) vychází z definice herního výkonu týmu podle Dobrého et al. (1986), tzn. že prezentuje herní výkon týmu jako výkon sociální skupiny zvláštního druhu, jenž je založený na herních výkonech hráčů, podléhajících vzájemnému regulačnímu působení, které se projevuje tím, že hráči ovlivňují své konání i konání týmu jako celku. Na základě této definice autor vymezuje specifičnost herního výkonu týmu a ta je podle něj dána:

1. správným formulováním cílů, které jsou reálně dosažitelné,
2. uplatněním herního systému, který je založen na souladu individuálních hráčských zájmů,
3. vymezením úkolů každému hráči,
4. poskytnutím dostatečných možností k autonomnímu rozhodování vyjádřením osobní zodpovědnosti s vymezením rozsahu spolupráce při uplatnění jak kooperativních, tak i kompetitivních činností k prosazování svých cílů.

Bukač (in Süss, Buchtel et al., 2009, 211) píše o pojmu týmový herní výkon jako o pevnosti společného usilování o stejný cíl, tj. o vítězství. Prostředkem zproduktivnění týmového herního výkonu je nejen současně nebývale uplatňovaná strukturalizovaná spolupráce, ale zejména vědomí nutnosti vzájemné podpory. Pochopení nezbytnosti vzájemné podpory utváří postoje jedinců k přiděleným rolím.

3.5 Shrnutí pohledů na individuální herní výkon ve vztahu k týmovému hernímu výkonu

Z výše uvedených zdrojů lze konstatovat, že autoři nedefinují individuální herní výkon jednotně. Shodují se však na tom, že individuální herní výkon je integrován do herního výkonu družstva. Z toho odvozují, že žádná činnost hráče není absolutně individuální, vždy je součástí činností jiných hráčů, i když tato interakce může být v určitých situacích velmi volná. Dále se autoři (Bukač, 2009; Dobrý, 1988; Dobrý & Semiginovský, 1988; Dobrý et al., 1986; Choutka, 1991; Peráček, 2003; Svoboda & Vaněk, 1986) shodují na vzájemné ovlivnitelnosti daných herních výkonů – individuální herní výkon ovlivňuje týmový herní výkon, ale zároveň je jím i ovlivňován. Nejen proto nelze individuální herní výkony jen mechanicky sčítat. Shodu lze nalézt i v tom, že všichni hovoří o určitých proměnných – faktorech, determinantách, které charakterizuje jejich frekvence, struktura, vzájemná interakce, kompenzace či míra zpětného působení na kvalitu finálního herního výkonu. Je však zcela evidentní, že autoři se neshodují v těchto determinantách, natož v jejich důležitosti z hlediska herního výkonu.

Dále lze konstatovat, že bylo provedeno množství pokusů o hodnocení herního výkonu, které by uspokojovalo potřeby trenérské praxe a zároveň se vyrovnávalo s některými teoretickými požadavky. Přesto se žádné hodnocení nedočkalo zobecnění ani obecné funkčnosti v praxi. Obdobně lze nalézt u autorů (např. Bukač, 2009; Dobrý, 1988; Dobrý & Semiginovský, 1988; Dobrý et al., 1986; Choutka, 1991; Peráček, 2003; Slepička et al., 2006; Svoboda & Vaněk, 1986) nejednotnost definic týmového herního výkonu. Shodují se na tom, že je založen na individuálních herních výkonech vyžadujících těsnou a efektivní spolupráci při prosazování svých cílů vůči soupeři i při odolávání soupeři.

Týmový herní výkon je podmíněn individuálními výkony spoluhráčů, které se navzájem doplňují, kompenzují a podléhají vzájemné interakci a vzájemnému regulačnímu působení. Znamená to, že nejenže jednotlivec ovlivňuje výkon mužstva, ale autoři píší o integračním přístupu k hernímu výkonu, čímž se rozumí, že i tým zpětně působí na jedince. Obdobně jako u individuálního herního výkonu autoři mluví o determinantách, ale neshodují se v jejich názvech, obsahu či váze vůči individuálnímu hernímu výkonu, stejně tak u týmového herního výkonu je situace podobná. Nesrovnatelnost je na místě, neboť nemůžeme jednoduše redukovat herní výkon do abstraktního modelu kvantitativních vztahů, proto se autoři shodují na tom, že týmový herní výkon se nedá vyjádřit součtem výkonů jednotlivců, ale jako nová,

úplně samostatná kvalita, kde mají svou neodmyslitelnou váhu individuální výkony, které jsou jejím základem, avšak nepředstavují celkovou hodnotu herního výkonu týmu. Tento pohled na týmový výkon je charakteristický tím, že v něm hrají podstatnou úlohu nejen faktory výhradně herní, ale především sociální a psychologické. Tyto faktory jsou vytvářeny zejména v průběhu tréninkového procesu. Jedná se například o formování týmu, vytváření jeho soudržnosti, sladění týmových a individuálních cílů hráčů apod. Pokud sociální a psychologické faktory jsou v tréninkovém procesu opomíjeny, může to být příčinou toho, že tým složený z hráčů s nadprůměrným individuálním herním výkonem, nedosahuje ani průměrného týmového herního výkonu.

Za nejvýznamnější ze sociálních a psychologických determinant autoři považují kohezi, která je autory vnímána jako základ týmového herního výkonu.

Prostředkem zkvalitnění týmového herního výkonu je nejen uplatňovaná spolupráce, ale i vzájemná podpora, která se ve velké míře podílí na utváří postoje jedinců k přiděleným rolím.

4 Herní výkon v ledním hokeji

Na herní výkon v ledním hokeji je z hlediska jeho struktury nahlíženo podobně jako na herní výkony jiných sportovních her. Rozděluje se na individuální herní výkon a týmový herní výkon.

4.1 Individuální herní výkon hráče ledního hokeje

Jak již bylo řečeno, sportovní výkon je chápán jako průběh a výsledek určité specializované pohybové činnosti. Lední hokej chápeme jako tzv. multifaktoriální výkon neboli výkon, na němž se podílí množství různých faktorů, které jsou schopny se do určité míry vzájemně nahradit. Pavliš et al. (1995) uvádí, že v ledním hokeji je cílem sportovního výkonu vstřelit více branek soupeři, než kolik vstřelí on nám. Dále výkon dělí na absolutní a relativní. Absolutní výkon chápe jako rekordní (školní, krajský, republikový, světový), naproti tomu výkon relativní je takový, který je dán schopnostmi a možnostmi jedince. V ledním hokeji rozeznáváme sportovní výkon individuální (IHV) a týmový (THV). Individuální výkon chápe autor jako výkon jednotlivce v utkání a týmový výkon jako soubor individuálních výkonů, které jsou propojeny určitými vztahy a vazbami uvnitř kolektivu. Jak již bylo uvedeno, sportovní výkon je dán určitým souborem faktorů. Tyto faktory podle Pavliše et al. (1995) můžeme vztáhnout k oběma stránkám výkonu v ledním hokeji – individuálnímu
i týmovému výkonu. Autor vyjadřuje strukturu individuálního herního výkonu hráče ledního hokeje následujícím schématem (Obrázek 7):

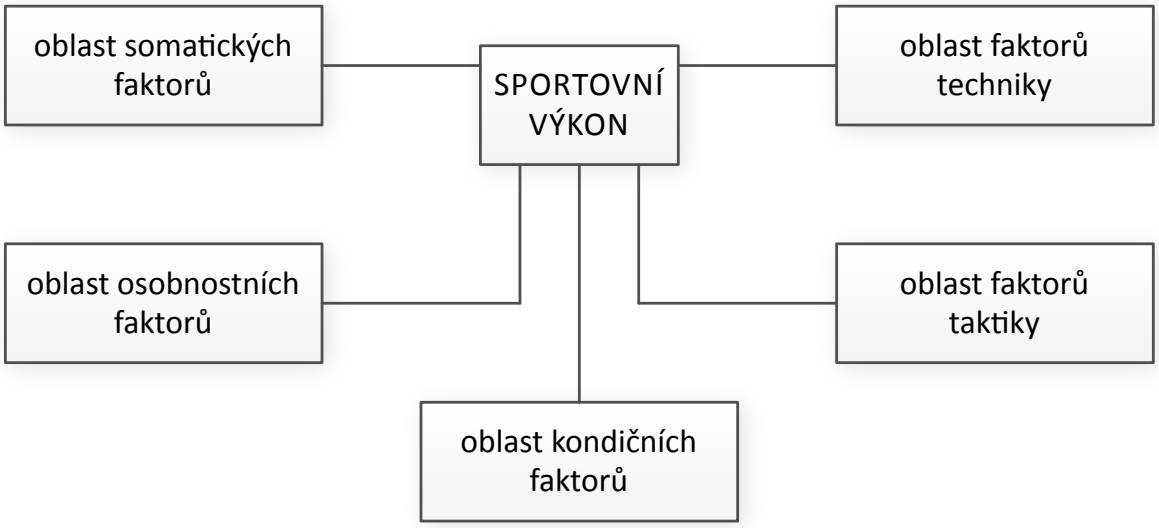

Obrázek 7. Struktura individuálního sportovního výkonu (Pavliš et al., 1995, 206)

V souvislosti s faktory individuálního herního výkonu v ledním hokeji zavádí Pavliš ještě další termín, jímž jsou modelové charakteristiky struktury sportovního výkonu. Odůvodňuje to snahou vytvořit určitý model, jak by měl vypadat ideální představitel disciplíny. Znalost této problematiky vytváří představu, jaké nároky klade výkon na jedince. Tyto poznatky jsou důležité při řízení sportovního tréninku. Modelovou charakteristiku hráče ledního hokeje znázorňuje zjednodušený příklad (Pavliš et al., 1995):

1. Somatické faktory:
    a. výška 180–190cm,
    b. hmotnost 85–90kg,
    c. typ, robustní konstituce.
2. Kondiční faktory:
    a. silově zaměřený – především dolní končetiny, explosivní síla (skok daleký z místa 280 cm a více), horní končetiny (bench press 120 kg a více), síla v předloktí a prstech,
    b. VO2 max/kg – 60 ml/min/kg a více,
    c. dobrý obratnostně (prostorová orientace – salta, přemety vpřed),
    d. rychlostní předpoklady – 400 m kolem 55 s.
3. Technické faktory:
    a. dobrá statická a dynamická rovnováha (pro bruslení, osobní souboje apod.),

b. schopnost provádět více činností současně (bruslení, vedení kotouče, sledování spoluhráčů a soupeřů),
c. jemná koordinace (střelba, zpracování kotouče apod.).

4. Taktické faktory:
    a. tvůrčí schopnosti,
    b. souhra v kolektivu,
    c. dobré periferní vidění,
    d. schopnost rychle se rozhodovat.
5. Osobnostní faktory:
    a. sangvinik až cholerik,
    b. dominantní, nebojácný, zdravě sebevědomý, agresivní.

Individuální herní výkon hráče ledního hokeje je v mnoha charakteristikách podobný individuálním herním výkonům v jiných sportovních hrách, přesto má svá specifika, o nichž se chceme v této části práce zmínit. Bukač a Dovalil (1990) hovoří o tom, že herní výkon hráče podmiňuje souhrn mnoha faktorů. V tomto komplexu se jednotlivé faktory podílejí na výkonu velmi různorodě a variabilně. I když se mohou do jisté míry vzájemně nahrazovat, požadavky na hráče v současném hokeji jsou již tak vysoké, že možnosti této kompenzace se stále snižují. Bukač (2012) píše o individuálním herním výkonu hráče ledního hokeje jako o fyzickém a psychickém celku, kdy je činnost hráče aktivována kotoučem, soupeřem, spoluhráči a herním okolím vůbec. Z integrace fyzických a psychických kvalit plyne, že výkonnost jednotlivých složek herního výkonu nelze mechanicky sčítat.

Starší (1980) individuálním herním výkonem hráče ledního hokeje rozumí projev specializované hokejové výkonnosti, která obsahuje uvědomělou činnost na hokejovém hřišti během utkání zaměřenou na řešení úloh vymezenými pravidly ledního hokeje.

4.2 Struktura individuálního herního výkonu hráče ledního hokeje

Hrát a podávat individuální herní výkon je v praxi často používané vyjádření herní způsobilosti, která by měla vést k herní dokonalosti chápané jako ideální a nejvyšší úroveň individuálního herního projevu v utkání. Předpokladem je vysoký stupeň herních dovedností a jejich tvořivé uplatňování s využitím všech biomotorických a psychických kapacit. Bukač a Dovalil (1990) označují míru takové herní způsobilosti jako herní výkon, resp. jako míru jeho kvality. Současné znalosti a výsledky pokusů o analýzu individuálního herního výkonu

nedosahují dosud takových poznatků, jež by umožnily spolehlivě určit komplex utváření herního výkonu. Proto autoři konstatují, že se především obtížně odlišuje význam jednotlivých činitelů struktury herního výkonu. Dokážeme pouze rámcově určit faktory, které se na průběhu herní činnosti podílejí. Z tohoto pohledu autoři stanovili v souhrnu tři determinanty individuálního herního výkonu hráče ledního hokeje:

1. herní dovednosti a vědomosti o hře (projevují se jako prvky herního jednání),
2. herní intelekt a psychické schopnosti (projevují se nejvíce ve sféře senzomotorické, perceptivní a intelektuální),
3. biomotorické determinanty (představují energetické zabezpečení nároků na pohybové schopnosti, které tvoří kondiční a motorický základ pro hru).

Závěrem dané úvahy autoři vyslovují názor, že výkon hráče v utkání musíme vidět jako bio- a psychomotorický celek. Z hlediska přenosu tréninkových impulsů do herního výkonu v utkání je nutné správně pochopit koncepci herně intelektuální, psychické a biomotorické jednoty právě tréninku a výkonu (Obrázek 8).

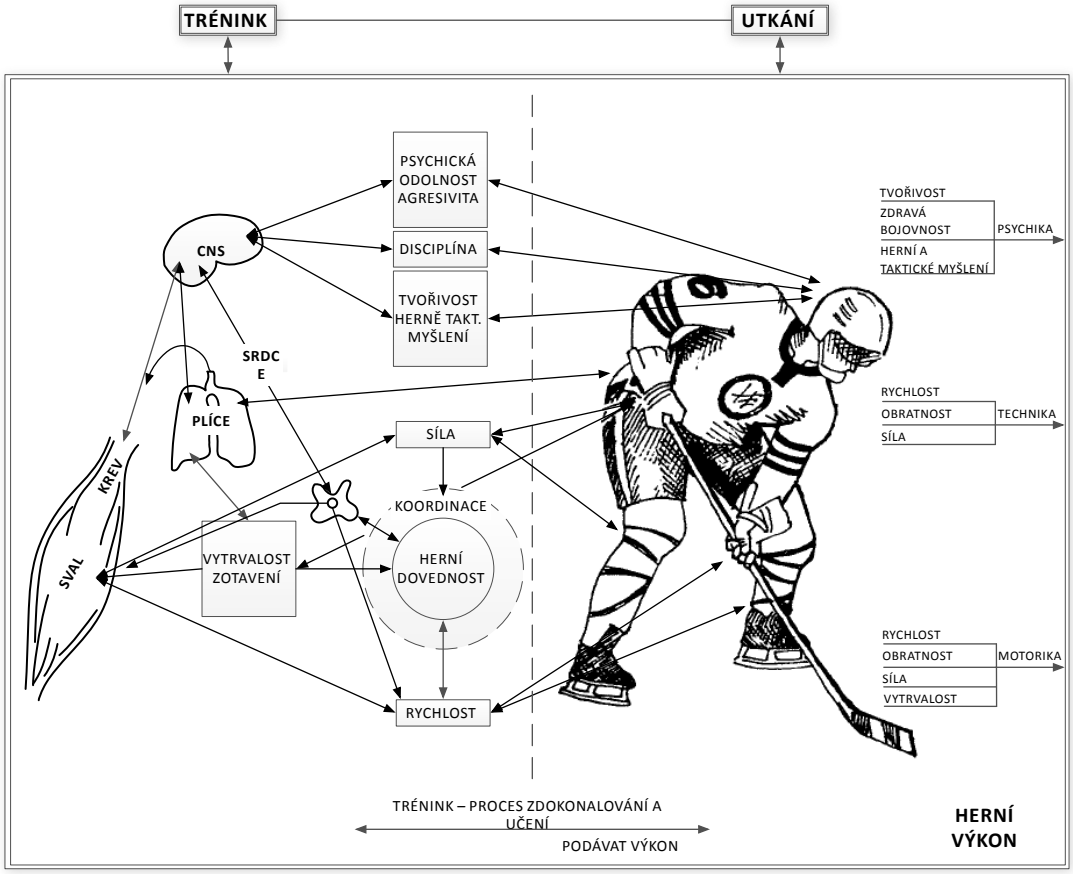

Obrázek 8. Schéma herně intelektuální, psychické a motorické jednoty herního výkonu a tréninku (Bukač & Dovalil, 1990, 7)

Tím nejdůležitějším momentem ve vrcholovém sportu je však schopnost podávat výkon. Podle autorů to znamená profesionální způsobilost použít a využít veškerý potenciál v podmínkách hry. Herní intelekt, zkušenost a psychická odolnost silně ovlivňují schopnost podávat výkon. Herní dokonalost ve výše uvedeném smyslu představuje prakticky budovanou vrcholovou úroveň herního výkonu a je cílovou kategorií hokejového tréninku.

Starší (1980) považuje za individuální herní výkon hráče ledního hokeje konkrétní projev sportovní výkonosti ve hře. Individuální herní výkon hráče ledního hokeje (Příloha 7) bratrů Starších (in Tóth, 2003, 16) je vlastně jakýmsi uceleným systémem s vlastní strukturou, danou určitým uspořádáním faktorů a vztahů mezi nimi.

Jestliže budeme vycházet z předpokladu, že sportovní výkon se skládá z účelně a proporcionálně uspořádaného komplexu biologických, motorických, psychologických a sociálních jevů, pak se nám jeví jako nejdůležitější úkol poznat co nejvíce tyto faktory, jejich vzájemnou interakci, závislosti – tedy celou strukturu individuálního herního výkonu. Uvedení slovenští autoři přiznávají, že faktory podmiňující individuální herní výkon hráče ledního hokeje neznáme do detailů. Konstatují, že poměrně dobře jsou „zmapované“ motorické faktory, sociální a psychologické faktory jsou zkoumány jen sporadicky. Je zjevné, že analýza výkonu hráče v ledním hokeji je velmi složitý a náročný problém. Z celkového posouzení daného problému vyplývá, že základní faktory individuálního herního výkonu hráče v ledním hokeji jsou částečně zastupitelné a dobrého výkonu v zápase lze dosáhnout různým způsobem.

Hypotetický model celistvosti IHV v ledním hokeji uvádí Bukač (2012). Autor při tvorbě modelu (viz Obrázek 9) vychází z předpokladu, že IHV v ledním hokeji je realizací zhmotněného výsledku celku, tj. intelektu, dovedností a techniky. V průběhu dlouhodobého vývoje se dovednosti oproti intelektu trénují snadněji a osvojují rychleji. Jejich uchopitelnost a měřitelnost je konkrétnější. Vývoj výkonnosti tak podle Bukače (2012) vězí v rozvoji intelektu. Rozvoj intelektu nejúčinněji stimuluje utkání. Fyzický a psychický celek individuálního herního výkonu je produktem mozku a těla. Podle autora je „psychično“, tj. duševní složka IHV, považováno za osobní psychiku. Osobní psychika je složitou funkcí, která je jakožto celek integrovaná do individuálního herního výkonu hokejisty.

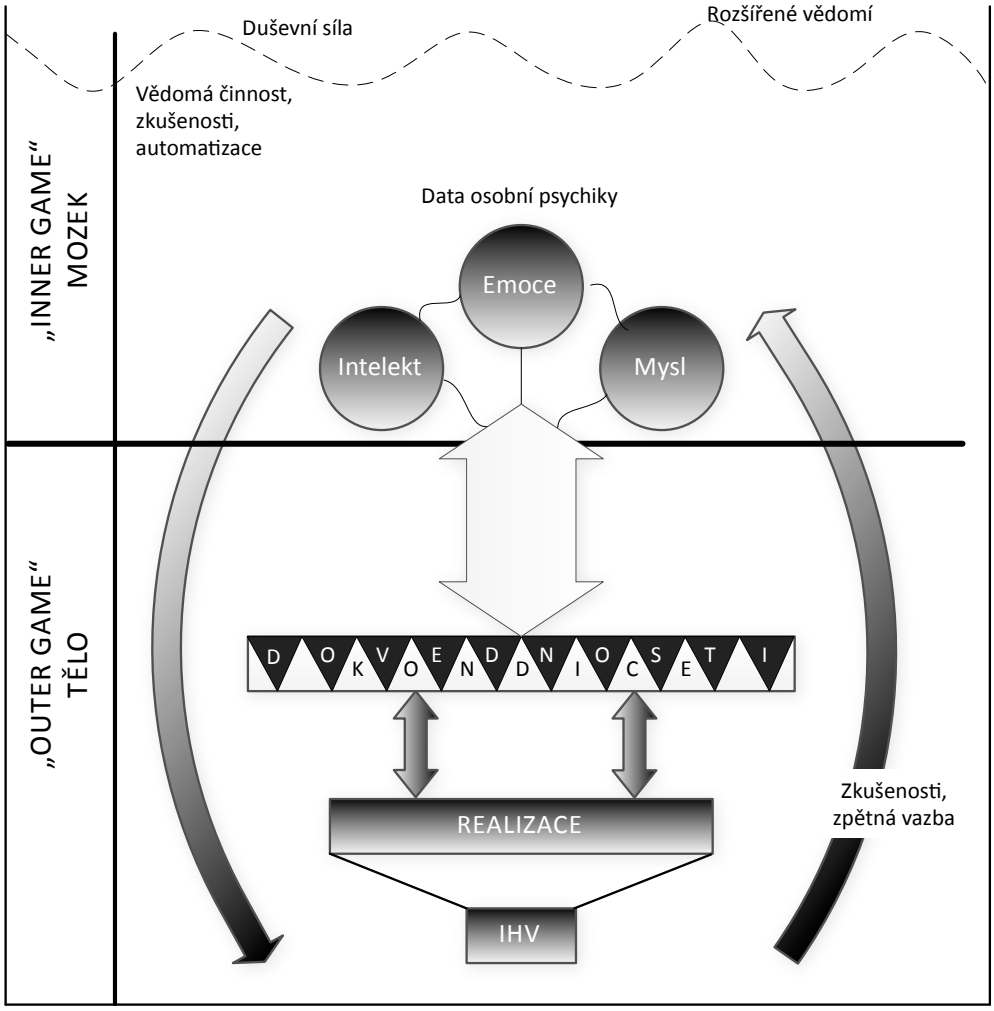

Obrázek 9. Hypotetický model celistvosti IHV (Bukač, 2012, 26)

Duševní odolnost jedince je zdrojem vývoje i výkonnosti. Prameny výkonosti lze hledat v aktualizovaném sebehodnocení. Pojetí sebe sama jako vědomá složka osobnosti řídí postoje i činnost hráče. Z tohoto pohledu se klíčový zdroj psychické odolnosti skrývá v konceptu zkušenosti. Herní zkušenosti jsou v paměti uloženým kontinuem minulého i současně poznaného. Na herní činnost působí zkušenosti vědomě i automaticky. Hlavním zdrojem zkušeností zasahujících do realizace výkonnosti je plnohodnotná účast v utkání. Četná herní praxe zkušenosti aktualizuje, nebo se dá říci, že zdrojem zkušenosti je úspěch i neúspěch. Zkušenosti se v mysli hráče přeměňují v osobité předpoklady, které posilují psychiku a zvyšují výkonnost. Psychicky odolný hráč je otevřený vůči emocím, které právě prožívá, přičemž bez váhání akceptuje a využívá svoje zkušenosti.

Dále autor uvádí všeobecně uznávaný fakt, že mít výkonnost ještě neznamená mít schopnost tuto výkonnost v utkání realizovat. Individuální herní výkon hráče ledního hokeje

v utkání považujeme za realitu výkonnosti. Tato realita je výsledkem vztahu a provázanosti intelektu a dovedností. Intelektová realita je závislá na interpretaci vjemů a emocí. Dovednostní realita je spjata s hranicí mechanického osvojení. Čím reálnější kontext herních informací mozek zpracovává, tím je větší šance pro zapamatování a vybavování. Některé informace mozek a periferie CNS zpracovávají a využívají vědomě, některé automaticky. Pro porozumění funkci osobní psychiky považujeme za přínosné vysvětlit význam pojmů vědomí, mysl, uvědomování a emocionální inteligence tak, jak tyto pojmy vysvětluje Bukač (2012).

Vědomí v kontextu herní činnosti pojímá Bukač (2012) jako zkušenost. Vědomí je těžištěm hodnot současnosti i minulosti. Obsah vědomí se praxí ukládá do paměti. Informace do vědomí přináší zaměřená pozornost a vnímání. Obsah paměti zvyšuje herní praxe a kontextové koučování.

Mysl hráče je odezvou pozitivních i negativních pocitů, myšlenek, tužeb a názorů. Myšlenky probíhající hlavou hráčů utvářejí jejich postoje. Převod významu slova mysl je do jisté míry shodný s obsahem osobní psychiky. Obsah mysli naplňuje herní prostředí, koučování a seberealizace. Herní výkon a jeho vývoj je nesporně závislý na podpoře mysli. Psychoterapeutickým stavem mysli se zabývá podle autora kontaktně kontextové koučování.

Uvědomování vyjadřuje vědomě pociťovanou realizaci vlastní činnosti. Uvědomování se vyznačuje přesně časovanou, kontrolovanou a zaměřenou pozorností na detail, jednotlivost i průběh dovednostního aktu. To, že hráč si je schopen uvědomovat realizaci vlastní činnosti (teď jsem udělal tuto činnost takovým způsobem na tomto místě a takto to fungovalo atp.), utváří jeho výkon.

Emocionální inteligence je nezbytnou součástí výkonnosti. Ve své podstatě je sociální dovedností projevující se v prožívání herní činnosti. Fakticky se jedná o duševní rozpoložení související s výkonem. Emocionální inteligence je kontrolou sebe sama a odrazem účinků vnitřní a vnější motivace. Charakteristickým projevem emocionální inteligence je spontánní vzedmutí a i zkrocení herních emocí, úsilí a snažení. Balancování psychických projevů ze zdarů i nezdarů poukazuje na stupeň citové i herní vyzrálosti hráče. Emocionální inteligence je pro podávání individuálního herního výkonu důležitější než herní intelekt a kondice.

K objasnění individuálního herního výkonu hráče ledního hokeje vybral Bukač (2009) čtyři principiální determinanty:

1. Smysl pro hráčství – herní typologie. Vrozený smysl pro herní výkon označuje autor jako hráčství. Považuje ho za nadání či dar zobrazující specifickou kognitivní celistvost vnímavosti na fungování herních principů. Jedná se o nenaučené a praktické pochopení herního čtení a myšlení s realizovanou pohybovou činností. V hráčství je

obsažena i potřeba seberealizace, sebeaktualizace a sklon ke kooperativnímu řešení. Hráčství se vyznačuje láskou ke hře, stálým sebeprosazováním formou výzev, jak soupeře přehrát a obelstít, ochotou riskovat a obdivem k technice, či intuicí. Herní typ nerad prohrává a činnost prožívá. Tento faktor hráče je pro kouče většinou snadno opticky diagnostikovatelný. Přesto z důvodu neurčitosti je identifikace podstaty rozvoje této vlohy pro trénink těžko uchopitelná.

2. Osobní psychika je obrazem obsahu mysli. V honbě za herním výkonem je psychická odolnost a emoční doprovod mocně regulujícím rozměrem. Pocity radosti a štěstí, ztráty sebevědomí, nejistoty, bolesti a projevy agresivity, to vše se ve výkonu odráží. Schopnost podat očekávaný výkon vyžaduje způsobilost potencovat herní činnost psychikou. Návyk vydat ze sebe v utkání vše nejlepší budují soutěžní a společenské etické normy. K realizaci výkonu na hranici osobních možností je třeba vlastnit psychickou sílu. Pro mnohé ve výkonu zdánlivě leží psychika v pozadí, ale ve skutečnosti je mocnou a hybnou silou. V utkání hráč tváří v tvář nebojuje pouze se soupeřem, ale i s vlastní psychikou, sám se sebou.
3. Principy koincidence herního čtení a reagování. Časová shoda a splývání herního čtení s reagováním je výkonově nejnáročnější herní i pohybová atribuce (senzomotorika). Schopnost vnímat, filtrovat a syntetizovat věčně rozdílné herní jevy podněcuje rozhodování v akci a spouštění pohybu. Herní čtení jako každé jiné čtení podněcuje myšlenkové pochody a rozhodování v akci. K herně gramotnému čtení nestačí dílčí i skupinové a týmové dovednosti pouze identifikovat a rozlišovat, je třeba se naučit a pochopit konkrétní obsahové detaily individuálních dovedností v kontextu spolupráce a systémového uspořádání. Herně gramotné čtení je hybným i intelektovým spouštěčem taktiky. K tomu, aby hráč věděl kdy, co a jak řešit, si musí osvojit problém herního čtení a reagování.
4. Koherence techniky a taktiky. Technika s taktikou mají vzájemně podmíněnou existenci. Techniku definuje způsob mechanického průběhu komplexního pohybu. Koherentním partnerem techniky je taktika. Obsahem taktiky jsou intelektové herní vědomosti. Vědomě uskutečňované volby z více možností cíleného záměru se definují jako taktika. Hluboká koherence techniky a taktiky šetří nejen energetické zdroje pro svalovou sílu a rychlost kontrakcí, ale zvyšuje i specificky herně motorickou pracovní kapacitu.

4.3 Psychické determinanty individuálního herního výkonu hráče ledního hokeje

Vzhledem ke stále se měnící herní situaci v ledním hokeji a stále se proměňujícímu psychickému zatížení při realizaci herního výkonu hráče získávají velký význam pro úspěšnost individuálního herního výkonu v ledním hokeji kognitivní procesy. Jedná se o procesy, které napomáhají v průběhu utkání aktuálním potřebám řízení a orientace herních činností, regulaci podnětů a rozhodování při herních činnostech, regulaci a kontrole motorického provedení herních činností. Jejich důležitou součástí je pozornost. Dobrý a Semiginovský (1988) konstatují, že kognitivní procesy vyúsťují do psychické regulace činnosti, kterou chápou jako způsobilost hráče kontrolovat a řídit cíleně a samostatně vlastní jednání v konkrétní herní situaci. Dílčí funkce psychické regulace, které se podílejí na orientaci činnosti, volbě podnětů, rozhodování, motorickém provedení a kontrole jsou přítomny neustále a současně ve všech fázích herního výkonu. V závislosti na objektivních a subjektivních herních podmínkách je dočasně ta či ona dílčí funkce zvýrazněna. Autoři rozlišují:

1. kognitivní procesy podílející se na orientaci herních činností,
2. kognitivní procesy vedoucí k rozhodnutí o volbě určité herní činnosti,
3. kognitivní procesy participující na regulaci a kontrole motorického provedení herních činností,
4. pozornost jako zvláštní stránku všech psychických procesů.

Následně jsou blíže vymezeny jednotlivé položky.

1. Kognitivní procesy podílející se na orientaci herních činností

Aktuální orientace na hřišti vyžaduje od hráče mnohostranné vnímání herní situace, což zahrnuje:

- vnímání vlastních pohybů,
- vnímání cizích pohybů – spoluhráčů i soupeřů,
- vnímání pohybu kotouče,
- vnímání neměnících se objektů, tj. prostoru, třetin, hrazení, branky atd.

V dalším dělení uvádíme zvláštnosti nároků kladených na vnímání během utkání:

1. Požaduje se velký objem vizuálního vnímání – praktickou podmínkou je držení hlavy, umožňující periferní vidění a obsáhnutí co největšího prostoru hřiště.

2. Obsah vnímání se stále mění – v důsledku stále se měnící herní situace a početných pohybových možností všech hráčů vznikají stále nové podnětové konstelace.
3. Zvyšuje se nárok na přesnost vnímání – optický odhad pohybu kotouče, spoluhráčů, soupeřů či brankáře a při vlastní činnosti s kotoučem pod soupeřovým tlakem.
4. Vnímání probíhá pod časovým tlakem – optimalizace výkonu probíhá pod časovým presem, ve spojení se zkušenostmi a taktickými znalostmi to zaručuje správnou volbu taktického rozhodnutí.
5. V průběhu celého utkání se zvyšuje důležitost udržet vysokou kvalitu vnímání i přes vysoké fyzické a psychické zatížení.
6. Kvalita vnímání závisí také na funkční zdatnosti receptorů a analyzátorů – na spojení s pozorností, na osobním cíli, přesvědčení, motivaci, potřebě, zájmech, na volních řídících procesech, na zkušenostech a vědomostech hráče.

Cílem všech těchto procesů je identifikace rozhodujícího faktoru nebo podnětu, který ovlivní další procesy rozhodování a programování odpovědi.

2. Kognitivní procesy vedoucí k rozhodnutí o volbě určité herní činnosti

Tyto procesy ovlivňují – na základě vytvořené akční orientace – volbu činnostní odpovědi a její naprogramování. V těsném propojení se smyslovými informacemi dochází k jejich průběžnému zpracování prostřednictvím myšlení. Kvalita a rychlost operativních myšlenkových procesů v utkání je mimo jiné závislá na:

1. rychlosti a přesnosti příjmu informací a identifikaci rozhodujícího podnětu,
2. aktivaci a správném nasazení různých vlastností pozornosti,
3. taktických vědomostech, způsobilostech a zkušenostech,
4. motivačních, emočních a volních vlastnostech hráče.

Předpokladem pro rozhodnutí o činnostní odpovědi, uskutečněné v rámci taktických myšlenkových procesů, je anticipace. Anticipace v obecném smyslu znamená předjímání podnětů, které nastanou v budoucnosti, už v přítomných poznávacích procesech (Dobrý & Semiginovský, 1988). Anticipaci možného vývoje herní situace v její celistvosti autoři nazývají „herně situační anticipace“ a ta zahrnuje:

1. anticipaci vlastního, osobního cíle a programu útočných herních činností jednotlivce s kotoučem i bez kotouče, obraných herních činností jednotlivce proti soupeři s kotoučem i bez kotouče,
2. anticipace cíle a programu herních jednání spoluhráčů,
3. anticipace cíle a programu herních jednání soupeře,

4. anticipace pohybů kotouče ve spojení s vlastními pohyby hráče bez kotouče při očekávání přihrávky, v průběhu vlastních činností s kotoučem, po přihrávce, ve spojení s pohyby spoluhráčů a soupeřů atd.

Dále se autoři zabývají specifickými zvláštnostmi herních anticipací a z nich vyplývajících požadavků na výkon hráče:

1. Anticipace probíhají současně a posloupně. Proměnlivý děj utkání vyžaduje převážně anticipační posloupnosti, tvořené současnými anticipacemi vlastních i cizích pohybů stálou změnou jejich obsahů (obrana, útok). Jednotlivé anticipace jsou prakticky nemožné.
2. K anticipacím musí docházet i s ohledem na množství možných činnostních alternativ spoluhráčů a soupeřů v blízkém i vzdáleném prostoru.
3. Anticipační výkony mohou být provázeny vysokým stupněm neurčitosti. Je to důsledek velmi variabilních klamných pohybů soupeře.
4. Anticipace se nemůže omezovat jen na nejbližší akci, vztahuje se i k časově poněkud vzdáleným cílům, důsledkům, variantám.
5. Je nutné udržet vysokou kvalitu anticipace po celé utkání i přes vysoké fyzické i psychické zatížení.

Na základě vnímání herní situace a herně situační anticipace se hráč rozhoduje o výběru z většího či menšího počtu alternativ činností. Rozhodování je zprostředkujícím článkem mezi myšlením a pohybovým jednáním. Rozhodnutí je určeno objektivními faktory (vnější herní situací) a subjektivními faktory (činnostní motivací, vývojovým stupněm volních řídících a intelektových schopností, vědomostmi o existujících možnostech řešení herní situace a způsobech provedení herních činností, dříve získanými zkušenostmi, osvojenými herními dovednostmi, zejména těmi, kterým dává hráč přednost). Zvláštnosti herního rozhodování a nároky, které z toho vyplývají na hráčský výkon, vnímají autoři v devíti bodech:

1. V důsledku množství spoluhráčů a soupeřů a množství jejich rozhodovacích možností vznikají složité rozhodovací podmínky pro hráče. Rozhodovací situace se navíc stále mění.
2. Z četných rozhodovacích alternativ je nutné zvolit optimální rozhodnutí.
3. Dochází k nepravidelné změně ve způsobu rozhodování. V jednoznačných situacích, kdy má hráč jistotu o správnosti rozhodování a předvídá kladný výsledek, dochází k jistým rozhodnutím. K rizikovým rozhodnutím dochází v nejednoznačné situaci, v níž existuje objektivní pravděpodobnost úspěchu, avšak výstup je nejistý. Nejistá

rozhodnutí činí hráč ve velmi nepřehledné situaci, kdy má málo času na rozhodnutí a výsledek je neznámý.

4. Hráč se musí rozhodovat proměnlivě i ve zdánlivě totožných situacích (např. jeden proti jednomu). Soupeř by se mohl při opakovaném jednostranném řešení velmi rychle přizpůsobit a reagovat na hráčovy záměry.
5. Hráč rozhoduje o činnosti v nepřetržitých posloupnostech.
6. Rozhodování může mít charakter individuální nebo kolektivní, zde hovoříme o „sehraných“ dvojicích, trojicích či celých pěticích hráčů.
7. Rozhodování probíhá často pod časovým tlakem.
8. K rozhodování dochází i v průběhu herních činností a pod vlivem silných emočních procesů. Myšlenkové procesy jsou často ovlivňovány silnými emocemi (známá křivka velkého obráceného U).
9. I přes vysoké fyzické a psychické zatížení je třeba udržet po celou dobu utkání vysokou kvalitu rozhodování. Tento požadavek úzce souvisí se způsobilostí hráče odolávat zvýšené acidóze a „vnitřnímu“ diskomfortu.

3. **Kognitivní procesy, podílející se na regulaci a kontrole motorického provedení herních činností**

Zvláštnosti procesů regulace a kontroly motorického provedení herních činností a nároky, které z toho vyplývají pro hráče, autoři charakterizují pomocí šesti oblastí:

1. Mnohotvárnost možných programů herních činností – jedná se převážně o seriální činnosti prováděné v určité posloupnosti s bezprostřední návazností.
2. Variabilita provedení herních činností – vysoké požadavky na variabilitu jsou způsobeny nutností kooperovat se spoluhráči a odolávat soupeřovu ovlivňování.
3. Rychlost provedení herních činností – různorodost a proměňování rychlosti činností a vysoké rychlostní nároky na provedení činností obzvláště s kotoučem vyžadují výraznou koordinaci pohybů.
4. Přesnost provedení herních činností – požadavky kladené na přesnost realizace programů činností se skládají z cílové a průběhové přesnosti.
5. K motorické realizaci herních činností jednotlivce dochází vesměs při přímém nebo nepřímém soupeřově tlaku či odporu – soupeř se snaží komplikovat, narušovat nebo likvidovat činnosti.
6. K realizaci herních činností dochází při vysokém psychickém a fyzickém zatížení – úroveň kognitivních procesů může být snižována podstatným zhoršením vnitřních podmínek, zejména nadměrnou koncentrací laktátu.

4. Pozornost jako zvláštní stránka všech psychických procesů

Pozornost autoři považují za vlastnost všech psychických procesů. Pozornost tedy nepovažují za samostatný psychický proces, ale vnímají ho jako aspekt vzájemného působení mezi člověkem a okolím, mezi osobností a prostředím a tedy i mezi hráčem a herním prostředím. Zásluhou pozornosti se hráč vyrovnává s herním prostředím a je schopen v určitém smyslu na něj působit. Je zcela jasné, že jen malý zlomek všech podnětů, vstupujících do smyslových orgánů hráče, může být zpracován. Proto musí stále docházet k diferencovanému výběru, který závisí na hráči i na okolí. Tím, že pozornost plní funkci regulace, zaměřenosti a selekce, působí na strukturální změnu psychických procesů, která je označována jako senzibilita. Pozornost vede hráče od náhodného a spontánního pohybového projevu k plánovanému a vědomému jednání, k cílené činnosti. Pozornost je vázaná na herní činnost. Bez pozornosti není výkon hráče v utkání ani v tréninkovém procesu možný. Za kritéria pozornosti, jež jsou totožná s podstatnými znaky vysokého herního výkonu, považují autoři zaměřenost na určité objekty a činnosti v proměnlivém herním ději, regulace úzce propojených duševních a motorických podílů herní činnosti a senzibilizaci psychických procesů hráčovy osobnosti ve smyslu mobilizace všech „sil“ pro utkání.

Za žádoucí znaky pozornosti u hráčů ledního hokeje autoři považují:

1. distribuci pozornosti, tj. rozdělení pozornosti na více objektů nebo činností,
2. koncentraci pozornosti, tj. zúžení objemu pozornosti na jeden předmět,
3. přepínání pozornosti, tj. situačně odpovídající a rychlá orientace optimálním přizpůsobením směru, intenzity a objemu pozornosti podle požadavků herní situace a řešených herních úloh.

Vysoká míra synchronizace výkonů při vnímání, taktickém operativním myšlení a motorických činnostech vyžaduje rychlou změnu mezi distribuovanou pozorností (přehled o celkové herní situaci, o rozestavení hráčů, o činnostech hráčů bez kotouče atd.) a koncentrovanou pozorností (přesnost přihrávky, střelby atd.). Herní situaci se musí stále přizpůsobovat také intenzita pozornosti, tj. mění se individuální podíl na herním průběhu, na výkonu týmu, a proměňují se směry pozornosti. Závěrem této části autoři píší, že pro praxi má značný význam konstatování, že distribuce a koncentrace pozornosti jsou trénovatelné.

„Mladým českým hráčům ve srovnání se světovou konkurencí chybí bojovnost a důrazné herní úsilí,“ sděluje ve své publikaci Bukač (2010, 19). Pro označení těchto až agresivních snahových vlastností se v českém hokeji ujal termín nasazení. Mohutnost tohoto psychického pozadí výkonu vytváří mentální odolnost, emocionální doprovod a vnitřní motivace.

Psychický návyk na tvrdou herní práci dále utvářejí společenský a hokejový etický úzus, intenzita tréninku a výchova prožitkem. Plošným průvodcem snahových deficitů je špatný trénink, problematické soutěžení a chybná výchova. Reálnou hodnotu výchovy prožitkem vytváří výchova autoritou. Výchova prožitkem a autoritou v relacích týmové soudržnosti vede k nezávislosti jedinců, sebeprosazení, soutěživosti a sebepojetí. Jak je patrno, rozvoj a etický vtisk snahových vlastností je souhrnem mnoha činitelů. Psychický souhrn vlastností chtění, vůle, snahy, úsilí, nadšení, obětavosti a vzájemné podpory se u hráčů často označuje jako charakter. Šiřitelem vlastností charakteru je prostředí, které stimuluje sebepojetí v relaci týmových vztahů a soudržnosti. Fakticky jde o to, co a jak hráč sám a s týmem prožívá.

Dále autor konstatuje, že reflexe ze seberealizace a reakce na výsledky utkání u hráčů rozvíjí mentální odolnost na požadavek sebeprosazení, soutěživosti a spolupráce. Situační jednání se označuje jako postoj hráče. Postoj je reflexí, jež pojímá všechno to, co hráč chce, co dostává, co očekává, co vydává, co mu kdo nabízí, co musí, co nemusí, co ho omezuje a co maří jeho představy. Kladným výsledkem postoje vyjadřujícího koncept „já“ je realistický pohled na vlastní schopnosti. Kladný postoj hráčům otvírá dveře k seberealizaci. Realizace zpevňuje ve výkonu tolik potřebnou sebedůvěru. Naopak výsledkem záporných postojů je neuspokojení, zklamání, neochota, nedůvěra a často i sklon k podvodu. Pro účinnost tréninku, zdárné vedení týmu trenérem během utkání, tzv. benč koučink, a maximalizované individuální i týmové nasazení jsou kladné postoje hráčů tím nejzásadnějším předpokladem úspěchu. Dalším produktem výchovy prožitkem je snaha po sebeprosazení. Fakticky se jedná o maximalizované herní úsilí končící úspěchem. Tuto schopnost obzvláště zvýrazňuje činnost pod časovým a prostorovým tlakem soupeře. Schopnost sebeprosazení zvýrazňuje sebevědomí a posiluje mentální odolnost. Sebeprosazení podmiňuje výkonová jistota.

Bukač (2010) dále píše, že reflexí mentální odolnosti jsou reakce na náhlé změny. Mentální odolnost ovlivňují vrozené dispozice a opět výchova prožitkem. Rozvíjení samostatnosti, zájmu na osobním výsledku a motivace na postupné cíle je v rukách trenérů i hráčů. Je bezesporné, že rozhodující vliv na rozvoj snahových vlastností má trenér, výchova a prostředí. Dále je evidentní, že postupný vývoj psychických vlastností, rozvíjejících soutěživost, a mentální odolnosti zpevňuje náročný trénink, hodnota soutěží a dimenze osobnosti.

4.4 Týmový herní výkon v ledním hokeji

Lední hokej jako kolektivní sportovní hra velmi výrazně závisí na týmovém herním výkonu. Často tým, který nemá výrazné individuality, poráží díky své týmové hře soupeře, kteří jsou po individuální stránce na vyšší úrovni. Pavliš et al. (1995) hovoří o faktorech – determinantách sociálně psychologických a činnostních, jež rozhodují o vysokém týmovém herním výkonu v ledním hokeji. Determinantu chápe jako základní, určující prvek.

Sociálně psychologické determinanty jsou podle Pavliše et al. (1995) tvořeny vztahy ve skupině mimo sportovní výkon (mimo utkání). Ukazují nám, jaké jsou mezilidské vztahy mezi hráči, trenéry a realizačním týmem. Patří sem týmová dynamika, sociální koheze a týmová komunikace.

1. Týmová dynamika – popisuje, v jakém vývojovém stadiu se tým nachází. Tento vývoj týmu je neustálý a má podle autorů určité zákonitosti:
    a. Zakládající stadium – tým se tvoří, pokládají se základy týmu. Určují se nejbližší cíle a limity.
    b. Bouřlivé stadium – dochází ke konfliktům, někdy i s trenérem. Tým se učí přijímat požadavky, reagovat na ně a podrobovat se jim.
    c. Stabilizační stadium – upevňují se týmové vztahy, stabilizují se role hráčů, vytvářejí se pozitivní vztahy mezi trenérem a hráčem.
    d. Výkonové stadium – meziosobní vztahy a jejich struktura pozitivně stimuluje výkon týmu.

Někdy se stává, že týmová dynamika ustrne v bouřlivém stadiu. Potom musí trenér volit jiné prostředky k jeho překonání, např. výměnu hráčů apod. Pokud se toto stadium nepodaří zvládnout, často to řeší management oddílu výměnou hlavního trenéra.

2. Sociální koheze (koheze = soudržnost, sociální koheze = soudržnost kolektivu) – ukazuje na vztahy mezi hráči, na vztahy, jež spojují členy skupiny mezi sebou, hodnotí, jestli jsou pozitivní, či negativní, zda jsou v týmu různé skupiny, které jsou rivalitní apod. Tyto vztahy jsou brány v potaz hlavně mimo vlastní sportovní výkon. V podstatě nám ukazují, jaký je kolektiv mimo hřiště (zda spolu hráči udržují přátelské vztahy, jestli se scházejí mimo sportovní činnost apod.).
3. Týmová komunikace – ukazuje na úroveň komunikace hráčů mezi sebou a s trenéry, na jaké úrovni jsou hráči spolu schopni komunikovat v krizových situacích, jak komunikuje trenér s týmem a jednotlivci apod., např. jaké dává pokyny mezi třetinami

v šatně, jak mužstvo hodnotí utkání, názory na tréninkové metody atd.). Týmová komunikace se podle Pavliše et al. (1995, 208) promítá do následujících oblastí:

a. komunikace mezi hráči,
b. komunikace mezi hráči a trenérem,
c. komunikace mezi trenérem a realizačním týmem,
d. komunikace mezi hráči a realizačním týmem,
e. komunikace mezi hráči, trenérem a vedením klubu,
f. komunikace mezi hráči, trenérem, realizačním týmem, masmédii, sponzory, diváky, ostatními trenéry atp.

Činnostní determinanty postihují vztahy v kolektivu během sportovního výkonu, tj. během utkání. Týmový výkon se skládá ze souboru individuálních výkonů a jejich vztahů mezi sebou. Jelikož tyto vztahy jsou jiné než v běžných životních situacích, je jejich vliv na konečný výkon jiného charakteru. Mezi tyto determinanty řadíme činnostní kohezi a činnostní participaci.

1. Činnostní koheze (činnostní koheze = soudržnost při sportovním výkonu) – je v podstatě specifickým druhem sociální koheze. Ukazuje nám na vztahy mezi hráči v průběhu utkání, na jejich soudržnost, spolupráci a souhru týmu. Někdy dochází k situacím, že dva hráči, kteří se mimo led nemohou snést, jsou při utkání ochotní spolupracovat. Častěji ovšem dochází k situaci, že pokud se hráči nesnášejí mimo led, tak potom při utkání škodí jeden druhému a tím poškozují celý tým.
2. Činnostní participace – znamená, nakolik se jednotliví hráči zapojují do hry a podílejí se na konečném výsledku sportovního výkonu. Vychází především z individuálního herního výkonu, tzn. že čím má hráč lepší individuální dovednosti a kondiční připravenost, tím více se zapojuje do hry. Ovšem při utkání se nemusí všichni hráči stejným způsobem podílet na jeho výsledku. Jako příklad je možné uvést koncového hráče. Za celé utkání zdánlivě tvrdě nepracuje, ale dá tři branky a těmi rozhodne celý zápas. Naproti tomu „dělník ledu“ udělá veškerou práci, ale na vstřelených brankách se přímo nepodílí. Užitečnost obou hráčů pro mužstvo je nesporná, ačkoli činnostní participace u každého je různá.

Tóth (2003) konstatuje, že v konečném důsledku je vidět, že psychika hráče hraje nejpravděpodobněji ve finálním projevu výkonu rozhodující funkci. Je tedy zřejmé, že herní výkon v ledním hokeji klade v současnosti velké nároky na psychiku hráčů, především jsou kladeny vysoké nároky na percepci hráčů, tvořivé myšlení, anticipaci a rychlé rozhodování, které by mělo vést ke správnému výběru optimálního řešení herních situací.

Ve sportovních hrách, především ve fotbale, basketbale, baseballu a ledním hokeji se stalo pro sportovce velmi silným motivačním aspektem finanční ohodnocení. Tento motivační aspekt souvisí se snahou dosáhnout nejvyššího možného výkonu, vítězství. Vstup hráčů z celého světa do nejkvalitnějších světových soutěží, například NHL (Národní hokejová liga) nebo KHL (Kontinentální hokejová liga), je vyvrcholením jejich kariéry. Sportovní výkon se tak stává součástí „byznysu“. Individuální výkon hráče ledního hokeje pak vystupuje jako obraz zpředmětnění schopností sportovce, rozvíjených cílevědomým dlouhodobým odborným tréninkem. Identita sportovního výkonu hráče je problémem homogenity a heterogenity. Podle Tótha (2003) to znamená, že hráči s vysokými hodnotami v jedněch činnostech nemusí současně vykazovat vysokou úroveň v ostatních ukazatelích. Herní situace v ledním hokeji vyžadují značnou variabilitu herních dovedností. Herní výkon v zápase, nebo výkonnost v určitém časovém úseku se nerovná součtu individuálních herních výkonů jednotlivců. Herní výkon je podmíněný více faktory, jak jsme již zmínili v předcházejících kapitolách.

Schéma determinant herního výkonu podle Peráčka (2003) je uvedeno v Příloze 8. Autor vychází z toho, že pro stabilní herní výkon a progresivní herní projev je nutné se zaměřit jak na determinanty individuálního herního výkonu (IHV), tak i na determinanty herního výkonu družstva (HVD) ve vzájemných souvislostech. Ze schématu lze vyčíst, že autor vychází z obecně uznávaného předpokladu, že herní výkon družstva je podmiňován nejen determinantami HVD, ale zejména determinantami IHV.

Bukač (2010) považuje herní výkon v ledním hokeji za zvláštní případ skladebnosti fyzických, intelektových a psychických kvalit. Výkonovým rysem jsou dovednosti, specifický pohyb po hřišti, intelekt a psychika. Celistvost těchto kvantitativně nevyjádřitelných kvalit ztělesňuje herní výkon. Herní činnost se dá zcela jistě rozložit, ale při takovém rozložení vždy něco podstatného zmizí. To mizející autor nazývá celkovostí herního výkonu. Na principu komplexní, dovednostní, percepční, kondiční a intelektové celistvosti musí být založen jak analytický, tak i syntetický pohled na trénink. Praktickým příkladem tréninku herní celistvosti je spontánní hra dětí na přírodním ledě. Další ukázkou je prosazování učení hokeje hokejem.

V holistickém pohledu herní celistvosti ledního hokeje žádná tréninková a herní komponenta neexistuje sama o sobě, je součástí celku.

4.5 Shrnutí současných poznatků z teorie a praxe ve vztahu k výkonu hráče ledního hokeje

Herní výkon hráče ledního hokeje je podáván v proměnlivých, jedinečných a neopakovatelných podmínkách konkrétního utkání. Nejen z tohoto důvodu nelze složitý a jedinečný herní výkon hokejisty pozorovat, posuzovat nebo dokonce kvantifikovat v celé jeho komplexnosti, proto jsou vytvářena jeho teoretická zjednodušení, simplifikující modely. Ty více či méně abstrahují od toho, co se jeví být pro herní výkon podstatné. Nedokonalost či určitá neúplnost teoretických modelů se stala nejproblematičtější otázkou vztahu mezi teoretickými poznatky týkající se výkonu hráče ledního hokeje a praktickým individuálním herním výkonem jako takovým. Znamená to, že jakýkoli vědecký přístup k této problematice ji nemůže pojmout jako celek, vždy je něco postrádáno. Lze se ztotožnit s vyjádřením Bukače (2012), který konstatuje, že jako nevysvětlíme velikost literárního díla gramatikou a hudební skladbu poslechem jednotlivých not, tak ani IHV hráče ledního hokeje neobjasníme faktorovým modelem. Exaktně i teoreticky neměřitelný „obecný model“ IHV nedokáže a ani nemůže vysvětlit determinační rozsah a celistvost mechanismu výkonu. Každý živý organismus, a tedy i hráč, je zvláštním případem kvantitativně nevysvětlitelných kvalit skladebnosti a celistvosti.

Souvztažnost a spolupráce funkčně odlišných orgánů a jejich útvarů je plná dynamických změn, napětí a přizpůsobování ve prospěch celku. Znamená to, že jakýkoli strukturální model IHV, který rozkládá celek IHV na dílčí faktory, vždy tímto dělením něco ztrácí. To „něco“ je těžce popsatelná a nesnadno specifikovatelná, natož měřitelná celistvost. Tento fakt je jednou z největších problémových oblastí mezi teorií IHV a praxí. Jde o to, že modelem „atomizace“ IHV se nám jeho celistvost chtě nechtě vzdaluje. Tuto „nedokonalost“ lze nalézt ve všech teoretických přístupech jednotlivých autorů k dané problematice.

Pro objasnění problémových otázek IHV používá většina autorů filozofii determinant či faktorů. Podstatu IHV vidí autoři ve vzájemně podmíněné existenci jednotlivých determinant. Dané determinanty jsou ve své celistvosti koincidenční, působící zároveň. Každé jednotlivé determinantě je vymezeno místo v daném strukturálním vztahu vůči všem ostatním a zároveň vůči celku, hře jako takové. Skladebnost a souvztažnost jednotlivých determinant jsou velice obtížně a nedostatečně kvantitativně vyjádřitelné kvality. Dílčí determinanty samy o sobě ztrácejí výkonný smysl, „nehrají“. Pouze ve své souvztažnosti k ostatním a především k celku budují hodnotu vlastního příspěvku ke hře jako takové. Takto chápaná celistvost

a skladebnost těchto dílčích faktorů IHV je mnohem víc než jejich pouhý „součet“. Tento fakt je velice důležitou premisou pro praktické využití těchto teoretických výstupů v každodenní tréninkové praxi, ať už z důvodu obsahu, či plánování tréninkových jednotek apod.

Trenéři si velmi dobře uvědomují, že herní praxe v hokeji je tréninkem nenahraditelná. Zároveň vědí, že trénovat pouze hrou také nestačí. Z tohoto důvodu jsou velkým přínosem právě poznatky z teoretického přístupu k dané problematice, které strukturalizují IHV a hledají jeho determinanty. Trenér následně podle jejich specifikace a „váhy“ vůči hře reaguje a sestavuje tréninkový plán a jeho obsah tak, aby co nejvíce rozvinul, zvýšil a využil herní potenciál hráče, což se má projevit následně ve zlepšení herního projevu jedince.

Dalším úskalím pro hodnocení IHV v ledním hokeji jsou relace individuálního a týmového herního výkonu. IHV je převážně motivován úmyslem vyhrát a touhou po seberealizaci. Tato snaha uplatnit se je „tvořena a doprovázena“ motivační a emocionální složkou. Týmový herní výkon vyjadřuje pevnost společného úsilí o stejný cíl, tj. o vítězství. Prostředkem ke zvýšení THV je nejen v současnosti nebývale uplatňovaná strukturalizovaná spolupráce, ale i méně akceptované vědomí nutnosti vzájemné podpory jednotlivých hráčů, respektive jejich IHV. Pochopení této nezbytnosti vzájemné podpory utváří postoje jedinců k přiděleným rolím. Podle takto dnes již velmi přesně utvářených sociologických norem definuje teorie pojem týmového hráče.

Pro praxi je nutné si neustále uvědomovat, že lední hokej byl a stále je sportovní hrou. Přesto mají teoretické pokusy o kvalitativní aranžmá kvantitativně nevyjádřitelných determinant pro trenérskou praxi nezastupitelný význam.

5 Shrnutí teoretických východisek práce

Teoretická východiska práce jsou zaměřena na zmapování a hodnocení současných poznatků o sportovním výkonu. Tato problematika je rozdělena do tří základních částí.

V prvé části jsme se zaměřili na kategorii výkon, jak z hlediska historického vývoje, tak z hlediska jeho pojetí v různých oblastech lidského konání. Ekonomické pojetí v naší práci vychází především z prací Heckhausena (in Nakonečný, 1996, 226), Kohoutka (2008), Krále (2006), Mayerové a Růžičky (1999), McClellanda (in Nakonečný, 1996, 231), Štikara (2003) aj. Filozofický rozbor dané problematiky je čerpán zejména z díla Hogenové (2005) a z hlediska sociálního vycházíme z Provazníka et al. (2004). Psychologické hledisko je ovlivněno pracemi Loftusové a Marshallové (in Nakonečný, 1996, 225), Nakonečného (1996).

Nosnou oblastí druhé části je pohled na sportovní výkon jako na specifickou formu výkonu, resp. charakteristika dané kategorie, její struktura, determinanty a historický vývoj. Z hlediska popisu, definice, struktury a determinant sportovního výkonu vycházíme především z děl Bedřicha (2006), Blatného (2010), Buzka et al. (2007), Dobrého et al. (1986), Dobrého, Dobrého a Semiginovského (1988), Dovalila et al. (2002), Ejema (1976), Forsythe (2007), Havlíčka (1995), Holienky (2005, 2010), Choutky a Dovalila (1973, 1987), Morana (2004), Navary (1986), Nemce et al. (2008), Peráčka (2003), Periče (2006), Stiehlera, Konzaga a Doblera (1984), Süsse, Buchtela et al. (2009), Táborského (1981), Votíka (2011), Zháněla, Černoška, Lehnerta a Cubereka (2008) a dalších.

Těžištěm teoretických východisek práce je třetí část, v níž se zabýváme herním výkonem v ledním hokeji. Zde jsme čerpali především z děl Bukače (2005, 2009, 2012), Bukače et al. (2010), Bukače a Dovalila (1989, 1990), Jelínka a Kuchaře (2006, 2007), Kabošové a Jelínka (2003), Kostky, Bukače a Šafaříka (1986), Millera (2001), Pavliše et al. (1995), Staršího (1980), Jar. Staršího a Jána Staršího (1981), Tótha (2003) a dalších.

Při teoretickém rozboru kategorií výkon, sportovní výkon, herní výkon, individuální herní výkon, týmový herní výkon i herní výkon v ledním hokeji (individuální a týmový) jsme kladli důraz především na psychické determinanty daných výkonů. V tomto případě jsme vycházeli především z prací Dorfmana (2005), Faláře (2007), Hagemanna, Tietjense a Strausse (2007), Koglera (2006), Kohoutka (2008), Lardona (2008), Machače, Machačové a Hoskovce (1985), Mazurova a Hoška (1986), Morana (2004), Nakonečného (1996), Petersona (2012), Provazníka et al. (2002), Rileyho (1994), Sellarse (1996), Slepičky, Hoška a Hátlové (2006),

Svobody a Vaňka (1986), Štikara, Rymeše, Riegela a Hoskovce (2003), Taylora a Wilsona (2005), Toda, Thathera a Rahmana (2012) a dalších.

Složitý a jedinečný herní výkon nelze pozorovat a posuzovat v celé jeho komplexnosti, proto jsou vytvářena jeho teoretická zjednodušení, simplifikující modely. Ty více či méně abstrahují od toho, co je považováno za méně významné, a soustřeďují se na to, co se jeví pro herní výkon podstatné.

Každý herní výkon lze charakterizovat pomocí faktorů, které jej ovlivňují, ale stejně jako sportovní výkon, nejsou přímo měřitelné. Jedná se tedy o latentní proměnné. Tento fakt zapříčiňuje nejednotnost uváděných faktorů, jejich názvů i obsahu zkoumání. Většina autorů používá při zkoumání těchto faktorů systémový přístup, jako obecnou metodu vědeckého myšlení, jejíž podstatou je analýza fungování složitých celků v důsledku jejich struktury. V systémovém přístupu je pro vlastnost celku důležitá interakce mezi jeho částmi. Celek může mít vlastnosti, které nevyplývají přímo z vlastností jeho částí. Tento fakt je největším nedostatkem různých struktur herního výkonu vytvořených na základě systémové analýzy.

Z výše uvedeného lze konstatovat, že úsilí o proniknutí do podstaty herního výkonu opanoval strukturalismus. Celek je chápán jako něco, co se dá rozložit na jednotlivé části, tyto dílčí entity zdokonalit a znovu složit do celku. Co jsou jednotlivé části, z nichž se skládá celek, a k čemu slouží – to jsou hlavní otázky, jimiž se zabývá teorie. Takto běžně chápaná celistvost herního výkonu je pak vyjadřována schematicky. Schematická struktura herního výkonu tvořená faktory, determinantami, protkaná sítí vzájemných vztahů, přidává k textům ráz teoretické odbornosti. Konkretizace grafických modelů je v praxi však často nepochopena a tím i obtížně využitelná. Herní výkon je převážně pojat jako nějaký „děj“, který se dá dělit, změřit, spočítat, resp. klasifikovat. Problematickou otázkou takto stanovených teorií se stala pragmatická snaha o konkrétní určení validity strukturálních faktorů, respektive jednotlivých determinant, herního výkonu. Proto nelze nesouhlasit s Bukačem (2009), který píše, že jedinou cestou, která může posunout tvůrčí a produktivní myšlení koučů, je otevření prostoru pro vidění celistvosti problému. Touto pravou celistvostí míní autor biologickou podstatu živého organismu.

Výraz celistvost má i filozofický rozměr. Tento pojem operuje s vnitřním (organismus) a vnějším (pohyb) neoddělitelným spolupůsobením. V pohledu celistvosti lze zcela logicky podrobně zkoumat jednotlivé determinanty herního výkonu a působení okolních vlivů a stresorů na organismus.

Shrnutí teoretických východisek práce o sportovním výkonu s důrazem na psychické determinanty je závěrem teoretické části práce a východiskem pro výzkumnou část.

6 Cíl výzkumu a postup práce

Výzkumná část práce je zaměřena na ověření teoretických poznatků týkajících se struktury sportovního výkonu a determinant, které jej ovlivňují v reálných podmínkách vrcholového sportu, s akcentem na determinanty psychické. Jak vyplývá z teoretické části práce, je sportovní výkon posuzován zejména na základě jeho měřitelných složek. Všeobecně je vnímána složka psychická jako velmi důležitá determinanta sportovního výkonu, je však obtížně měřitelná, a tudíž není dostatečně probádána (např. Bukač & Dobrý, 2010; Tod, Thather, & Rahman, 2012; Votík, 2011). Fakt, že je fyzická kondice hráče (potažmo jeho sportovní výkon) ovlivněna psychickými faktory, vede k logickému vyústění, že nelze zkoumat zcela odděleně psychickou a fyzickou stránku sportovního výkonu, ale že je nutné na sportovní výkon pohlížet jako na celek. Z tohoto důvodu práce užívá holistický přístup jako paradigma řešení sportovního výkonu.

6.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je formulovat, analyzovat a sumarizovat determinanty sportovního výkonu hráčů ledního hokeje v reálných podmínkách vrcholového sportu se zdůrazněním psychické složky.

Cíl výzkumu lze rozložit na dva dílčí cíle:

1. vyhodnotit podíl zkoumaných determinant individuálního herního výkonu (IHV) u hráčů ledního hokeje,
2. vyhodnotit determinanty IHV ve vybraných kazuistikách.

Explanace: psychická složka je stěžejní oblastí analýzy, proto pro výzkum této složky byly zvoleny determinanty související s výkonovou motivací, individuální odolností a schopností kooperace v týmu.

Vzhledem k využití holistického přístupu k řešení sportovního výkonu nelze opomenout determinanty související s jeho fyzickou stránkou. Proto pro výzkum byly zvoleny determinanty charakterizující anaerobní kapacitu a silové schopnosti hráče.

Individuální herní výkon hráče je nutné hodnotit v jeho celistvosti, tudíž nejen z hlediska jednotlivých determinant vytvářejících strukturu sportovního výkonu, ale i z hlediska vnějšího herního projevu hráče v utkání. K tomuto účelu je třeba nalézt metodu pro objektivizované posouzení výkonnosti hráče v sezoně.

6.2 Výzkumné otázky

Pro zdárné naplnění hlavního cíle výzkumu bylo třeba formulovat výzkumné otázky, jejichž odpovědi jsme hledali ve vyhodnocení výsledků.

1. Jaké hodnoty ukazatelů charakterizujících fyzické a psychické determinanty jsou nejvíce a nejméně frekventované u hráče ledního hokeje?
2. Existují rozdíly hodnot ukazatelů charakterizující zkoumané determinanty u nejlépe a nejhůře hodnoceného hráče z hlediska posouzení vnějšího projevu IHV?
3. Lze sestavit obecný model IHV hráče ledního hokeje zachycující komplementárnost psychických a fyzických determinant?

6.3 Úkoly a postup práce

Pro úspěšné naplnění hlavního cíle je zapotřebí zaměřit se na splnění celé řady dílčích úkolů. Jejich výčet tvoří posloupnost nutných kroků, jež vedou k dosažení stanoveného cíle. Jedná se o následující kroky:

- Prostudovat a provést rešerše české i zahraniční odborné literatury týkající se zkoumané problematiky.
- Formulovat problém a precizovat cíle výzkumu.
- Vybrat konkrétní extraligový tým ledního hokeje.
- Na základě předem stanovených kritérii vybrat hráče – participanty výzkumu.
- Zajistit informovaný souhlasu od participantů výzkumu.
- Zvolit vhodné psychodiagnostické metody a metody sloužící ke zjištění fyzické kondice hráče, tj. anaerobní kapacity a silových schopností organismu.
- Nalézt či vytvořit metodu pro posouzení výkonnosti hráče v sezoně – objektivizované hodnocení experty.
- Aplikovat zvolené metody sloužící ke zjištění anaerobní kapacity a silových schopností organismu hráčů.
- Aplikovat vybrané psychodiagnostické metody a jejich vyhodnocení u hráčů.
- Provést hodnocení IHV hráčů na základě objektivizovaného hodnocení třetí osobou.
- Vyhodnotit výsledky šetření.
- Provést komparaci podílu složek IHV hráče s akcentem na podíl složky psychické.
- Zdokumentovat výsledky šetření na základě vybraných kasuistik.

- Na závěr zhodnotit výsledky výzkumné části a porovnat je s teoretickými východisky práce.
- Formulovat závěry výzkumu a doporučení pro praxi.

Závěry získané porovnáním výstupů výzkumné a teoretické části představují základ pro diskusi disertační práce.

7 Metodika výzkumu

V následujících podkapitolách je popsána metodika výzkumu využitá v disertační práci.

7.1 Participanti

Z důvodu trenérského angažmá autora disertační práce v extraligovém týmu Bílí tygři Liberec byli vybráni jako participanti výzkumu hráči tohoto týmu v sezoně 2012/2013. Zkoumaný vzorek tvořilo 16 hráčů všech hráčských postů (útočníci, obránci a brankář). Věk participantů byl v rozmezí od 20 do 35 let. Z hlediska hráčských zkušeností zkoumaný vzorek obsahoval jak hráče nezkušené – hrající prvním rokem extraligu, tak hráče s mnohaletými zkušenostmi z nejvyšších soutěží v celé Evropě.

Pro posouzení IHV hráčů pomocí Trenérského protokolu bylo vybráno 5 trenérů, kterým bylo umožněno pozorovat IHV hráčů (participantů výzkumu) v zápasovém zatížení. Bližší charakteristika respondentů je v kapitole *7.2.1. Oblast ukazatelů hodnocení individuálního herního výkonu.*

7.2 Metody sběru dat

Metody sběru dat byly rozděleny do jednotlivých oblastí ukazatelů podle charakteru jednotlivých částí výzkumu.

7.2.1 Oblast ukazatelů hodnocení individuálního herního výkonu

Pro účely získání dat charakterizujících IHV byl námi vytvořen Trenérský protokol (TP) ve formě objektivizované škály hodnocení IHV respondenty-experty. Respondenty jsou trenéři ledního hokeje, kteří jsou držiteli nejvyšší trenérské licence „A“, což zaručuje jejich profesní odbornost, hráče velmi dobře znají, ale nejsou jejich současnými trenéry. Pro zvýšení objektivity získaných dat je vhodné využít většího počtu respondentů-expertů, neboť každé pozorování je vždy ohroženo jistou subjektivností (Svoboda, 1992).

Protokol obsahuje série otázek, jejich cílem je získat názory od respondentů-expertů o daném hráči.

Při tvorbě protokolu jsme se drželi následujících kritérií:

1. Protokol musí být především srozumitelný, přehledný, respondent se v něm musí snadno orientovat a musí pro něj být jednoduše vyplnitelný.
2. Protokol musí mít jasně stanovený cíl výzkumu, jenž musí být vyplněním a následným vyhodnocením zjistitelný.
3. Protokol nesmí respondenta odradit množstvím otázek a časem potřebným k vyplnění.
4. Při formulování položek je dbáno na jejich jednoznačnost, srozumitelnost, stručnost, validnost a vyvarování se sugestivních otázek a haló-efektu.
5. V protokolu jsme použili uzavřené otázky, z hlediska bližší specifikace tzv. škálové otázky.
6. Respondent vyjadřuje svůj postoj k hráči-objektu na hodnotící škále výběrem ze stupnice jedna až sedm.

Pro hodnocení IHV byl námi vytvořen Trenérský protokol skládající se ze 14 položek, které má respondent-expert ohodnotit známkou od jedné do sedmi, kde sedmička je nejlepší ocenění v dané položce (viz Příloha 9).

Položky charakterizují hráče především po technicko-taktické stránce. Při výběru jednotlivých položek byl brán ohled na to, aby obsahovaly pokud možno i složku „herní“. Herní aspekt se promítá do mnoha položek, podobně jako psychická odolnost hráče. Dále jsme při sestavování položek dbali na to, aby se jednalo vyváženě o položky, které charakterizují hráče jak z hlediska obranných, tak i útočných herních činností. Protokol je koncipován pro objektivizované hodnocení IHV hráčů-útočníků i hráčů-obránců. Lze jej však využít, při provedení určité modifikace, i pro hodnocení IHV brankářů.

Jednotlivé položky jsme stanovili následovně:

- kooperace hráče se spoluhráči při hře,
- komunikace hráče se spoluhráči během utkání,
- kvalita přihrávky,
- kvalita střelby,
- úspěšnost obsazování hráče s kotoučem,
- úspěšnost obsazování hráče bez kotouče,
- úspěšnost uvolňování hráče s kotoučem,
- úspěšnost uvolňování hráče bez kotouče,
- dodržování taktických pokynů trenéra,

- herní tvořivost,
- rozhodování hráče pod situačním tlakem,
- psychická stabilita hráče v utkání,
- psychická stabilita hráče v závodním období,
- zachování kvality výkonu hráče nezávisle na kvalitě výkonu spoluhráčů.

Tyto položky považujeme za charakteristiky IHV, jedná se však o charakteristiky kvalitativní, jež nejsou exaktně měřitelné a které můžeme „měřit“ jen jejich obodováním. Jedná se o typ Likertovské škály, kde hodnota jedna představuje nejnižší a hodnota sedm nejvyšší ohodnocení expertem dané specifikace IHV u příslušného participanta. Pokud by participant dosáhl maximální počet bodů (tj. 7) v každé položce, představoval by jeho IHV „ideální“ IHV. Kvalita IHV je tedy odvozena ze stupně naplnění jednotlivých charakteristik IHV (počtu dosažených bodů v příslušných položkách) participantem.

Protokol umožňuje variabilitu vyhodnocení podle požadavků trenéra, tzn. že lze vyhodnocovat například pomocí metody maximalizace dosažených bodů, metody pořadí, průměrných hodnot dosažených jednotlivými hráči apod.

U trenérského protokolu hodnocení IHV hráče byla data získána na základě posuzování jednotlivých participantů výzkumu respondenty-experty.

7.2.2 Oblast ukazatelů fyzického charakteru

Pro zjištění ukazatelů fyzického charakteru výkonu existuje celá řada metod, z nichž nejznámější metody používané v kolektivních sportech jsou například:

- zjišťování výkonu na hranici anaerobního prahu (5 x 5’/5’),
- test maximálního výkonu (1’),
- stanovení maximální kyslíkové spotřeby (stupňovaný test do maxima),
- Wingate test.

Tyto metody jsou založeny na měření parametrů na základě fyzického zatížení odpovídajícího požadavkům daného testu. Lední hokej v České republice již řadu let používá k tomuto účelu Wingate test.

Jedná se o test, jenž má podle odborníků vysokou validitu. Klasický Wingate test slouží ke zjištění anaerobní kapacity a silových schopností organismu. Výkon v tomto testu se určuje podle otáček na bicyklovém ergometru a odporu nastaveného podle hmotnosti testovaného během trvání testu, což je třicet sekund. Podávaný výkon je tedy dán kadencí – otáčkami za

minutu. Optimální frekvence je u většiny osob okolo 100 otáček za minutu. Při této frekvenci jsou testovaní schopni produkovat největší výkon.

Trvání testu je 30 vteřin, což znamená, že výkon je převážně hrazen štěpením kreatinfosfátu a anaerobní glykolýzou. Testovaný sportovec začne po odstartování testu sprintovat s největším možným úsilím. Po 30 sekundách, během nichž vyšetřovaný vyvíjí maximální úsilí, je test ukončen. Hodnotícími parametry jsou maximální a průměrný výkon počítaný z jednosekundových intervalů. Hodnoty výkonu a jeho průběh jsou během testu zaznamenány a výsledky následně analyzovány.

Maximální výkon je dosahován v prvním 5sekundovém intervalu. Průměrný výkon z celého 30sekundového zatížení zase vypovídá o anaerobní kapacitě. Vypočítáním procentuálního podílu poklesu výkonu od původního po závěrečný interval dostaneme index únavy. Test poukazuje na podíl aktivace rychlých, respektive pomalých svalových vláken, tedy nepřímo hovoří i o jejich poměrném zastoupení ve svalech testovaných jedinců.

Anaerobní 30-s Wingate test stanovuje a hodnotí:

1. Maximální 5-s anaerobní výkon („alaktátové“ předpoklady, krátkodobé rychlostně silové schopnosti), hodnotí se ve wattech či lépe relativně ve wattech na kilogram.
2. Anaerobní kapacita, tj. práce vykonaná za 30 s („laktátové“ předpoklady, střednědobé rychlostně silové schopnosti), posuzuje se v kilojoulech, respektive relativně v joulech na kilogram.
3. Pokles výkonu či „index únavy“, tj. rozdíl mezi nejvyšším a nejnižším 5-s výkonem během testu (předpoklady pro opakovanou či déletrvající maximální práci), hodnotí se ve wattech nebo lépe v procentech max. anaerobního výkonu, obvykle dosahuje okolo 40 % maxima.
4. Doplňkovými kritérii testu jsou:
    a. „vrcholová“ koncentrace laktátu v krvi (hodnotí se ve vztahu k vykonané práci v testu),
    b. koncová hodnota srdeční frekvence (kontrola „nasazení“ během testu).

V testu jsme použili doporučené zatížení pro sportující muže, tj. 6 wattů na kilogram tělesné hmotnosti hráče, jež je považováno za optimální pro dosažený mechanický výkon z hlediska dílčích požadavků na sílu a rychlost šlapání. V testu byl použit „letmý start“, tj. odlehčení zátěže na počátku testu a automatické spuštění zátěže při dosažení 120 otáček za minutu, tyto standardní podmínky startu umožňují vyloučit případné rozdíly ve výsledcích testu dané taktizováním na počátku testu. V souhrnné tabulce i v individuálních grafech jsou následně uvedeny tyto parametry:

- minimální 5-s výkon (P_{min} ve W a W/kg),
- max. anaerobní 5-s výkon (P_{max} ve W a W/kg),
- průměrný výkon v celém testu ($P_{prům}$ ve W a W/kg),
- anaerobní kapacita (celková práce za 30 s v KJ a J/kg),
- pokles výkonu (P_{max} minus P_{min} ve W nebo v % maxima, tj. index únavy, IÚ),
- poměr průměrného a maximálního výkonu (PP/MP),
- celkový počet otáček,
- srdeční, resp. tepová frekvence (SF na konci testu),
- koncentrace laktátu (v kapilární krvi odebrané v páté minutě zotavení, tj. když již dojde k vyrovnání koncentrace laktátu ve svalu a krvi).

U testu sloužícího ke zjištění anaerobní kapacity a silových schopností organismu (Wingate test) byla získána data o jednotlivých participantech výzkumu na základě měření.

7.2.3 Oblast ukazatelů psychického charakteru

V kolektivních hrách je IHV hráče ovlivňován ostatními členy týmu, z toho důvodu pro účely šetření bylo třeba vybrat metodu hodnotící interpersonální chování. Dále bylo nutno nalézt vhodnou metodu zaměřenou na hodnocení individuální výkonové motivace.

Z těchto oblastí testovacích metod byl vybrán pro hodnocení interpersonálního chování hráčů *Dotazník interpersonální diagnózy* (ICL) a pro hodnocení výkonové motivace *Štandardizovaný dotazník motivácie výkonu* (D-M-V). Data u psychodiagnostických metod byla získána na základě dotazování jednotlivých participantů výzkumu.

7.2.3.1 Štandardizovaný dotazník motivácie výkonu (D-M-V)

Týmový herní výkon je složen z individuálních herních výkonů jednotlivých hráčů. Z tohoto důvodu jsme považovali za důležité posoudit výkonovou motivaci jednotlivých hráčů ve vztahu k dané činnosti.

Východiskem pro slovenskou variantu D-M-V je především německá modifikace od Modicka. Jedná se o čtvrtou, konečnou verzi dotazníku, značenou právě D-M-V, kterou autoři standardizovali na výběrech vysokoškolské a středoškolské mládeže (Pardel, Maršálová, & Hrabovská, 1984). Test obsahuje 52 položek (první je instruktážní,

nevyhodnocuje se). U každé položky testu je vytvořená šestibodová stupnice charakterizující míru ztotožnění participanta výzkumu s danou položkou. Hodnocení ztotožnění se s danou položkou je maximalizační (úplná shoda představuje šest bodů). Čím více se participant shoduje s daným tvrzením, tím více bodů na stupnici zaznamená. Pro vyhodnocování testu jsou jednotlivé položky rozděleny do tří skupin tvořících škály hodnocení z hlediska:

- motivu výkonu (MV),
- anxiozity brzdící výkonovou motivaci (AB),
- anxiozity podporující výkonovou motivaci (AP).

Skupina MV obsahuje 24 položek, skupina AB obsahuje 17 položek a skupina AP 10 položek.

Skupina MV představuje relativně heterogennější škálu, což odpovídá i konstitutivnímu chápání konstruktů motivu výkonu. Kdežto skupiny AB výkon a AP výkon jsou homogennějšími škálami.

Položky škály AB výkonové motivace, a to především v kritických zátěžových nebo nových situacích, lze charakterizovat jako sebe-přiznání úbytku nasazení hráče k výkonu, ztrátu pohotovosti a aktivity ve stavech napětí.

Škála AP výkonové motivace postihuje jednoznačně souvislost mezi mírným stavem napětí a mobilizací aktivity jako příznivými podmínkami dobrého výkonu.

Test je možné vyplňovat individuálně i skupinově. Při skupinovém vyplňování je nutné zabezpečit klidové podmínky především z důvodu časové různorodosti dokončení testu.

Odpovědi vyplňujících se skórují pomocí vyhodnocovacích šablon, což zabezpečuje objektivní registraci dat. Pro každou skupinu (MV, AB, AP) je k dispozici samostatná šablona.

7.2.3.2 Dotazník interpersonální diagnózy (ICL)

Svoboda (1992) píše, že Timothy Leary vydal v letech 1956 a 1957 dvě knihy zabývající se měřením interpersonálního chování a interpersonální diagnostikou osobnosti. V popisovaných výzkumech používal několik metod, z nichž se nejlépe osvědčil Interpersonal Check List (ICL) La Forga a Suczeka. Leary jejich metodu dále rozpracoval a jeho modifikaci jsme použili v naší práci.

Leary považuje osobnost za mnohoúrovňový vzorec zjevných, vědomých nebo skrytých interpersonálních projevů jedince. Meziosobnostní chování je zaměřeno na redukci úzkosti.

Všechny sociální, emocionální a interpersonální aktivity jedince mohou být chápány jako pokusy vyhnout se úzkosti nebo upevnit a podržet si sebevědomí.

V popisovaném systému jsou osobnostní proměnné měřeny na jednom kontinuu – od normy až po abnormální nebo patologické extrémy. Maladaptace je vymezována na základě čtyř kritérií, která mají kvantitativní charakter:

1. umírněnost vs. intenzita na každém stupni chování,
2. flexibilita – rigidita,
3. stabilita – oscilace mezi různými stupni osobnosti,
4. míra přesnosti a přiměřenosti.

Interpersonální chování je chápáno jako základní aspekt osobnosti a uplatňuje se na pěti úrovních:

1. úroveň veřejné komunikace (pozorované chování),
2. úroveň vědomé komunikace (vědomé chování, sebehodnocení),
3. úroveň psychického soukromí (rovina fantazijní),
4. úroveň nevyjádřeného (rovina nevědomí),
5. úroveň hodnot (ideální „já“).

Při interpersonální diagnóze se používá osm kategorií interpersonálního chování:

1. AP dominance (přizpůsobení silou, autokratická osobnost),
2. BC egocentrismus (přizpůsobení soutěžením, narcistická osobnost),
3. DE agrese (přizpůsobení agresí, sadistická osobnost),
4. FG rezervovanost (přizpůsobení vzpourou, nedůvěřivá, podezřívavá osobnost),
5. HI submise (přizpůsobení sebeponížením, masochistická osobnost),
6. JK závislost – docilita (přizpůsobení poddaností, závislá osobnost),
7. LM afiliace (hyperafiliantní osobnost, přizpůsobení spoluprací),
8. NO responzibilita (hypernormální, hyperresponzibilní, hyperprotektivní osobnost, přizpůsobení odpovědností).

Těchto osm typů interpersonálního chování je znázorněno kruhovým grafem, v němž je pro každou z kategorií vyhrazen jeden oktant. Dvě základní polarity, které tvoří osu Learyho výkladového systému osobnosti, jsou dominance – submise a afiliace – agrese. Leary je vnímá jako dva ortogonální vektory, mezi něž umisťuje další dva vektory – egocentrismus – docilita a responzibilita – rezervovanost.

Popis testu:

Jedná se o test osobnosti, řadící se mezi dotazníky, konkrétně mezi dotazníky vícerozměrné (multifázové, multidimenzionální). Tento dotazník byl vybrán z toho důvodu,

že je zaměřen na zjišťování dimenzí sociálních interakcí v daném týmu, což je jeden z aspektů ovlivňujících týmový herní výkon, a má standardizované normy získané na československé populaci.

ICL je tvořen seznamem 128 charakteristik interpersonálního chování, které jsou vyjádřeny pomocí adjektiv (nezávislý, přátelský, skromný, bojácný, sobecký, pořád otrávený apod.) nebo jinou stručnou formou (lidé o něm mají dobré mínění, těžko se dá na něj udělat dojem, tvrdě se dere vpřed aj.). Každá z osmi kategorií interpersonálního chování je zjišťována pomocí 16 otázek, z nichž polovina popisuje adaptivní formu chování, druhá část se týká neadaptivních projevů.

Položky jsou natištěny na jednom seznamu a zkoumaná osoba vyznačuje, zda se u ní popisovaná vlastnost (charakteristika chování) vyskytuje, nebo nikoli.

Administrace:

Test je určen pro individuální a skupinové použití u dospělých osob. Časový limit není stanoven. Během jednoho sezení nemáme vyžadovat více než posouzení 4–5 osob. Vyšetřovaná osoba označuje, zda jsou jednotlivá tvrzení charakteristická:

1. pro ni samotnou (při sebeposouzení),
2. pro jiné osoby (např. partner, rodiče, spolupracovníci aj.),
3. pro její ideál (jakou by chtěla být).

V testu ICL nemá vyšetřovaná osoba „neutrální, otazníkovou“ variantu.

Hodnocení a interpretace:

Test ICL lze vyhodnocovat na různé úrovni složitosti. Dva nejobvyklejší postupy jsou:

1. **Grafické znázornění hodnot v kruhovém profilu**, kdy součet odpovědí v jednotlivých oktantech znázorníme (pro posouzení každé osoby zvlášť) vyšrafováním příslušné kruhové výseče. Data zakreslená v kruhovém profilu slouží intuitivnímu hodnocení osobnosti na základě jejího interpersonálního chování. Není podstatný skór v jednom oktantu, ale vzájemné vztahy všech typů chování, nahlížené zejména z aspektu komplementarity jednotlivých typů chování, z hlediska srovnání jednotlivých úrovní interpersonálního chování u téže osoby a z hlediska srovnání výsledků dalších relevantních osob (např. manželského partnera).
2. **Konstrukce těžiště a jeho interpretace**, kde hodnoty dosažené ve všech oktantech převedeme pomocí vektorového součtu na jedno komplexní číslo, udávající souřadnice bodu, tzv. „těžiště“.

Podle těžiště lze napsat diagnostický kód osobnosti, což je vzorec o třech částech:

1. prvé číslo označuje oktant, v němž těžiště leží,
2. druhé je písmeno, příslušné jedné ze dvou částí oktantu,
3. třetí je pořadí kružnice, počítáno od středu.

Diagnostický kód ukazuje na typ interpersonálního chování vyšetřovaného jedince, na převládající způsob adaptace. K jednotlivým kódovým vzorcům je možno přiřazovat stručné verbální charakteristiky interpersonálního chování vyšetřované osoby.

Dotazník ICL je metoda postihující důležité charakteristiky osobnosti – interpersonální chování. V České republice jsou rozšířeny dvě varianty tohoto dotazníku:

1. starší varianta (rozšiřovaná a používaná hlavně Mellanem a Šípovou, kteří využívají Knoblochův překlad),
2. novější překlad Koženého a Ganického (Kožený & Ganický, 1976).

Tato novější modifikace testu ICL Koženého a Ganického (1976) byla použita i v naší práci.

7.3 Metody zpracování dat

Z charakteristik jednotlivých specifických metod využitých ve výzkumu vyplývá způsob zpracování dat. Pro vlastní hodnocení nebyli hráči záměrně rozdělováni na útočníky a obránce, neboť se domníváme, že posuzování IHV by nemělo být ovlivněno pozicí, již hráč v týmu zaujímá, ale tím, jak na respondenty působí v rámci týmového herního výkonu.

Trenérský protokol

Výstupem posuzování IHV participanta výzkumu je respondenty vyplněný, předtištěný protokol o 14 položkách (viz Příloha 9).

Vyhodnocení Trenérského protokolu každého hráče spočívalo v sumaci bodů přiřazených jednotlivým položkám trenérského protokolu vybranými respondenty. V našem případě bylo vybráno pět respondentů – trenérů, čímž jsme pro každého hráče obdrželi pět rozdílných hodnocení jeho IHV. Abychom minimalizovali vliv subjektivních faktorů při hodnocení, rozhodli jsme se u každého hráče nejnižší a nejvyšší bodové hodnocení vyřadit z dalšího zpracování. Ze zbývajících tří hodnot jsme pak stanovili aritmetický průměr, který ve své absolutní hodnotě byl podkladem pro pořadí hráčů i pro výpočet procentuálního vyjádření ve vztahu k ideálnímu IHV (98 bodů = 100 %).

Wingate test

Výstupem měření každého hráče je standardně zpracovaný protokol o anaerobní kapacitě a silových schopnostech jeho organismu (Obrázek 10).

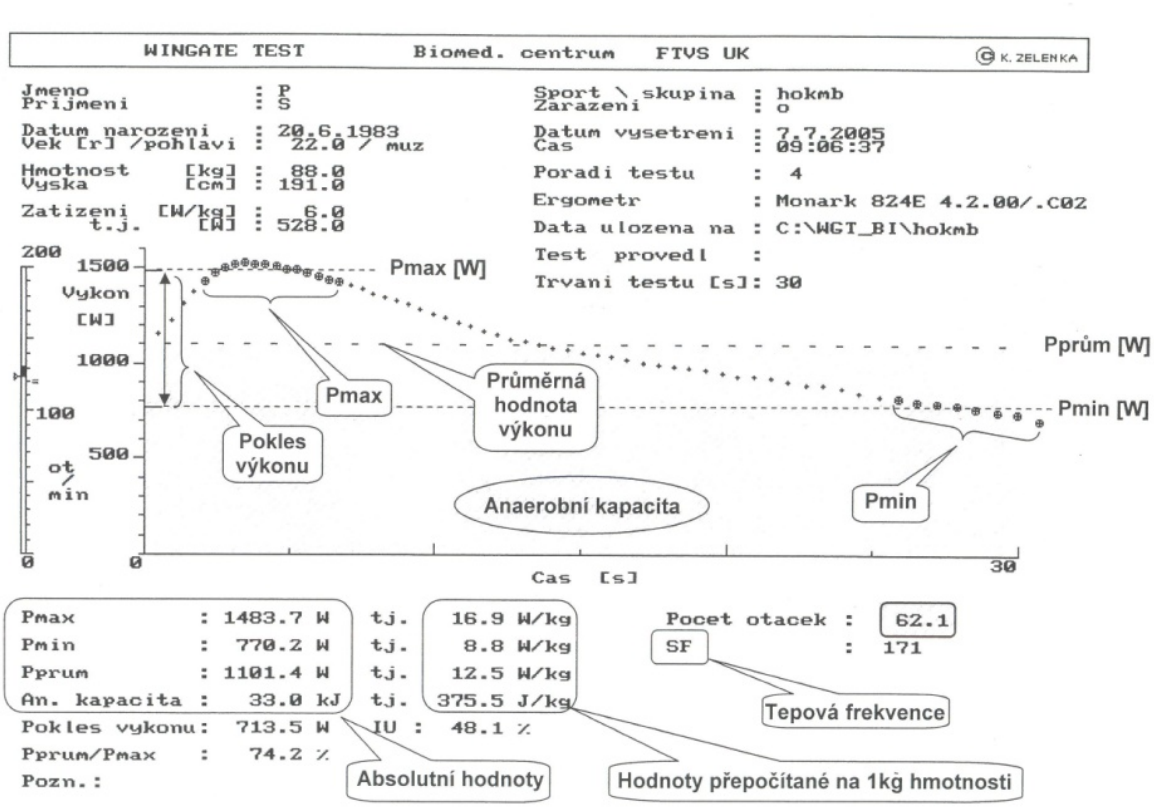

Obrázek 10. Protokol standardního zpracování parametrů Wingate testu

Dále dochází k softwarovému zpracování dat z jednotlivých protokolů podle daných parametrů a výstupem je tabulka, kde v řádcích jsou uvedeni jednotliví účastníci testu a ve sloupcích příslušné parametry.

Štandardizovaný dotazník motivácie výkonu (D-M-V)

Výstupem šetření každého participanta výzkumu je vyplněný standardizovaný dotazník o 52 předtištěných položkách. Vyplněné dotazníky byly vyhodnoceny prostřednictvím standardizovaných šablon, čímž byl získán pro každého participanta výzkumu hrubý skór výkonové motivace (MV – HS), hrubý skór anxiozity brzdící výkon (AB – HS) a hrubý skór anxiozity podporující výkon (AP – HS). Pomocí převodní tabulky (Pardel, Maršálová, & Hrabovská, 1984) jsme převedli hrubé skóre jednotlivých skupin položek (MV, AB, AP) na T-skóre a steny.

Standardizovaný dotazník ICL

Vlastní vyhodnocení jednotlivých zaškrtávacích listů bylo provedeno podle předepsané metodiky, a to tak, že z každého zaškrtávacího listu byly přiřazeny stanovené otázky do příslušné interpersonální kategorie (P, A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O). Každá, z těchto kategorií obsahovala osm položek, přičemž hodnota příslušné kategorie se rovnala součtu kladných odpovědí v daných položkách.

Z důvodu toho, že daná typologie vychází z osmi diagnostických kategorií (oktanů), jež byly získány vždy sdružením dvou přilehlých kategorií šestnáctibodového kruhového kontinua, byly sloučeny výchozí kategorie následujícím způsobem (viz Tabulka 1). Součtem hodnot interpersonálních kategorií dosažených jednotlivými participanty výzkumu jsme obdrželi pro každého participanta tzv. oktanové skóre, které je dále použito pro výpočet horizontálního (LOV) a vertikálního (DOM) indexu. Rovnice pro výpočet horizontálního a vertikálního indexu, které vychází z oktanových skórů:

$$DOM = PA - HI + 0{,}7\ (NO + BC - FG - JK)$$

$$LOV = LM - DE + 0{,}7\ (NO - BC - FG + JK)$$

Tabulka 1. Diagnostické kategorie Standardizovaného dotazníku ICL

Interpersonální kategorie	***Diagnostické kategorie***
P (uznávaná úspěšnost)	PA (moc a síla)
A (vnucující se dominance)	
B (sebevědomá nezávislost)	BC (soběstačné sebepozorování)
C (soupeřivé sebepozorování)	
D (nelaskavá striktnost)	DE (agresivita a hostilita)
E (bezhlavá kritičnost)	
F (nedůtklivá pochybovačnost)	FG (nedůvěřivá rezistence)
G (tvrdohlavá podezíravost)	
H (skromná plachost)	HI (submise)
I (poddajná pasivita)	
J (obdivná vděčnost)	JK (slabošská závislost)
K (úzkostlivá důvěřivost)	
L (důvěřivá kooperativnost)	LM (afiliace)
M (přátelská laskavost)	
N (přecitlivělá ohleduplnost)	NO (protektivnost)
O (nesobecká odpovědnost)	

Vlastní vyhodnocení se provádí pomocí kruhového schématu (Příloha 10) tak, že hodnoty T-SKOR jsou přeneseny na jeho příslušné osy tak, že na vertikální osu je vynesena hodnota DOM-T-SKOR a na horizontální osu hodnota LOV-T-SKOR.

Pro každého participanta výzkumu byly následně přeneseny hodnoty T-SKOR na příslušné osy kruhového schématu (Příloha 11), na vertikální osu hodnota DOM-T-SKOR a na horizontální osu LOV-T-SKOR. V místě, kde rovnoběžka s horizontální osou vedená z bodu DOM-T-SKOR protne rovnoběžku s vertikální osou vedenou z bodu LOV-T-SKOR, leží těžiště kruhu. Vzdálenost daného těžiště od středu kruhu umožňuje posoudit adaptivitu či maladaptivitu interpersonálního chování (Příloha 11). Kromě toho je umístění těžiště podkladem pro diagnostický výklad interpersonálního typu, který daný hráč reprezentuje.

7.4 Proces výzkumu

Prvním krokem výzkumné části naší práce byl výběr vhodného extraligového týmu ročníku Extraligy ledního hokeje 2012/2013. V rámci tohoto týmu následně byli určeni participanti výzkumu (16 hráčů), jejichž jména byla nahrazena čísly od jedné do šestnácti, pod nimiž absolvovali výzkum. Rozhodujícím kritériem pro úspěšnost výzkumu bylo zastoupení všech hráčských postů (útočník, obránce, brankář) v testovaném vzorku. Věk hráčů byl v rozpětí od 20 do 37 let.

Všichni vybraní participanti dali ochotně informovaný souhlas s účastí na šetření, přistupovali k němu velmi vstřícně a projevili zájem o dílčí výsledky.

Druhým krokem byl výběr metod použitých pro naplnění cílů výzkumu:

1. Trenérský protokol pro objektivizované posouzení IHV hráče stanovenými respondenty.
2. Wingate test pro měření anaerobní kapacity a silových schopností hráče.
3. Štandardizovaný dotazník motivácie výkonu (D-M-V) pro posouzení výkonové motivace individuální odolnosti hráče.
4. Dotazník interpersonální diagnózy (ICL) pro posouzení schopnosti kooperace v týmu.

Navazující kroky se týkaly vlastního šetření, které bylo provedeno u participantů výzkumu v rámci jednoho týdne, a zároveň byli vybráni respondenti-experti pro posouzení IHV formou Trenérského protokolu. Trenérský protokol jim byl sice rozdán, ale šetření bylo ukončeno po první odehrané čtvrtině soutěže. Po realizaci šetření následovalo zpracování výsledků výzkumu.

Nejdříve proběhlo měření anaerobní kapacity a silových schopností organismu pomocí Wingate testu. Termín šetření se přizpůsobil tradičnímu termínu testování fyzické připravenosti hráčů extraligy ledního hokeje, který je určen Svazem ledního hokeje. Šetření probíhá každoročně v období června až července u všech extraligových týmů.

Wingate test byl proveden v předem stanoveném jednom dni (2. 7. 2012) u všech hráčů týmu. Konkrétní měření daných ukazatelů proběhlo v souladu se stanovenou metodikou a při využití standardních podmínek průběhu testu. U všech hráčů byly naměřeny a softwarově zpracovány hodnoty předepsaných parametrů.

Jelikož anaerobní 30-s Wingate test rychlostně silových kondičních schopností (bioenergeticky: krátkodobých a střednědobých anaerobních schopností) stanovuje a hodnotí

tři základní kritéria, zbývající jsou charakterizována jako doplňková kritéria, vybrali jsme pro potřeby výzkumu právě tato tři kritéria:

1. *Max. anaerobní 5-s výkon* (P_{max}/kg), hodnotí se ve wattech či lépe relativně ve wattech na kilogram.
2. *Anaerobní kapacita* (AnC/kg), tj. práci vykonanou za 30 s, posuzuje se v kilojoulech, resp. relativně v joulech na kilogram.
3. *Pokles výkonu či „index únavy"* (IÚ), tj. rozdíl mezi nejvyšším a nejnižším 5-s výkonem během testu, hodnotí se ve wattech nebo lépe v % max. anaerobního výkonu.

Štandardizovaný dotazník motivácie výkonu (D-M-V) byl realizován ve středu 3. 7. 2012 za stejných podmínek jako následné testování dotazníkem ICL. Testování proběhlo dle metodiky uvedené v příručce k danému dotazníku (Pardel, Maršálová, & Hrabovská, 1984). Na začátku byla provedena instruktáž participantů, jak daný dotazník vyplňovat. Samotné šetření bylo zahájeno společným vyplněním první položky dotazníku. Následně participanti vyplňovali dotazník individuálně, způsobem uvedeným v instruktáži, tj. čím více se s daným tvrzením ztotožňovali, tím více bodů na stupnici zaznamenali. Ukončení dotazníku bylo individuální bez časového omezení. Hráč, který dotazník vyplnil, jej odevzdal a opustil místnost.

Následující den (4. 7. 2012) proběhlo vyplnění standardizovaného dotazníku ***ICL***. Testování proběhlo dle metodiky uvedené v příručce k danému testu (Kožený & Ganický, 1976). Jednalo se o individuální vyplnění dotazníku ve společné místnosti bez možné komunikace mezi jednotlivými hráči. Vyšetřovaná osoba zatrhávala jednotlivé položky formou ANO-NE podle toho, zda se popisovaná vlastnost (charakteristika chování) u ní vyskytuje, či nikoli. Ukončení testu bylo individuální bez časového omezení. Hráč, který test vyplnil, ho odevzdal a opustil místnost.

Výsledkem šetření každého participanta výzkumu je vyplněný interpersonální zaškrtávací list o 128 předtištěných položkách.

Šetření v rámci výzkumné části bylo ukončeno vyplněním objektivizované škály ***Trenérského protokolu***. Dané šetření začalo výběrem respondentů, kteří odpovídají požadavkům pro vyplnění Trenérského protokolu, v našem případě se jednalo o 5 trenérů, kteří působí v oddílu, v němž je prováděno šetření. Záměrně jsme vybrali respondenty odlišné z hlediska věku, doby vykonávání trenérské profese (5 až 30 let) i z hlediska jejich specializace (dva trenéři juniorského týmu, tři trenéři týmu seniorů). Tento výběr zvyšuje objektivnost daného šetření, neboť takto vybraní trenéři mají velmi dobrou možnost sledovat

hráče při soutěžních utkáních. Vybraným respondentům byly rozdány Trenérské protokoly před začátkem Extraligové soutěže s tím, že je mají odevzdat po odehrání první čtvrtiny soutěže. Tento časový interval byl zvolen z důvodu možnosti vidět dané hráče v zápasovém zatížení vícekrát (13 zápasů) a lépe tak vyplnit jednotlivé položky Trenérského protokolu. Po ukončení první čtvrtiny soutěže byl vyplněný protokol respondenty odevzdán k dalšímu zpracování.

8 Výsledky výzkumu

Kapitola výsledky výzkumu je strukturovaná dle postupu řešení do tří částí:

1. vyhodnocení jednotlivých šetření,
2. posouzení vztahů mezi determinantami a IHV,
3. posouzení vztahů mezi determinantami a IHV u vybraných participantů.

8.1 Vyhodnocení jednotlivých šetření

Individuální herní výkon hráče ledního hokeje je nutné hodnotit v jeho celistvosti, tudíž nejen z hlediska jednotlivých determinant vytvářejících strukturu sportovního výkonu, ale i z hlediska vnějšího herního projevu hráče v utkání. Z toho důvodu lze považovat za východisko hodnocení výsledků šetření Trenérský protokol, neboť zde byl IHV jednotlivých hráčů v utkání hodnocen pěti nezávislými experty.

8.1.1 Oblast objektivizovaného hodnocení IHV

Výsledky TP jsme se rozhodli zpracovat dvojím způsobem, a to z toho důvodu, abychom zodpověděli otázky, které jsme si kladli na počátku výzkumu. Z důvodu zjištění měřitelnosti IHV hráče jsme vytvořili model „ideálního“ IHV hráče, který odpovídá IHV hráče posouzeného respondenty ve všech položkách Trenérského protokolu nejvyšší hodnotou (7 bodů, respektive 98 bodů celkem). Takto vytvořený „ideální“ IHV hráče lze považovat za limitní hodnotu, tedy 100 % IHV, s níž byly porovnány bodové hodnoty dosažené jednotlivými hráči na základě posouzení respondenty, čímž byla u jednotlivých hráčů získána procentuální hodnota ve vztahu k „ideálnímu“ IHV. Pro potřeby porovnání výsledků Trenérského protokolu s výsledky ostatních šetření byly výsledky jednotlivých hráčů, dosažené v Trenérském protokolu, vyhodnoceny též metodou pořadí.

a) TP obdržené od respondentů jsme vyhodnotili ve *vztahu k „ideálnímu“ IHV* (Tabulka 2). V Tabulce 2 jsou obsaženy výsledky TP pouze patnácti participantů výzkumu, neboť hráč 3 se zranil, a proto nemohl být hodnocen respondenty a zařazen do výsledků šetření. V této tabulce jsou hráči seřazeni podle náhodného pořadí, které koresponduje s pořadím vyhodnocení jednotlivých TP (první byl vyhodnocen TP hráče 2 a poslední byl vyhodnocen

TP hráče 15), neboť metoda pořadí pro vyhodnocení výsledků byla použita až v následujícím kroku.

Tabulka 2. Vyhodnocení IHV formou procentuálního vyjádření k „ideálnímu“ IHV

Trenérský protokol							
Trenér	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**	**průměr ze 3 hodnocení**	**procenta**
Hráč	**Body**	**Body**	**Body**	**Body**	**Body**		
2	42	~~51~~	~~36~~	51	45	46,0	46,9
12	~~42~~	61	~~73~~	69	64	64,7	66,0
16	~~60~~	56	55	53	~~40~~	54,7	55,8
10	57	~~65~~	59	64	~~50~~	60,0	61,2
9	58	~~66~~	56	61	~~51~~	58,3	59,5
14	50	49	52	~~60~~	~~46~~	50,3	51,4
7	~~61~~	64	~~66~~	66	65	65,0	66,3
13	~~52~~	~~66~~	54	55	55	54,7	55,8
6	67	~~79~~	69	76	~~64~~	70,7	72,1
11	~~62~~	73	67	~~78~~	70	70,0	71,4
5	~~36~~	48	63	~~66~~	60	57,0	58,2
8	55	55	~~67~~	63	~~50~~	57,7	58,8
1	34	39	33	~~46~~	~~25~~	35,3	56,1
4	~~45~~	68	62	~~73~~	52	60,7	61,9
15	~~35~~	66	75	~~78~~	64	68,3	69,7

Vysvětlivky:

- A – E - označení respondentů
- 1, 2, 4–16 - označení participantů
- procenta - procentuální vyjádření IHV hráče k „ideálnímu“ IHV
- přeškrtnuté hodnoty - nejnižší a nejvyšší bodová hodnota nezařazená do výpočtu průměrné hodnoty daného hráče

Tabulka 2 obsahuje jednak součtové hodnoty z TP vybraných respondentů pro jednotlivé hráče, dále pak aritmetické průměry z těchto hodnot (očištěné o nejnižší a nejvyšší hodnotu). Očištění o extrémní hodnoty v bodovém hodnocení hráčů experty bylo provedeno z důvodů objektivizace výsledků získaných z TP, neboť tyto hodnoty mohly být dosaženy vlivem předpojatosti expertů vůči určitému hráči, ať již v kladném, či záporném slova smyslu. V posledním sloupci tabulky je pak uvedena míra dosažení „ideálního“ individuálního herního výkonu (100 % = 98 bodů), tzn. že u každého hráče je stanoveno podle vypočtené průměrné hodnoty výkonu procentuální vyjádření ve vztahu k „ideálnímu“ hernímu výkonu hráče. U hráče č. 1 (brankář) představuje 100 % ideálního herního výkonu 63 bodů, neboť některé položky se týkaly pouze hodnocení hráčů v poli.

Nejvyšší procento „ideálního“ herního výkonu dosáhl hráč č. 6, a to 72,1 %, a nejnižší procento „ideálního“ herního výkonu dosáhl hráč č. 2, a to 46,9 %. Zbývající hráči se pohybovali mezi těmito hodnotami. Absolutní odchylka mezi nejvyšší a nejnižší hodnotou IHV dle hodnocení expertů je 24,7 bodu, což představuje o 25,2 % nižší podíl na ideálním herním výkonu mezi nejlépe a nejhůře hodnoceným hráčem. Pro praktické využití výsledků TP, vyjádřených v procentech k „ideálnímu“ hernímu výkonu, se jeví jako vhodné stanovit aritmetický průměr (60,74 %) z dosažených procentuálních výsledků za celou skupinu participantů šetření a následně tento průměr porovnat s dosaženými výsledky jednotlivých hráčů. Pro zvýšení názornosti a jednoduchosti interpretace výsledků využíváme grafického vyjádření (Obrázek 11).

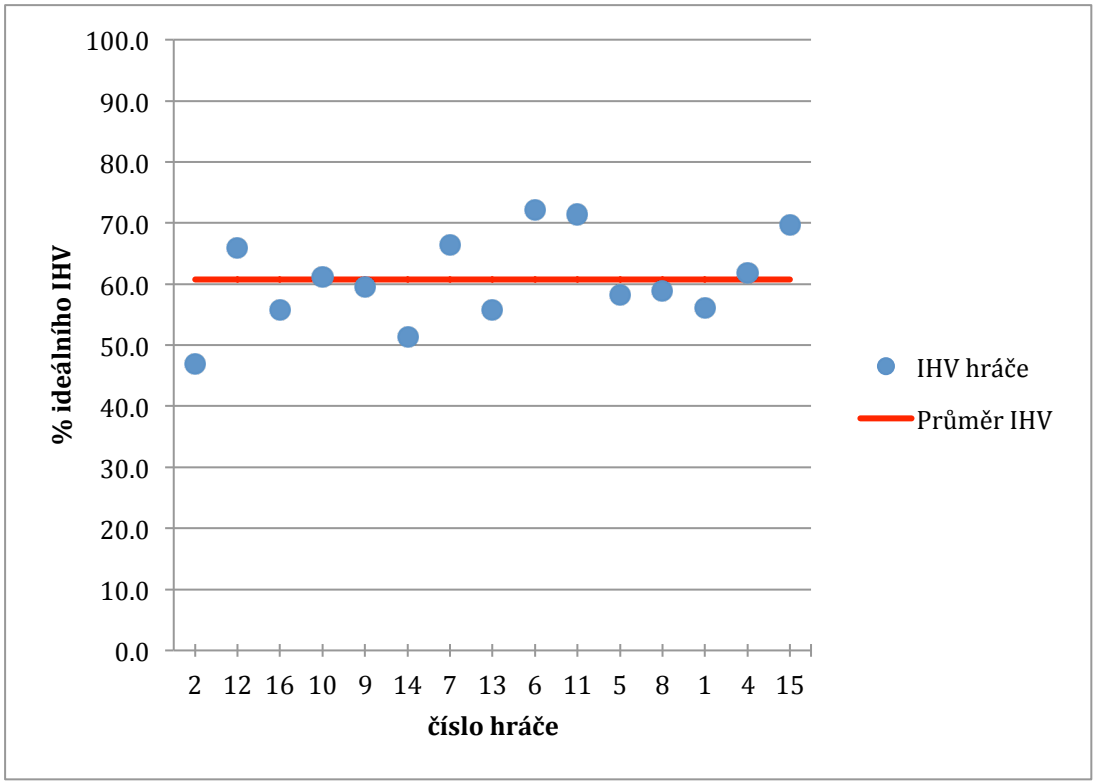

Obrázek 11. Vztah mezi průměrnou hodnotou IHV a hodnotami IHV hráčů

b) Pro další hodnocení výsledků šetření jsme se rozhodli pro *použití metody pořadí*. Z důvodu toho, že některé otázky TP jsou zaměřeny na individuální herní činnosti jednotlivce, hráče v poli, které se neslučují s pozicí brankáře, resp. brankář má nejen z důvodu herní role, ale i kvůli výzbroji a výstroji jiné individuální herní činnosti, nebyl hráč číslo jedna zahrnut do metody pořadí. V ostatních případech byly do dalšího zpracování šetření zahrnuty veškeré hodnoty získané z TP, vyplněných jednotlivými experty, a to z toho důvodu, že nás zajímalo pořadí, jež přiřadili jednotliví respondenti hráčům podle svého posouzení. U každého respondenta bylo vytvořeno pořadí jednotlivých hráčů podle dosaženého výsledku, a to vzestupně, tzn. že hráči s nejvyšším hodnocením bylo přiřazeno pořadí 1, hráči s nejnižším hodnocením pořadí 14. Pro celkové hodnocení hráče všemi respondenty byla zvolena opět metoda pořadí – a to tak, že byly provedeny u každého hráče součty pořadí podle hodnocení jednotlivých respondentů. Hráči s nejnižším součtem pořadí od jednotlivých respondentů bylo přiřazeno celkové pořadí 1. Obdobným způsobem byl proveden součet pořadí u ostatních hráčů s tím, že hráč s nejvyšším součtem pořadí obdržel celkové pořadí 14, to znamená, že na základě dosažené hodnoty pořadí byli hráči seřazeni vzestupně.

V posledním sloupci Tabulky 3 je uvedeno celkové pořadí jednotlivých hráčů z hlediska posouzení IHV všemi respondenty.

Tabulka 3. Celkové hodnocení IHV na základě TP s využitím metody pořadí

Trenérský protokol							
Trenér	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**	**∑pořadí**	**Pořadí celkem**
Hráč	Pořadí	Pořadí	Pořadí	Pořadí	Pořadí		
11	2	2	4	1	1	10	1
6	1	1	3	3	3	11	2
15	14	4	1	1	3	23	3
7	3	8	6	6	2	25	4
12	11	9	2	5	3	30	5
4	10	3	8	4	8	33	6
9	5	4	10	10	9	38	7
10	6	7	9	8	10	40	8
8	7	11	4	9	10	41	9
13	8	4	12	12	7	43	10
5	13	14	7	6	6	46	11
16	4	10	11	13	14	53	12
14	9	13	13	11	12	58	13
2	11	12	14	14	13	64	14

Vysvětlivky:

- A - E - označení respondentů
- 2, 4–16 - označení participantů
- ∑ pořadí - součet pořadí podle hodnocení jednotlivých respondentů

Z Tabulky 3 vyplývá, že u hráčů č. 11 a č. 6 byl IHV respondenty hodnocen nejlépe a u hráčů č. 2 a 14 byl IHV hodnocen respondenty nejhůře, což se shoduje i s výsledky hodnocení IHV hráčů ve vztahu k „ideálnímu“ hernímu výkonu (srov. Tabulka 2).

Pro celkové zpracování výsledků výzkumu bylo nutné dosáhnout vzájemné kompatibility mezi výsledky jednotlivých šetření zaměřených na vztahy mezi IHV, psychickými a fyzickými determinantami, popřípadě na jejich vzájemné vazby. Z tohoto důvodu jsme považovali za vhodné dále zpracovávat i výsledky ostatních šetření, v případě, že je to možné z hlediska konstrukce těchto šetření, metodou pořadí, a při zpracování výsledků uvedených v následných tabulkách dodržovat pořadí hráčů tak, jak vyplynulo z výsledků TP.

8.1.2 Oblast fyzických determinant

Oblast fyzických determinant IHV hráče byla vyhodnocena na základě Wingate testu. Jsme si vědomi toho, že tento test nepokrývá celou oblast fyzických determinant IHV hráče ledního hokeje, ale s ohledem na ukazatele, jež jsou ve Wingate testu vyhodnocovány, lze konstatovat, že se jedná o ukazatele, které mají jednak rozhodující vliv na posouzení fyzických parametrů hráče, jednak je tento test v praxi respektován trenéry pro svoji vysokou vypovídací schopnost.

Při vlastním vyhodnocení jsme vycházeli ze standardizovaných výsledků testu uvedených v Příloze 12.

Pro účely našeho šetření zaměřeného na determinanty ovlivňující rychlostně silové schopnosti hráče a jeho anaerobní kapacitu jsme zvolili pro další vyhodnocení dva ukazatele, a to P_{max}/kg a AnC/kg.

U každého z ukazatelů bylo vytvořeno pořadí jednotlivých hráčů podle dosaženého výsledku následovně:

- *Max. anaerobní 5-s výkon* (P_{max}/kg), vzestupně, tzn. nejvyšší dosažená hodnota v testu = pořadí 1.
- *Anaerobní kapacita* (AnC/kg), vzestupně, tzn. nejvyšší dosažená hodnota v testu = pořadí 1.

Podle dosažené hodnoty součtu pořadí ukazatelů (P_{max}/kg, AnC/kg) bylo stanoveno celkové pořadí jednotlivých hráčů (viz Tabulka 4) tak, že nejlépe byl hodnocen hráč s nejnižším součtem pořadí.

Tabulka 4. Celkové vyhodnocení fyzické připravenosti hráčů na základě Wingate testu metodou pořadí

Jméno	**P_{max}/kg**	**P_{max}/kg**	**AnC/kg**	**AnC/kg**	**∑pořadí**	**Pořadí celkem**
	[W/kg]	pořadí	[J/kg]	pořadí		
11	14,6	12	341,0	13	25	13
6	15,8	9	375,6	5	14	6
15	15,6	10	353,7	12	22	12
7	15,9	8	355,3	11	19	10
12	16,3	5	372,9	6	11	5
4	16,2	6	361,8	8	14	6
9	17,3	1	381,6	4	5	2
10	16,7	3	387,7	1	4	1
8	16,7	4	383,8	2	6	4
13	16,9	2	382,2	3	5	2
5	14,0	14	327,9	14	28	14
16	15,6	10	366,5	7	17	8
14	16,0	7	358,3	10	17	8
2	14,6	12	358,4	9	21	11

Vysvětlivky:

- 2, 4–16 - označení participantů
- P_{max}/kg - max. anaerobní 5-s výkon
- AnC/kg - anaerobní kapacita

Podle metody pořadí bylo zjištěno, že hráči č. 10, č. 13 a č. 9 vykázali nejvyšší hodnoty kondičních aspektů IHV a naopak hráči č. 11 a č. 5 vykázali hodnoty nejnižší.

Dále byly provedeny analýzy výsledků ve vybraných ukazatelích Wingate testu (P_{max}/kg, AnC/kg) ve vztahu k jejich doporučeným hodnotám P_{max}/kg (16 W/kg) a AnC/kg (365 J/kg), uvedeným v metodice Wingate testu pro oblast ledního hokeje. Pro názorné vyjádření vztahu zkoumaných parametrů naměřených u jednotlivých hráčů vzhledem k doporučeným hodnotám bylo provedeno grafické znázornění (Obrázek 12, Obrázek 13). Zpracování výsledků do grafické podoby je v praxi velmi často využíváno, a to zejména z důvodu

jednoduchosti a přehlednosti, což umožňuje trenérům lépe přiblížit a okomentovat výsledky testů hráčům.

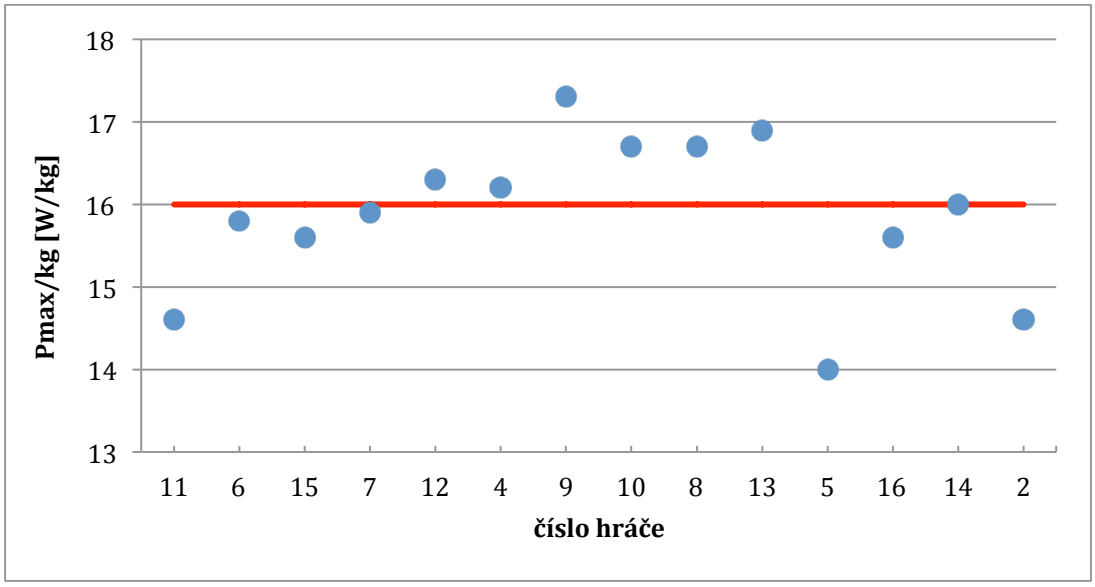

Obrázek 12. Odchylky P_{max}/kg od doporučené hodnoty 16W/kg

Na Obrázku 12 jsou v grafu na svislé ose uvedeny hodnoty **P_{max}/kg** a doporučená hodnota **P_{max}/kg** (16 W/kg), na vodorovné ose jsou jednotliví hráči označeni čísly v posloupnosti podle pořadí dosažených výsledků v TP. U každého hráče je bodově vynesena jeho naměřená hodnota. Z grafu je zřetelně vidět rozložení naměřených hodnot u jednotlivých hráčů ve vztahu k doporučené hodnotě.

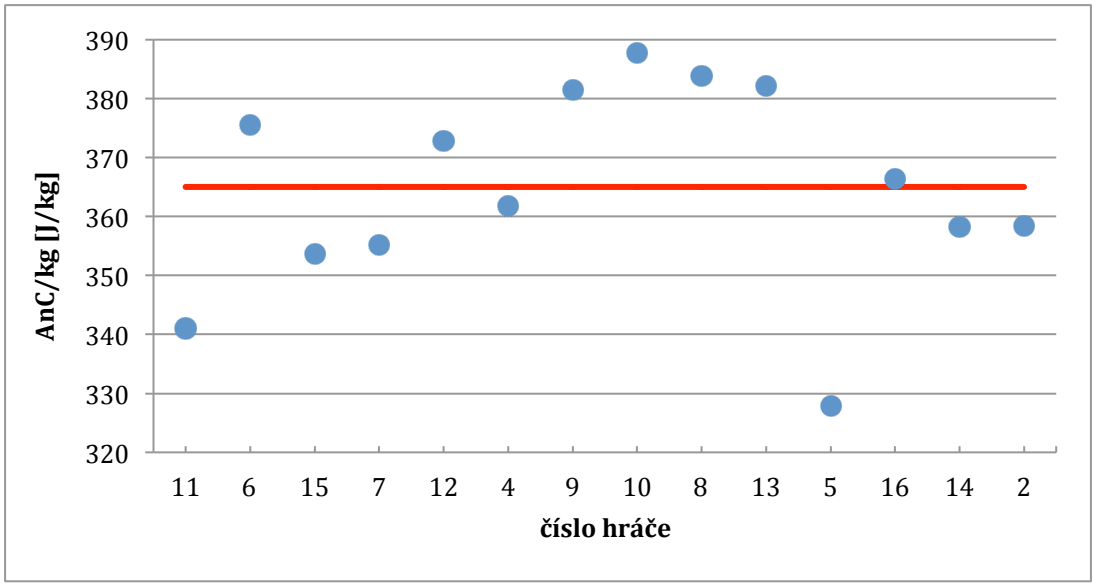

Obrázek 13. Odchylky AnC/kg od doporučené hodnoty 365 J/kg

Obdobným způsobem jako byl zkonstruován graf na Obrázku 12 je zkonstruován i graf na Obrázku 13. V tomto případě jsou na svislé ose zaneseny hodnoty AnC/kg a doporučená hodnota AnC (365 J/Kg).

8.1.3 Oblast psychických determinant

Přestože lední hokej je týmovým sportem a uvědomujeme si, že rozhodujícím kritériem výkonosti daného týmu je týmový herní výkon, je nutné zaměřit se i na výkonovou motivaci jednotlivých hráčů, neboť týmový herní výkon je složen z IHV jednotlivých hráčů, nikoli však pouze z jejich součtu.

Pro výzkum psychických determinant byly proto využity výstupy z šetření souvisejícího s individuální výkonovou motivací hráče ledního hokeje (dotazník D-M-V). Jsme si vědomi, že dotazník D-M-V je primárně určen k posouzení motivace k práci, přesto je možné tento dotazník využít pro posouzení výkonové motivace vrcholových sportovců, neboť v současné době lze na vrcholový sport z hlediska motivace nahlížet jako na pracovní činnost. Při vlastním vyhodnocení jsme vycházeli ze standardizovaných výsledků testu.

V Příloze 13 jsou uvedeny u každého hodnoceného hráče tři škály (MV, AB, AP) a v rámci každé škály tři hodnoty (HS, TS, S). Hodnoty HS (hrubý skór) vyjadřují součet bodů v daných položkách dotazníku, hodnoty TS (T-skór) a S (skór) jsou hodnotami přepočtenými

podle standardizovaných vyhodnocovacích tabulek dotazníku (Pardel, Maršálová, & Hrabovská, 1984). Pro hodnocení výsledků dotazníku D-M-V bylo dále pracováno s přepočtenými hodnotami výsledků dotazníků – S (skór). Přepočtené hodnoty (TS, S) vždy odpovídají určitému intervalu HS a tím dochází k menší diferenciaci dosažených hodnot mezi hráči, což umožňuje názornější vyhodnocení četností zjištěných hodnot. V rámci každé škály (MV, AB, AP) se mohou přepočtené hodnoty S pohybovat v rozmezí 1–10. Tento interval (1–10) je rozdělen do tří pásem, přičemž pásmo v rozmezí hodnot 4–6 představuje průměrně dosažené hodnoty v dané škále. U škál MV (škála motivu výkonu) a AP (škála anxiozity podporující výkonovou motivaci) signalizuje vyšší hodnota S vyšší motivaci k výkonu, resp. vyšší odolnost vůči krizovým situacím. U škály AB (škála anxiozity brzdící výkonovou motivaci) signalizuje vyšší hodnota S nižší odolnost vůči krizovým situacím. Přepočtené hodnoty S pro jednotlivé hráče jsou uvedeny v Příloze 13. Na základě vstupních dat uvedených v této příloze byly sestrojeny grafy pro jednotlivé škály (Obrázek 14, Obrázek 15, Obrázek 16).

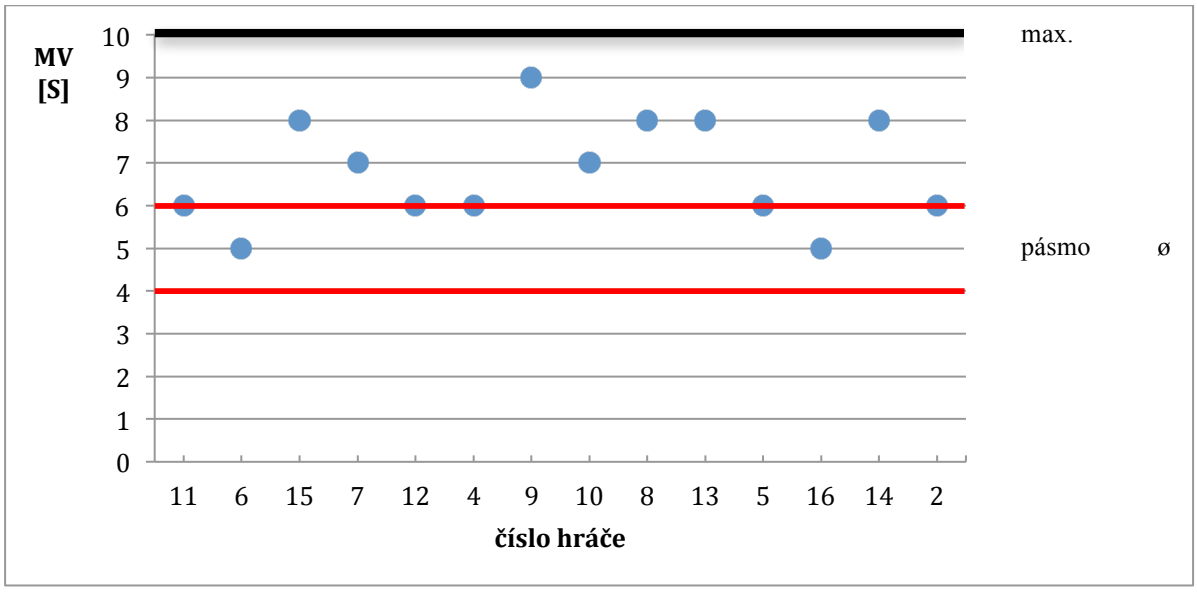

Obrázek 14. Odchylky MV od pásma průměrných hodnot

Na vodorovné ose jsou vynesena čísla jednotlivých hráčů podle pořadí dosaženého v TP. Na svislé ose je pak uvedena škála S pro MV s vymezením pásma průměrných hodnot. U každého hráče je bodově vynesena jeho přepočtená hodnota S pro MV.

Z grafu na Obrázku 14 lze vyvodit následující závěry:

- pod pásmem průměrných hodnot se nachází 0 % hráčů,

- uvnitř pásma průměrných hodnot se nachází 14,3 % hráčů,
- na horním okraji pásma průměrných hodnot se nachází 35,7 % hráčů,
- nad pásmem průměrných hodnot se nachází 50 % hráčů.

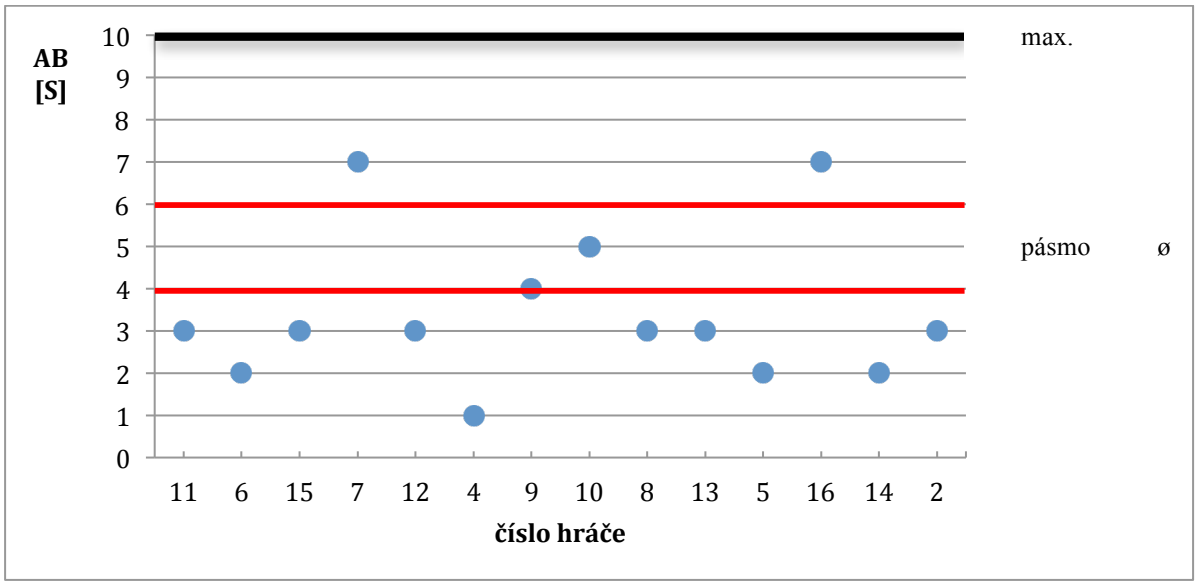

Obrázek 15. Odchylky AB od pásma průměrných hodnot

Na vodorovné ose jsou vynesena čísla jednotlivých hráčů podle pořadí dosaženého v TP. Na svislé ose je pak uvedena škála S pro AB s vymezením pásma průměrných hodnot. U každého hráče je bodově vynesena jeho přepočtená hodnota S pro AB.

Z grafu na Obrázku 15 lze vyvodit následující závěry:

- nad pásmem průměrných hodnot se nachází 14,3 % hráčů,
- uvnitř pásma průměrných hodnot se nachází 7,1 % hráčů,
- na dolním okraji pásma průměrných hodnot se nachází 7,1 % hráčů,
- pod pásmem průměrných hodnot se nachází 71,5 % hráčů.

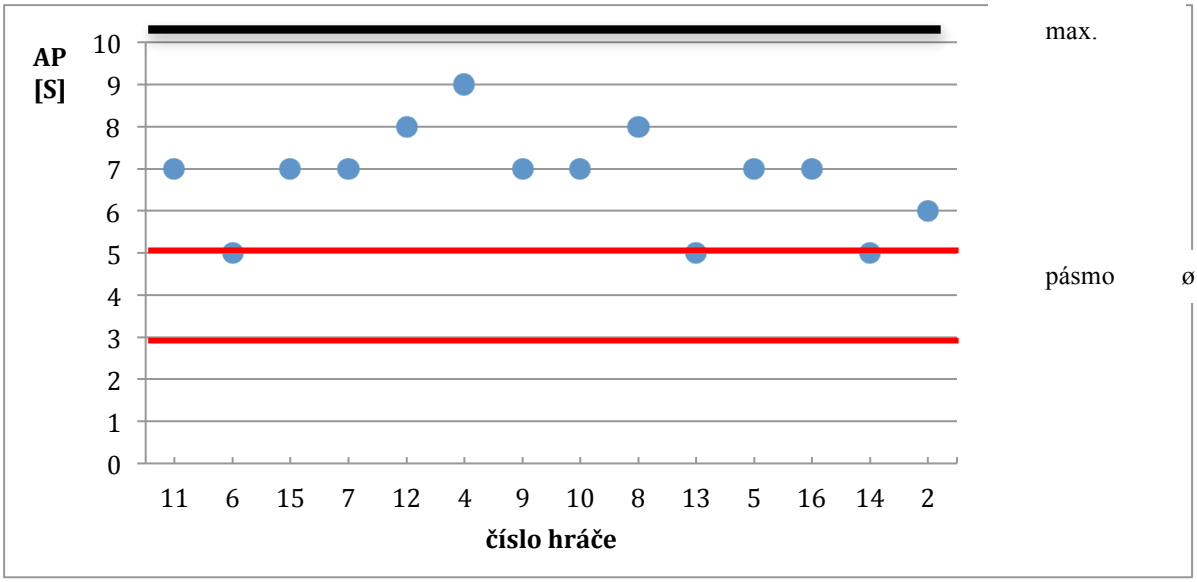

Obrázek 16. Odchylky AP od pásma průměrných hodnot

Na vodorovné ose jsou vynesena čísla jednotlivých hráčů podle pořadí dosaženého v TP. Na svislé ose je pak uvedena škála S pro AP s vymezením pásma průměrných hodnot. U každého hráče je bodově vynesena jeho přepočtená hodnota S pro AP.

Z grafu na Obrázku 16 lze vyvodit následující závěry:

- pod pásmem průměrných hodnot se nachází 0 % hráčů,
- uvnitř pásma průměrných hodnot se nachází 21,4 % hráčů,
- na horním okraji pásma průměrných hodnot se nachází 7,1 % hráčů,
- nad pásmem průměrných hodnot se nachází 71,5 % hráčů.

Týmový herní výkon je v nemalé míře ovlivněn též schopností spolupráce jednotlivých hráčů a vzájemnými interpersonálními vztahy v týmu. Tuto oblast popisují výstupy z testu ICL. Výstupem z testu ICL je standardizovaná tabulka (Příloha 14).

Vypočtené hodnoty DOM a LOV, takzvané hrubé skóry indexů (HS), byly pomocí převodní tabulky (Kožený & Ganický, 1976, 73) převedeny do standardizované podoby (DOM-T-SKOR a LOV-T-SKOR).

Na základě propočtených hodnot LOV a DOM obsažených v Příloze 14 bylo pro každého hráče zpracováno tzv. kruhové schéma s vymezením těžiště kruhu (Příloha 11). Přehled výsledků testu ICL podle vyhodnocení kruhových schémat pro jednotlivé participanty výzkumu je též uveden v Tabulce 5.

Tabulka 5. Celkové hodnocení interpersonálních vztahů na základě ICL

Hráč			ICL	
	DOM-T-SKOR	**LOV-T-SKOR**	**Interpersonální kategorie**	**Diagnostická kategorie**
11	53	66	M (přátelská laskavost)	LM (afiliace)
6	54	54	O (nesobecká odpovědnost)	NO (protektivnost, responzibilní)
15	50	57	M (přátelská laskavost)	LM (afiliace)
7	56	58	O (nesobecká odpovědnost)	NO (protektivnost, responzibilní)
12	51	42	E (bezhlavá kritičnost)	DE (agresivita a hostilita)
4	72	56	P (uznávaná úspěšnost)	AP (moc a síla, dominantní)
9	53	77	M (přátelská laskavost)	LM (afiliace)
10	44	56	K (úzkostlivá důvěřivost)	JK (slabošská závislost)
8	45	46	H (skromná plachost)	HI (submise)
13	50	54	M (přátelská laskavost)	LM (afiliace)
5	56	56	O (nesobecká odpovědnost)	NO (protektivnost, responzibilní)
16	37	46	H (skromná plachost)	HI (submise)
14	50	54	M (přátelská laskavost)	LM (afiliace)
2	32	45	H (skromná plachost)	HI (submise)

Vysvětlivky:

- 2, 4–16 - označení participantů

Na základě Tabulky 5 bylo vytvořeno kruhové schéma (Obrázek 17). Při tvorbě kruhového schématu jsme vycházeli z rozložení diagnostických kategorií tak, aby odpovídaly kruhovému schématu pro vyhodnocení dotazníku ICL. Dále byla stanovena procenta participantů šetření,

která odpovídají příslušné diagnostické kategorii, a to tak, že celkový počet účastníků šetření představoval 100 % a podle počtu participantů šetření zařazených do stejné diagnostické kategorie byla stanovena procenta participantů v jednotlivých diagnostických kategoriích.

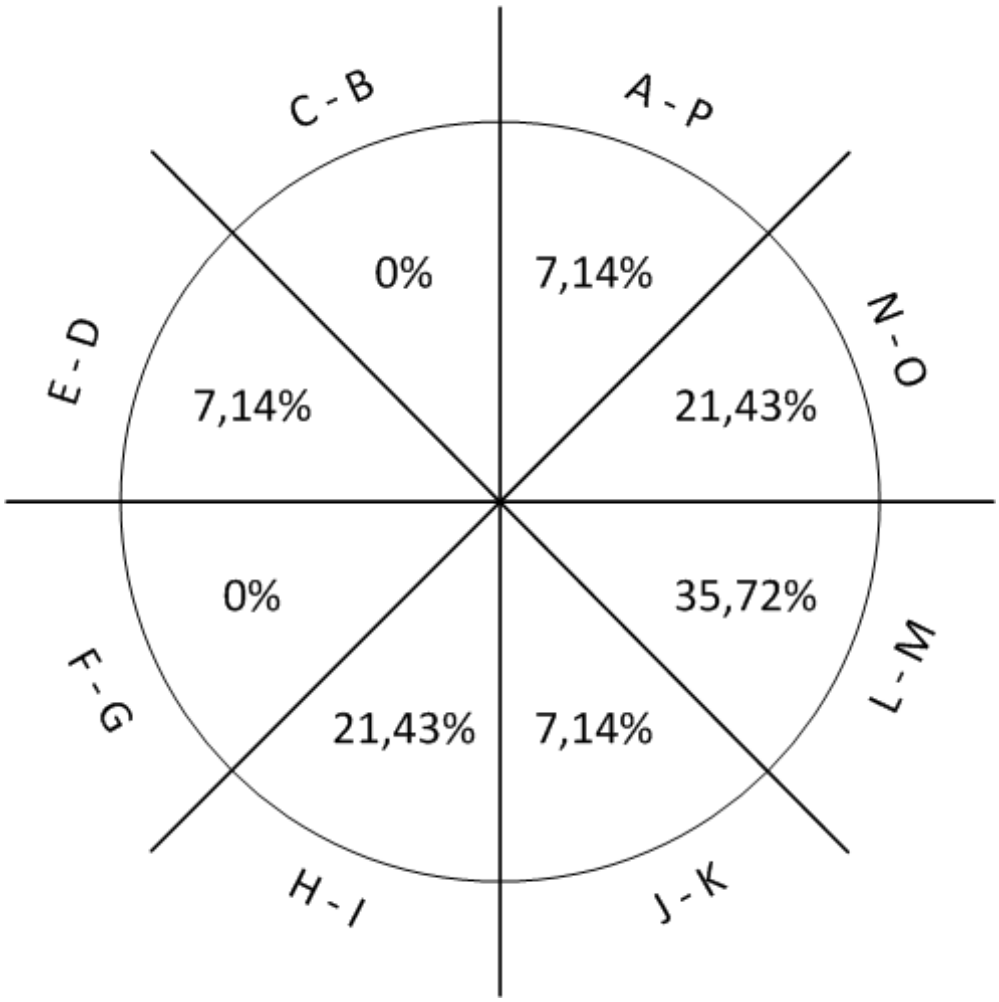

Vysvětlivky:

A – P	- moc a síla	H – I	- submise
C – B	- soběstačné pozorování	J – K	- slabošská závislost
E – D	- agresivita a hostilita	L – M	- afiliace
F – G	- nedůvěřivá rezistence	N – O	- protektivnost

Obrázek 17. Rozložení hráčů dle diagnostických kategorií

Nejvyšší procento hráčů (35,72 %) bylo zařazeno do diagnostické kategorie LM (afiliace), což charakterizuje vysoký smysl pro týmovou soudržnost, která se u jednotlivých hráčů projevuje zejména příslušností ke skupině a členstvím v ní. Z hlediska praxe se jedná o důležitý parametr hráčů v týmových sportech.

V diagnostických kategoriích BC (soběstačné sebepozorování) a FG (nedůvěřivá rezistence) nebyl na základě výsledků testů ICL zařazen nikdo z šetřeného vzorku. Jedná se o diagnostické kategorie, které nejsou žádoucí v týmových sportech. Hráči, kteří by spadali do kategorie BC se vyznačují sklonem k egoismu, sníženou schopností spolupracovat a podřídit se týmovému cíli a taktice k jeho dosažení. Hráči, kteří by spadali do kategorie FG, jsou charakterističtí svojí nepoddajností, vzdorovitostí a sníženou schopností se podřídit týmovému cíli.

Rozložení participantů v ostatních diagnostických kategoriích je akceptovatelné pro týmové sporty.

Přesto, že jsme si vědomi, že dotazník ICL je primárně určen k měření sociálních, emocionálních a interpersonálních aktivit jedince ve společnosti, jsme na základě našeho šetření zjistili, že jej lze aplikovat i pro potřeby týmových sportů.

8.2 Posouzení vztahů mezi determinantami z jednotlivých oblastí šetření a IHV

IHV jako vnější projev hráče v utkání závisí především na jeho fyzické a psychické kondici. Z toho důvodu jsme propojili výsledky Wingate testu, jenž charakterizuje fyzickou kondici hráče, s výsledky D-M-V dotazníku, který je podkladem pro hodnocení jeho psychické kondice. Jak fyzická, tak psychická kondice hráče je ovlivňována determinantami, které přímo souvisí s jeho IHV. Východiskem pro souhrnné porovnání vlivu fyzických a psychických determinant na IHV jsou výsledky Trenérského protokolu, neboť prostřednictvím Trenérského protokolu hodnotí respondenti vnější IHV hráčů – a ten lze považovat za výsledek působení jak fyzických, tak psychických determinant.

Jednou z metod vyhodnocení TP byla metoda pořadí, na jejímž základě byli hráči seřazeni od hráče nejvýše hodnoceného (pořadí 1) k hráči s nejnižším hodnocením (pořadí 14) – Tabulka 3.

Výsledky souhrnného porovnání vztahu mezi IHV a fyzickými determinantami (P_{max}/kg, AnC/kg) a psychickými determinantami (MV, AB, AP) jsou uvedeny v Tabulce 6.

Tabulka 6. Souhrnné porovnání vztahu mezi IHV podle TP a fyzickými a psychickými determinantami

Hráč	Pmax/kg		AnC/kg		MV			AB			AP		
Pořadí dle TP	nad 16	pod 16	nad 365	pod 365	0-4	4-6	6-10	0-4	4-6	6-10	0-4	4-6	6-10
11		x		x		x		x					x
6		x	x			x		x				x	
15		x		x			x	x					x
7		x		x			x			x			x
12	x		x			x		x					x
4	x			x		x		x					x
9	x		x				x		x				x
10	x		x				x		x				x
8	x		x				x	x					x
13	x		x				x	x				x	
5		x		x		x		x					x
16		x	x			x				x			x
14	x			x			x	x				x	
2		x		x		x		x				x	

Vysvětlivky:

- 2, 4–16 - označení participantů
- P_{max}/kg - max. anaerobní 5-s výkon
- AnC/kg - anaerobní kapacita
- MV - motiv výkonu
- AB - anxiozity brzdící výkonovou motivaci
- AP - anxiozity podporující výkonovou motivaci
- 16 - doporučená hodnota P_{max}/kg
- 365 - doporučená hodnota AnC/kg
- 0–4 - hodnoty pod pásmem průměrných hodnot
- 4–6 - pásmo průměrných hodnot
- 6–10 - hodnoty nad pásmem průměrných hodnot
- x - dosažený výsledek hráče

IHV ovlivňují i interpersonální vztahy hodnocené v rámci našeho šetření dotazníkem ICL, který charakterizuje vazby jedince na ostatní jedince v určité definované skupině, v našem případě v hokejovém týmu. Přesto jsme výsledky dotazníku ICL nezařadili do souhrnného hodnocení v Tabulce 6, neboť interpersonální vztahy jsou vždy vzájemné a subjektivně vnímané, jejich intenzita působení na IHV nezávisí pouze na zařazení jedince do interpersonální kategorie, ale i na vztazích mezi jedinci navzájem.

8.3 Posouzení vztahů mezi determinantami z jednotlivých oblastí šetření a IHV u vybraných participantů výzkumu

Pro posouzení vztahů mezi determinantami a IHV u vybraných participantů výzkumu byly východiskem opět výsledky Trenérského protokolu (Tabulka 3).

Pro první porovnání výsledků jednotlivých oblastí šetření byli zvoleni hráči s pořadím 1, 7 a 14, tedy nejvýše, průměrně a nejníže hodnocený hráč z hlediska vnějšího projevu IHV posuzovaného TP.

Pro přehlednost a možnost porovnání jsou výsledky dosažené vybranými participanty výzkumu uvedeny v Tabulce 7.

Tabulka 7. Výsledky šetření nejvýše, průměrně a nejníže hodnoceného hráče z hlediska IHV podle TP

Pořadí dle TP	**Označení hráče**	**P_{max}/kg**	**AnC/kg**	**MV**	**AB**	**AP**	**Diagnostická kategorie**
1	11	14,6	341,0	6	3	7	LM (afiliace)
7	9	17,3	381,6	9	4	7	LM (afiliace)
14	2	14,6	358,4	6	3	6	HI (submise)

Vysvětlivky:

- P_{max}/kg - max. anaerobní 5-s výkon
- AnC/kg - anaerobní kapacita
- MV - motiv výkonu
- AB - anxiozity brzdící výkonovou motivaci
- AP - anxiozity podporující výkonovou motivaci

Hráč č. 11 v oblasti fyzických determinant charakterizovaných výsledky Wingate testu vykazuje v obou ukazatelích (P_{max}/kg, AnC/kg) podprůměrné hodnoty, jak vyplývá z Obrázku 12 a Obrázku 13, neboť doporučená hodnota těchto ukazatelů je 16, respektive 365. V oblasti psychických determinant byly využity výstupy z dotazníku D-M-V a ICL testu. V dotazníku D-M-V v oblasti MV (Obrázek 14) se nacházel hráč č. 11 na horním okraji pásma průměrných hodnot, kam spadalo celkem 35,7 % participantů výzkumu. V oblasti AB (Obrázek 15) se nacházel hráč č. 11 pod pásmem průměrných hodnot, do nějž spadalo celkem 71,5 % participantů výzkumu. V oblasti AP (Obrázek 16) se nacházel hráč č. 11 nad pásmem průměrných hodnot, kde se nacházelo 71,5 % participantů výzkumu. V testu ICL byl hráč č. 11 zařazen do diagnostické kategorie LM (afilace), do níž patřilo 35,72 % participantů výzkumu (Obrázek 17).

Přestože hráč č. 11 v oblasti fyzických determinant vykazoval nižší než doporučené hodnoty, byl z hlediska vnějšího IHV podle TP zařazen na pořadí jedna. Na rozdíl od fyzických determinant v oblasti psychických determinant se pohyboval v pásmech nadprůměrných hodnot. Na základě toho lze předpokládat převahu působení psychických determinant na IHV hráče.

Analogicky byli vyhodnoceni i hráči č. 9 a č. 2. **Hráč č. 9** v oblasti fyzických determinant vykazuje v obou ukazatelích (P_{max}/kg, AnC/kg) nadprůměrné hodnoty, jak vyplývá z Obrázku 12 a Obrázku 13, neboť doporučená hodnota těchto ukazatelů je 16, resp. 365. V dotazníku D-M-V v oblasti MV (Obrázek 14) se nacházel hráč č. 9 nad pásmem průměrných hodnot, do nějž spadalo celkem 50 % participantů výzkumu. V oblasti AB (Obrázek 15) se nacházel hráč č. 9 na dolním okraji pásma průměrných hodnot, kam spadalo 7,1 % participantů výzkumu. V oblasti AP (Obrázek 16) se nacházel hráč č. 9 nad pásmem průměrných hodnot, kam náleželo celkem 71,5 % participantů výzkumu. V testu ICL byl hráč č. 9 zařazen do diagnostické kategorie LM (afilace), do níž bylo zařazeno celkem 35,72 % participantů výzkumu (Obrázek 17).

Přestože hráč č. 9 v oblasti fyzických determinant vykazoval vyšší než doporučené hodnoty a v oblasti psychických determinant nadprůměrné hodnoty, byl z hlediska vnějšího IHV podle TP zařazen až na pořadí sedm.

Hráč č. 2 v oblasti fyzických determinant vykazuje v obou ukazatelích (P_{max}/kg, AnC/kg) podprůměrné hodnoty, jak vyplývá z Obrázku 12 a Obrázku 13, neboť doporučená hodnota těchto ukazatelů je 16, resp. 365. V dotazníku D-M-V v oblasti MV (Obrázek 14) se nacházel hráč č. 2 na horním okraji pásma průměrných hodnot, kam spadalo celkem 35,7 % participantů výzkumu. V oblasti AB (Obrázek 15) se nacházel hráč č. 2 pod pásmem

průměrných hodnot, do nějž příslušelo celkem 71,5 % participantů výzkumu. V oblasti AP (Obrázek 16) se nacházel hráč č. 2 na horním okraji pásma průměrných hodnot, kam bylo zařazeno celkem 7,1 % participantů výzkumu. V testu ICL byl hráč č. 2 zařazen do diagnostické kategorie HI (submise), kam se řadilo celkem 21,43 % participantů výzkumu (Obrázek 17).

Přestože výsledky hráče č. 2 jak v oblasti fyzických, tak psychických determinant jsou obdobné jako u hráče č. 11 byl z hlediska vnějšího IHV podle TP zařazen na poslední pozici pořadí, tj. čtrnáct.

Pro druhé porovnání výsledků jednotlivých šetření výzkumu byli zvoleni hráči s pořadím 12, 13 a 14, tedy hráči s nejnižším hodnocením z hlediska vnějšího IHV podle TP (Tabulka 8).

Tabulka 8. Výsledky šetření tří hráčů s nejnižším hodnocením IHV podle TP

Pořadí dle TP	**Označení hráče**	**P_{max}/kg**	**AnC/kg**	**MV**	**AB**	**AP**	**Diagnostická kategorie**
12	16	15,6	366,5	5	7	7	HI (submise)
13	14	16,0	358,3	8	2	5	LM (afiliace)
14	2	14,6	358,4	6	3	6	HI (submise)

Vysvětlivky:

- P_{max}/kg - max. anaerobní 5-s výkon
- AnC/kg - anaerobní kapacita
- MV - motiv výkonu
- AB - anxiozity brzdící výkonovou motivaci
- AP - anxiozity podporující výkonovou motivaci

Hráč č. 16 v oblasti fyzických determinant, charakterizovaných výsledky Wingate testu, vykazuje v ukazateli P_{max}/kg téměř doporučenou hodnotu a v ukazateli AnC/kg hodnotu vyšší než doporučenou, jak vyplývá z Obrázku 12 a Obrázku 13, neboť doporučená hodnota těchto ukazatelů je 16, resp. 365. V oblasti psychických determinant byly využity výstupy z dotazníku D-M-V a ICL testu. V dotazníku D-M-V se v oblasti MV (Obrázek 14) nacházel hráč č. 16 v pásmu průměrných hodnot, kam spadalo celkem 14,3 % participantů výzkumu.

V oblasti AB (Obrázek 15) se nacházel hráč č. 16 nad pásmem průměrných hodnot, kam bylo zařazeno celkem 14,3 % participantů výzkumu. V oblast AP (Obrázek 16) se nacházel hráč č. 16 nad pásmem průměrných hodnot, kam příslušelo celkem 71,5 % participantů výzkumu. V testu ICL byl hráč č. 16 zařazen do diagnostické kategorie HI (submise), do níž bylo zařazeno celkem 21,43 % participantů výzkumu (Obrázek 17).

Přestože hráč č. 16 v oblasti fyzických determinant vykazoval vyšší než doporučené hodnoty, byl z hlediska vnějšího IHV podle TP zařazen až na pořadí dvanáct. Na rozdíl od fyzických determinant se v oblasti psychických determinant pohyboval, kromě ukazatele AB, v pásmech průměrných, resp. mírně nadprůměrných hodnot. V ukazateli AB vykazoval vysokou hodnotu anxiozity brzdící výkonovou motivaci, což mohlo být příčinou nízkého hodnocení IHV podle TP. Na základě toho lze předpokládat převahu působení psychických determinant na IHV hráče.

Analogicky byli vyhodnoceni i hráči č. 14 a č. 2. **Hráč č. 14** v oblasti fyzických determinant vykazuje v ukazateli P_{max}/kg doporučenou hodnotu a v ukazateli AnC/kg podprůměrnou hodnotu, jak vyplývá z Obrázku 12 a Obrázku 13, neboť doporučená hodnota těchto ukazatelů je 16, resp. 365. V dotazníku D-M-V v oblasti MV (Obrázek 14) se nacházel hráč č. 14 nad pásmem průměrných hodnot, kam příslušelo celkem 50 % participantů výzkumu. V oblasti AB (Obrázek 15) se nacházel hráč č. 14 pod pásmem průměrných hodnot, kam spadalo celkem 71,5 % participantů výzkumu. V oblasti AP (Obrázek 16) se nacházel hráč č. 14 uvnitř pásma průměrných hodnot, kam patřilo celkem 21,4 % participantů výzkumu. V testu ICL byl hráč č. 14 zařazen do diagnostické kategorie LM (afilace), do níž bylo zařazeno celkem 35,72 % participantů výzkumu (Obrázek 17).

Přestože hráč č. 14 v oblasti psychických determinant vykazoval vysoké hodnoty jednotlivých ukazatelů a v oblasti fyzických determinant vykazoval průměrné, resp. podprůměrné hodnoty, byl z hlediska vnějšího IHV podle TP zařazen až na pozici třináct. Lze předpokládat, že hodnocení IHV podle TP ovlivňují i determinanty jiného než psychického a fyzického charakteru.

Hráč č. 2 v oblasti fyzických determinant vykazuje v obou ukazatelích (P_{max}/kg, AnC/kg) podprůměrné hodnoty, jak vyplývá z Obrázku 12 a Obrázku 13, neboť doporučená hodnota těchto ukazatelů je 16, resp. 365. V dotazníku D-M-V v oblasti MV (Obrázek 14) se nacházel hráč č. 2 na horním okraji pásma průměrných hodnot, kam spadalo celkem 35,7 % participantů výzkumu. V oblasti AB (Obrázek 15) se nacházel hráč č. 2 pod pásmem průměrných hodnot, kam příslušelo celkem 71,5 % participantů výzkumu. V oblasti AP (Obrázek 16) se nacházel hráč č. 2 na horním okraji pásma průměrných hodnot, kam patřilo

celkem 7,1 % participantů výzkumu. V testu ICL byl hráč č. 2 zařazen do diagnostické kategorie HI (submise), do níž spadalo celkem 21,43 % participantů výzkumu (Obrázek 17).

Přestože výsledky hráče č. 2 jak v oblasti fyzických, tak psychických determinant jsou obdobné jako u hráče č. 11 (hodnoceného podle TP pořadím jedna), byl z hlediska vnějšího IHV podle TP zařazen na poslední pořadí, tj. čtrnáct.

Pro třetí porovnání výsledků jednotlivých sekvencí výzkumu byli zvoleni hráči s pořadím 1, 2 a 3, tedy hráči s nejvyšším hodnocením z hlediska vnějšího IHV (Tabulka 9).

Tabulka 9. Výsledky šetření tří hráčů s nejvyšším hodnocením IHV podle TP

Pořadí dle TP	**Označení hráče**	**P_{max}/kg**	**AnC/kg**	**MV**	**AB**	**AP**	**Diagnostická kategorie**
1	11	14,6	341,0	6	3	7	LM (afiliace)
2	6	15,8	375,6	5	2	5	NO (protektivnost, responzibilní)
3	15	15,6	353,7	8	3	7	LM (afiliace)

Vysvětlivky:

- P_{max}/kg - max. anaerobní 5-s výkon
- AnC/kg - anaerobní kapacita
- MV - motiv výkonu
- AB - anxiozity brzdící výkonovou motivaci
- AP - anxiozity podporující výkonovou motivaci

Hráč č. 11 v oblasti fyzických determinant charakterizovaných výsledky Wingate testu vykazuje v obou ukazatelích (P_{max}/kg, AnC/kg) podprůměrné hodnoty, jak vyplývá z Obrázku 12 a Obrázku 13, neboť doporučená hodnota těchto ukazatelů je 16, resp. 365. V oblasti psychických determinant byly využity výstupy z dotazníku D-M-V a ICL testu. V dotazníku D-M-V se v oblasti MV (Obrázek 14) nacházel hráč č. 11 na horním okraji pásma průměrných hodnot, kam spadalo celkem 35,7 % participantů výzkumu. V oblasti AB (Obrázek 15) se nacházel hráč č. 11 pod pásmem průměrných hodnot, do nějž příslušelo celkem 71,5 % participantů výzkumu. V oblasti AP (Obrázek 16) se nacházel hráč č. 11 nad pásmem průměrných hodnot, kam patřilo celkem 71,5 % participantů výzkumu. V testu ICL

byl hráč č. 11 zařazen do diagnostické kategorie LM (afilace), do níž bylo zařazeno celkem 35,72 % participantů výzkumu (Obrázku 17).

Přestože hráč č. 11 v oblasti fyzických determinant vykazoval nižší než doporučené hodnoty, byl z hlediska vnějšího IHV podle TP zařazen na pořadí jedna. Na rozdíl od fyzických determinant v oblasti psychických determinant se pohyboval v pásmech nadprůměrných hodnot. Na základě toho lze předpokládat převahu působení psychických determinant na IHV hráče.

Analogicky byli vyhodnoceni i hráči č. 6 a č. 15. **Hráč č. 6** v oblasti fyzických determinant vykazuje v ukazateli P_{max}/kg téměř doporučenou hodnotu a v ukazateli AnC/kg vykazuje nadprůměrnou hodnotu, jak vyplývá z Obrázku 12 a Obrázku 13, neboť doporučená hodnota těchto ukazatelů je 16, resp. 365. V dotazníku D-M-V v oblasti MV (Obrázek 14) se nacházel hráč č. 6 uvnitř pásma průměrných hodnot, kam spadalo celkem 14,3 % participantů výzkumu. V oblasti AB (Obrázek 15) se nacházel hráč č. 6 pod pásmem průměrných hodnot, kam patřilo celkem 71,5 % participantů výzkumu. V oblasti AP (Obrázek 16) se nacházel hráč č. 6 uvnitř pásma průměrných hodnot, kam příslušelo celkem 21,4 % participantů výzkumu. V testu ICL byl hráč č. 6 zařazen do diagnostické kategorie NO (protektivnost, responzibilní), do níž bylo zařazeno celkem 21,43 % participantů výzkumu (Obrázek 17).

Hráč č. 6 v oblasti fyzických determinant vykazoval v jednom ze sledovaných ukazatelů téměř doporučenou hodnotu a v druhém vyšší než doporučenou hodnotu. V oblasti psychických determinant vykazoval ve dvou ukazatelích hodnoty průměrné a v ukazateli AB vykazoval nízkou brzdící anxiozitu. Na základě toho lze předpokládat převahu působení psychických determinant na IHV hráče.

Hráč č. 15 v oblasti fyzických determinant vykazuje v ukazateli P_{max}/kg téměř doporučenou hodnotu v ukazateli AnC/kg podprůměrnou hodnotu, jak vyplývá z Obrázek 12 a Obrázek 13, neboť doporučená hodnota těchto ukazatelů je 16, resp. 365. V dotazníku D-M-V v oblasti MV (Obrázek 14) se nacházel hráč č. 15 nad pásmem průměrných hodnot, kam spadalo celkem 50 % participantů výzkumu. V oblasti AB (Obrázek 15) se nacházel hráč č. 15 pod pásmem průměrných hodnot, kam příslušelo celkem 71,5 % participantů výzkumu. V oblasti AP (Obrázek 16) se nacházel hráč č. 15 nad pásmem průměrných hodnot, kam spadalo celkem 71,5 % participantů výzkumu. V testu ICL byl hráč č. 15 zařazen do diagnostické kategorie LM (afiliace), do níž bylo zařazeno celkem 35,72 % participantů výzkumu (Obrázek 17).

Přestože hráč č. 15 v oblasti fyzických determinant vykazoval nižší než doporučené hodnoty, byl z hlediska vnějšího IHV podle TP zařazen na pořadí tři. Na rozdíl od fyzických

determinant v oblasti psychických determinant se pohyboval v pásmech nadprůměrných hodnot. Na základě toho lze předpokládat převahu působení psychických determinant na IHV hráče.

9 Diskuze

Z důvodu přehlednosti byla diskuze rozdělena do čtyř oblastí tak, aby každá oblast zahrnovala určitou ucelenou problematiku.

9.1 Komentář k výsledkům výzkumu

První krok hodnocení výsledků výzkumu vycházel z posouzení vztahů mezi IHV a fyzickými a psychickými determinantami. Východiskem pro toto hodnocení byla Tabulka 6.

V této tabulce jsou hráčům seřazeným podle pořadí IHV na základě TP přiřazeny hodnoty fyzických a psychických determinant, jichž dosáhli v prováděných šetřeních.

U fyzických determinant (P_{max}/kg, AnC/kg) zjištěných na základě Wingate testu, které charakterizují fyzickou kondici hráče na konci přípravného období, nelze jednoznačně určit jejich vztah k vnějšímu posouzení IHV pomocí TP.

Tento fakt může vyplývat z několika důvodů:

1. Důležitou roli může hrát časová disproporce mezi dobou provádění Wingate testu (2. 7. 2012) a posuzováním IHV pomocí TP, které proběhlo od poloviny září do začátku listopadu 2012. V tomto období mohlo dojít ke změně fyzické kondice hráčů, která by se mohla projevit ve změně hodnot měřených ukazatelů. Tento předpoklad nebylo možno ověřit měřením, neboť Wingate test nelze provádět v soutěžním období.
2. Ze zkušeností vyplývajících z trenérské praxe lze konstatovat, že hráči v některých případech nepřistupují s maximálním úsilím k provedení Wingate testu.
3. Na výsledky Wingate testu působí též fyzikální prostředí, v němž je test prováděn, resp. že faktory fyzikálního prostředí (např. teplota a vlhkost vzduchu, procento kyslíku) nejsou neměnné.

Psychické determinanty (MV, AB, AP), které charakterizují psychickou kondici hráče, byly zjišťovány na základě D-M-V dotazníku.

V ukazateli MV byli všichni hráči v pásmu průměrných, resp. nadprůměrných hodnot dle norem běžné populace. Hráče, kteří dosáhli nadprůměrných hodnot MV (7 hráčů), lze považovat za vysoce motivované k výkonu, v tomto případě sportovnímu. Tito hráči se vyznačují následujícími charakteristikami osobnostního postoje vůči výkonu:

1. nedovedou si představit život bez hokeje,
2. mají jasnou představu o tom, co chtějí v hokeji dokázat,

3. kladou si vysoké cíle,
4. vyznačují se pílí a vytrvalostí v tréninku,
5. ponořují se do hry.

Nikdo z participantů výzkumu nebyl v pásmu podprůměrných hodnot. Tento fakt lze vysvětlit tím, že vrcholový sport vyžaduje hráče s vysokou motivací výkonu.

V ukazateli AB byla většina hráčů (10 hráčů) v pásmu podprůměrných hodnot, dva hráči v pásmu průměrných a dva hráči v pásmu nadprůměrných hodnot vzhledem k normě běžné populace. Hráče, kteří dosáhli pásma podprůměrných hodnot ukazatele AB, lze považovat za odolné vůči faktorům, jež negativně ovlivňují IHV. Tito hráči se vyznačují následujícími charakteristikami osobnostního postoje vůči výkonu:

1. nemají sklony k sebepřiznání úbytku výkonu,
2. v krizových herních situacích neztrácejí pohotovost a aktivitu,
3. dobře se orientují v neznámých situacích, které vyplynou ze hry, a dokáží na ně kreativně reagovat,
4. špatný výkon v utkání nemá až takový vliv na jejich výkon v následujícím utkání.

Pásma nadprůměrných hodnot z hlediska AB, tedy vysokého skóre v anxiozitě brzdicí výkonovou motivaci, dosáhli hráči č. 7 a č. 16, přičemž hráč č. 7 byl zařazen z hlediska vnějšího projevu IHV podle TP na pořadí čtyři a hráč č. 16 na pořadí dvanáct. Tento fakt je možné vysvětlit tím, že u hráče č. 16 by mohla mít na rozdíl od hráče č. 7 vysoká hodnota AB vliv na posouzení vnějšího IHV.

V ukazateli AP byli všichni hráči v pásmu hodnot průměrných a hodnot nad průměrem běžné populace. Hráče, kteří dosáhli nadprůměrných hodnot AP (10 hráčů), lze považovat za jedince profitující ze zátěžových situací. Tito hráči se vyznačují následujícími charakteristikami osobnostního postoje vůči výkonu:

1. dokáží využít stavu napětí ke zvýšení IHV,
2. stavy napětí u těchto hráčů mobilizují jejich herní aktivitu,
3. stavy napětí u těchto hráčů bývají předpokladem maximalizace IHV,
4. jedná se o tzv. vítězné typy – do zápasu vstupují s tím, že si nepřipouštějí špatný výkon.

Nikdo z participantů výzkumu nebyl v pásmu podprůměrných hodnot. Z tohoto faktu lze odvodit, že mezi participanty výzkumu nebyl hráč, u něhož by stavy napětí nebyly předpokladem k maximalizaci IHV.

Obdobně jako u fyzických determinant, tak ani u psychických determinant nelze jednoznačně konstatovat spojitost mezi hodnotami dosaženými jednotlivými hráči

v dotazníku D-M-V a pořadím dle IHV stanoveným na základě posouzení respondenty pomocí TP.

Z toho důvodu, že nelze vyvodit jednoznačné závěry o vlivu dosažených hodnot z oblasti fyzických a psychických determinant na IHV, posouzeného dle TP, ze souhrnného hodnocení všech participantů výzkumu, jsme se rozhodli zaměřit se ve druhém kroku na vybrané kazuistiky.

V Tabulce 7 jsou uvedeni hráči na pořadí 1 (hráč č. 11), na pořadí 7 (hráč č. 9) a na pozici 14 (hráč č. 2) podle výsledků posouzení IHV dle TP. Hráči na pořadí 1 a 14 dosáhli téměř shodné hodnoty v ukazatelích jak fyzických, tak psychických determinant. Tito hráči se odlišují zařazením do diagnostických kategorií dle dotazníku ICL. Hráč na pořadí 1 byl zařazen do diagnostické kategorie LM (afiliace).

V psychologii znamená afiliace tvorbu, snahu o navazování a udržování kontaktů s druhými lidmi, přičemž realita může být jiná, typickým projevem je náklonnost k nějaké skupině, nebo členství v ní – patřit „někam“. Tito jedinci jsou cennými členy týmu, obvykle jsou populární a obecně oblíbení. Z hlediska ledního hokeje lze předpokládat, že pro takto diagnostikovaného jedince se jedná o pozitivní zařazení, neboť lední hokej je týmovým sportem, jenž jako takový potřebuje nejen vůdce, ale i hráče, kteří pracují především pro tým, tedy tzv. dělníky. Přestože posuzování IHV podle TP je zaměřeno na jedince, je i ten ovlivňován ostatními členy týmu a jeho IHV závisí i na vztahu posuzovaného hráče k ostatním členům týmu a naopak.

Hráč na pořadí 14 byl zařazen do diagnostické kategorie HI (submise). V psychologii znamená submise podrobení se, poslušnost, plachost, podřízení, pokoru až rezignaci. Z hlediska ledního hokeje lze předpokládat, že pro takto diagnostikovaného jedince se jedná o negativní zařazení. Takto zařazený hráč má snížené předpoklady k sebeprosazení v týmu, neboť jeho chování bývá sice loajální, ale přitom nesociální. V důsledku toho je negativně ovlivněn jeho herní výkon, což se projevilo i v posouzení IHV podle TP.

Z uvedeného vyplývá, že maximální rozdíl v pořadí hráčů (pořadí 1 a 14) na základě posouzení IHV pomocí TP by mohl být způsoben rozdílným interpersonálním chováním posuzovaných hráčů v rámci týmu, jak bylo zjištěno na základě zařazení zkoumaných jedinců do diagnostických kategorií pomocí ICL testu, neboť v hodnotách ukazatelů fyzických a psychických determinant nelze nalézt zásadní rozdíly.

Pro potvrzení či vyvrácení závěrů vyplývajících z kazuistik dle Tabulky 7 jsme se rozhodli pro porovnání hráče zařazeného na pořadí 14 (hráč č. 2) s hráčem zařazeným na pořadí 13 (hráč č. 14) a hráče na pořadí 1 (hráč č. 11) s hráčem na pořadí 2 (hráč č. 6).

Výsledky dosažené v ukazatelích fyzických a psychických determinant hráčů zařazených na pořadí 13 a 14 jsou uvedeny v Tabulce 8. Hráči na pořadí 14 a 13 dosáhli téměř shodné hodnoty v ukazatelích psychických determinant. V oblasti fyzických determinant dosáhli téměř shodné hodnoty v ukazateli AnC/kg a odlišné hodnoty v ukazateli P_{max}/kg, kde hráč na pořadí 14 dosáhl podprůměrné hodnoty, zatímco hráč na pořadí 13 doporučené hodnoty. Tito hráči se též odlišují zařazením do diagnostických kategorií dle dotazníku ICL. Hráč na pořadí 14 byl zařazen do diagnostické kategorie HI (submise) a hráč na pořadí 13 byl zařazen do diagnostické kategorie LM (afiliace). Přestože tyto hráče odlišuje od sebe pouze jedno pořadí dle hodnocení IHV podle TP metodou pořadí, nebyla nalezena shoda ve všech ukazatelích fyzických a psychických determinant.

Výsledky dosažené v ukazatelích fyzických a psychických determinant hráčů zařazených na pořadí 1 a 2 jsou uvedeny v Tabulce 9. Hráči na pořadí 1 a 2 dosáhli téměř shodné hodnoty v ukazatelích psychických determinant. V oblasti fyzických determinant dosáhl hráč na pořadí 2 vyšších hodnot v obou ukazatelích, v ukazateli AnC/kg vykazuje vyšší než doporučenou hodnotu a v ukazateli P_{max}/kg téměř doporučenou hodnotu, kdežto hráč na pořadí 1 vykazoval v obou ukazatelích podprůměrné hodnoty. Tito hráči se též odlišují zařazením do diagnostických kategorií dle dotazníku ICL. Hráč na pořadí 1 byl zařazen do diagnostické kategorie LM (afiliace) a hráč na pořadí 2 byl zařazen do diagnostické kategorie NO (protektivnost, responzibilita).

V psychologii diagnostická kategorie NO znamená hypernormální, hyperresponzibilní a hyperprotektivní osobnost. Takoví jedinci se jeví jako rozumné, úspěšné, ohleduplné, zralé, samostatné a silné osoby. Na rozdíl od diagnostické kategorie LM (afiliace), která je charakteristická přizpůsobením se týmu spoluprací, je diagnostická kategorie NO (protektivnost, responzibilita) charakteristická přizpůsobením se týmu odpovědností. Z hlediska ledního hokeje lze předpokládat, že pro takto diagnostikovaného jedince se jedná o méně vhodné zařazení, neboť takový jedinec se snaží být ostatním emocionálně blízký, pomáhat jim, podporovat je a přebírat odpovědnost, avšak jeho pokusy jsou většinou zcela neadekvátní. Za každou cenu se snaží potlačit své úzkostné pocity, frustrace a pasivitu, čímž může být výkonově negativně ovlivněn.

Ze souhrnného hodnocení vztahu mezi IHV a psychickými determinantami bylo zjištěno, že většina hráčů vykazuje velmi dobré výsledky v hodnocení ukazatelů (dotazník D-M-V), což odpovídá tomu, že se jedná o vrcholové sportovce, u nichž lze předpokládat dosažení vyšších hodnot než u běžné populace. Nebylo zjištěno, zda dosažené hodnoty ukazatelů charakterizujících fyzické determinanty (Wingate test) měly zásadní vliv na dosažené pořadí

IHV podle TP. Z tohoto šetření vyplývá, že výsledné hodnoty ukazatelů psychických a fyzických determinant získané z uskutečněného dotazníkového šetření a realizace testu neměly jednoznačný vliv na dosažené pořadí posuzovaného IHV hráčů podle TP.

Z toho důvodu jsme rozšířili vyhodnocení podle kazuistik o výsledky dotazníku ICL, abychom zjistili, zda na výsledné pořadí posuzovaného IHV hráčů podle TP nemůže mít vliv právě interpersonální chování.

Hráči na pořadí 13 a 14 byli zařazeni do naprosto rozdílných diagnostických kategorií – zatímco hráč na pořadí 13 byl zařazen do diagnostické kategorie LM (afiliace), hráč na pořadí 14 do diagnostické kategorie HI (submise). Totéž se potvrdilo i u hráčů na pořadí 1 a 2, kdy hráč na pořadí 1 byl zařazen do diagnostické kategorie LM (afiliace) a hráč na pořadí 2 do diagnostické kategorie NO (protektivnost, responzibilní). Na rozdíl od těchto výsledků vyplývajících z porovnání hráčů na pořadí 1 a 2, resp. na pořadí 13 a 14 měli hráči na pořadí 1 a 13 shodnou diagnostickou kategorii LM (afiliace).

Z uvedených výsledků kazuistik lze předpokládat, že ani zařazení hráčů do příslušných diagnostických kategorií neprokázalo jednoznačný vliv na dosažené pořadí posuzovaného IHV hráčů podle TP.

9.2 Porovnání výsledků výzkumu s teoretickými východisky

V prostudované literatuře týkající se problematiky sportovního výkonu bylo nalezeno jen několik odborných statí zaměřených na strukturu IHV hráče ledního hokeje. Přístupy jednotlivých autorů k struktuře IHV se od sebe odlišují, ať již vymezením, vahou, nebo počtem jednotlivých determinant.

Struktura IHV dle Pavliše et al. (1995) je vyjádřena pěti oblastmi: oblast somatických faktorů, oblast osobnostních faktorů, oblast kondičních faktorů, oblast faktorů taktiky a oblast faktorů techniky.

Bukač a Dovalil (1990) vyjadřují názor, že na IHV hráče lze pohlížet jako na bio- a psychomotorický celek. Uvádějí tři základní oblasti determinant: psychická oblast (tvořivost, zdravá bojovnost, herní a taktické myšlení), technická oblast (rychlost, obratnost, síla), motorická oblast (rychlost, obratnost, síla, vytrvalost).

Jar. Starší a Ján Starší (1981) konstatují, že IHV hráče ledního hokeje je uceleným systémem s vlastní strukturou danou určitým uspořádáním faktorů a vztahů mezi nimi. Za rozhodující faktory ovlivňující IHV ve vrcholovém ledním hokeji považují: vhodné

konstituční předpoklady, vysokou funkční výkonost organismu, vysoce rozvinuté pohybové schopnosti, vhodné psychické vlastnosti, vysoce rozvinuté technicko-taktické a koordinační dovednosti, vhodné materiální, kádrové a jiné předpoklady.

Bukač (2012) vytvořil hypotetický model celistvosti IHV. Tento model je rozdělen na dvě části, a to na „outer game“ (tělo) a „inner game“ (mozek). Realizátorem IHV je tělo, respektive jeho vnější projevy ve formě dovedností a kondičních parametrů. Vlastní realizace IHV vychází z mozku prostřednictvím intelektu, emocí a mysli, které považuje za rozhodující psychické determinanty. Celistvost modelu zajišťuje přímá vazba od mozku k tělu a zpětná vazba od těla k mozku.

Přestože všichni autoři vidí podstatu IHV v ledním hokeji v podmíněné existenci jednotlivých determinant, konkrétní determinanty se u jednotlivých autorů odlišují. Na základě posouzení těchto modelů lze říci, že všechny modely jednotlivých autorů obsahují determinanty z psychické i fyzické oblasti. Z toho důvodu jsme se i my ve výzkumné části zaměřili na oblasti fyzických a psychických determinant.

Modely popisované v literatuře jsou vždy pouze teoretickým odrazem reality, a proto jako takové nemohou postihnout veškeré determinanty ovlivňující IHV v reálném procesu utkání. Působení jednotlivých determinant na IHV je těžko měřitelné a kvantifikovatelné. Přesto jsme se pokusili u vybraných determinant z fyzické a psychické oblasti toto měření provést. Pro měření fyzických determinant jsme využili standardně prováděný test fyzické kondice ve vrcholovém hokeji, Wingate test. Výběr dotazníků pro měření determinant psychické oblasti byl podstatně složitější, neboť takové dotazníky pro vrcholový lední hokej neexistují a standardně se taková šetření neprovádějí. Byly vybrány testy zabývající se výkonovou motivací a interpersonálními vztahy, jež jsou využívány psychology pro běžnou populaci. Jelikož se nejedná o dotazníky primárně určené k diagnostikování vrcholových sportovců, byly výsledky participantů výzkumu hodnoceny podle škál určených běžné populaci. Zejména u výsledků D-M-V dotazníku nedošlo k potřebnému rozlišení participantů výzkumu, neboť všichni hráči dosáhli vysokých hodnot motivace k výkonu bez ohledu na jejich pořadí na základě posouzení IHV podle TP.

Přesto lze konstatovat, že na IHV hráčů posuzovaných v utkání mají zřejmě vliv jak fyzické, tak psychické determinanty, ale nelze z výsledků výzkumu vyvodit míru intenzity působení daných determinant na IHV hráčů. Výsledky výzkumu nebylo možno porovnat s teoretickými prameny, protože při rešerších těchto pramenů nebyla nalezena žádná kvantifikace determinant sportovního výkonu, ani vyjádření míry intenzity jejich působení na IHV.

Výsledky výzkumu i teoretické poznatky, týkající se výkonu hráče ledního hokeje, neprokazují míru vlivu jednotlivých oblastí determinant na realizovaný IHV v podmínkách extraligy ledního hokeje. Znamená to, že jakýkoli strukturální model IHV, který rozkládá celek IHV na dílčí faktory, vždy tímto dělením něco ztrácí. To „něco“ je těžce popsatelná, obtížně specifikovatelná, natož měřitelná celistvost. Takto chápaná celistvost dílčích faktorů IHV je mnohem víc než jejich pouhý součet.

Určitý pokus o celostní model IHV hráče ledního hokeje lze nalézt u Bukače (2012), který kromě fyzična (reprezentovaného tělem) a psychična (reprezentovaného mozkem) uvažuje i o determinantách vycházejících z duševní síly a rozšířeného vědomí. Detailně se však determinantami tohoto typu nezabývá.

9.3 Návrh struktury modelu IHV hráče ledního hokeje z holistického pohledu

Ve většině námi prostudovaných publikací zabývajících se problematikou IHV v ledním hokeji není využíván celostní přístup k IHV, proto jsme se pokusili analyzovat sportovní výkon hráče ledního hokeje z holistického pohledu.

Modely IHV hráče ledního hokeje jsou zpravidla limitovány především poznatky současné anatomie, fyziologie a biochemie, což se projevuje i jejich aplikací v každodenní trenérské praxi. Nové poznatky, nejen z uvedených věd, umožňují zkvalitnění a zefektivnění tréninkového procesu, včetně regenerace, nezastupitelnou roli zde hraje i sportovní psychologie.

Výsledky našeho výzkumu, jež byly konfrontovány s poznatky z teorie, nás vedly k předpokladu, že nám známé teoretické modely IHV nedokáží vysvětlit determinační rozsah a celistvost mechanismu výkonu, a to proto, že tyto modely jsou strukturalizované do jednotlivých faktorů, aniž by dostatečně objasňovaly jejich vzájemné vztahy a intenzitu jejich působení. Jedná se zpravidla o obecné modely, které nevnímají hráče jako neopakovatelného jedince, i když každý hráč je specifickým případem kvantitativně nevysvětlitelných kvalit, skladebnosti a celistvosti.

Vycházíme-li z předpokladu, že hráč je neopakovatelným jedincem, potom lze předpokládat, že i jeho IHV je nezaměnitelným projevem nejen fyzických a psychických determinant, ale i determinant představujících určitý energetický potenciál, které lze jen obtížně popsat a charakterizovat současnými vědeckými metodami. Na základě dlouholeté

trenérské praxe autora byla potvrzena existence takových determinant, neboť vrcholoví sportovci do svého výkonu zapojují, ať již vědomě, či nevědomě, i specifický energetický potenciál, který nelze charakterizovat jako fyzické či psychické determinanty. Rozhodli jsme se proto využít holistický způsob přemýšlení při pohledu na IHV hráče ledního hokeje, který nabízí více možností k širšímu pochopení IHV, neboť tento pohled zahrnuje všechny aspekty vzájemně propojené vazbami nebo prostřednictvím navzájem závislých systémů.

Holistickým přístupem k problematice sportovního výkonu se autor disertační práce zabývá již řadu let, první poznatky obsahovala již jeho rigorózní práce (Jelínek, 2004). Na východiscích této rigorózní práce je postaven i námi navrhovaný model IHV hráče ledního hokeje.

Model lze považovat za stochastický a dynamický. Stochastický charakter modelu vychází z předpokladu, že IHV hráče ledního hokeje v utkání závisí jak na známých a předvídatelných determinantách, tak na neznámých či náhodných okolnostech. Dynamický charakter modelu vychází z toho, že IHV hráče ledního hokeje během utkání není neměnný, ale mění se v čase, resp. v průběhu hry. Téměř každá reakce hráče na nějakou herní změnu je realizována procesem přizpůsobení, tím vznikne nová situace, která se projeví ve změně IHV, ať již pozitivně, či negativně.

Základními oblastmi tvořícími navržený model IHV jsou: oblast fyzických determinant, oblast psychických determinant a oblast blíže nespecifikovatelných a doposud neprobádaných determinant.

Oblast fyzických determinant zahrnuje veškeré determinanty IHV, které se bezprostředně týkají fyzického těla, o němž máme velmi podrobné znalosti z různých vědních oborů, například z anatomie, fyziologie, biochemie či neurovědy. Tato oblast se stala předmětem zájmu trenérů a sportovců jako první. Trenéři se jí věnují nejvíce, protože nedostatečně trénovaný hokejista má jen malou šanci se během hry prosadit a zvládnout tak ohromnou námahu a zátěž, která je na něj během výkonu kladena. S vývojem vědních oborů souvisejících s danou problematikou dochází k nárůstu poznatků o stávajících determinantách a objevování determinant nových. Přestože o této oblasti existuje nejvíce poznatků obsažených v celé řadě vědeckých studií, sama o sobě nezaručuje stabilitu IHV hráče ledního hokeje, jeho zlepšování, ani úspěšné řešení herních situací především v podmínkách soutěžních utkání.

Oblast psychických determinant chápeme obdobným způsobem jako Bukač (2012), který za rozhodující psychické determinanty považuje intelekt, emoce a mysl, o nichž hovoří jako o osobní psychice hráče. Pro nás rozhodující roli v osobní psychice hráče hraje mysl,

která je ve sportovní praxi stále nedoceňovanou psychickou determinantou. Přitom je to právě mysl, která v klíčových okamžicích utkání ve vrcholovém hokeji často rozhoduje o vnějším projevu IHV. Hráč s vynikajícími fyzickými parametry, jenž má vynikající předpoklady k podání vysoké úrovně IHV, v některých případech takovou úroveň IHV není schopen realizovat v důsledku působení své nehmotné mysli, neboť pozitivní, či negativní informace změní stav mysli během okamžiku. Přestože mysl ovládá naše těla, trenérská praxe se zaměřuje především na rozvoj fyzických parametrů hokejisty a s myslí hráče systematicky téměř nepracuje. Jeden z důvodů, proč trenéři s myslí hráče ve své každodenní praxi nepracují, může vyplývat i z toho, že o této oblasti, na rozdíl od oblasti fyzické, mají k dispozici daleko méně poznatků a informací, které by mohli v praxi využít. Tento důvod má i své historické kořeny v dřívějším ryze materialistickém pojetí vrcholového sportu, zaměřeném především na zvyšování kondičních a technicko-taktických parametrů sportovního výkonu, neboť pojetí tréninkového procesu zaměřeného i na psychickou stránku sportovce inklinovalo ke spiritualitě. Tento pohled na tréninkový proces ve vrcholovém sportu není bohužel ojedinělý ani v současnosti.

Blíže nespecifikovatelné a doposud neprobádané determinanty představují v našem pojetí nefyziologické energie, jež leží za hranicemi současných vědeckých poznatků, především za hranicemi poznání dnešní fyziologie. V práci autora (Jelínek, 2004) je ještě použito pro tyto energie označení metafyziologické, jež bylo vytvořeno analogickou složeninou slov, která evokuje Aristotelovo označení „věcí za hranicí fyziky“ jako „ta meta ta fyzika“. Z důvodu aplikace v trenérské praxi je nyní využíván název nefyziologické energie, který bude dále používán v naší práci.

Tyto determinanty chápeme jako trvale latentně přítomné síly v našem těle nebo v jeho okolí. Dle našeho názoru je nelze přehlížet, protože ovlivňují nejen působení fyzických a psychických determinant, ale přímo i vnější projev IHV. Už i současná věda připouští (Ignatěnko, 1998; Maltz, 1998), že fyziologické i psychické determinanty sportovního výkonu mohou být ovlivňovány energií, která vznikla i jako výsledek transformace jiných, vědou neobjasněných energií a mnohem subtilnějších částic.

Při tvorbě našeho modelu IHV hráče ledního hokeje vycházíme z obecné definice modelu dle Molnára (2005, 11), který tvrdí, že „model je každé účelové a zjednodušené zobrazení skutečnosti“. Při tvorbě modelu IHV jsme vycházeli z toho, že model nikdy nemůže vyjadřovat všechny determinanty a vazby mezi nimi, neboť takový model by byl nepřehledný, nezobrazitelný a hlavně „lidsky“ nepochopitelný, tudíž by nesplňoval svůj účel, tj. poznat vnější projev IHV s možností jej následně ovlivnit.

Struktura námi navrženého modelu IHV hráče ledního hokeje se skládá ze tří oblastí determinant, a to fyzických, psychických a blíže nespecifikovatelných a doposud neprobádaných determinant. Oblasti jednotlivých determinant nemají pevné ohraničení mezi sebou navzájem a toto pevné ohraničení neexistuje ani mezi nimi a okolím. Každá změna v jedné z oblastí determinant IHV vyvolává změny ve zbývajících dvou oblastech, obdobně působí i vliv okolí vůči jednotlivým oblastem determinant.

Východiskem pro grafické vyjádření IHV hráče ledního hokeje se stala triquetra, latinsky „trojnožka“ ve významu trojúhelník, výraz, jenž byl používaný původně pro rozličné třírohé útvary (Obrázek 18).

Model IHV spojuje oblast fyzických determinant, oblast psychických determinant a oblast nefyziologických energií a dává IHV holistický rozměr v chápání jeho podstaty.

Model zachycuje i determinanty, které sice přesahují úroveň současného poznání o IHV, ale přesto jsou součástí IHV.

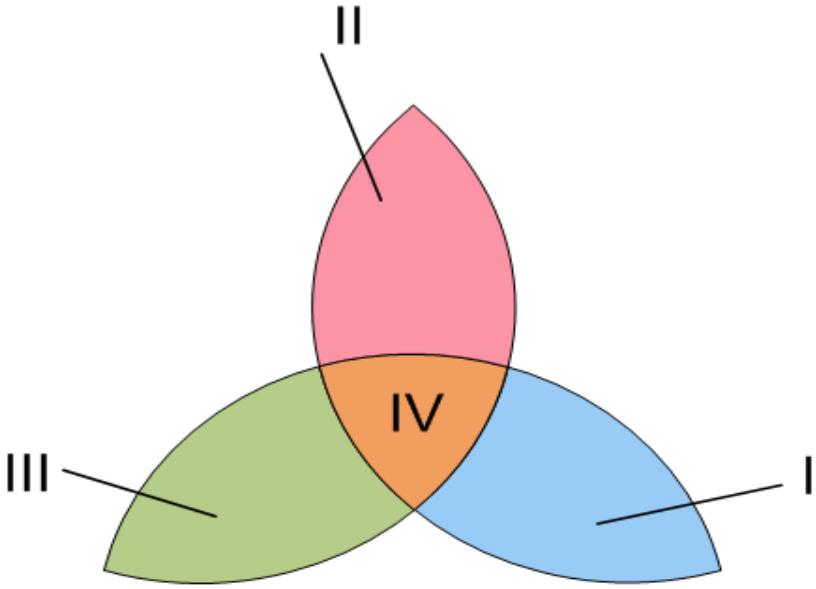

Vysvětlivky:

- I – oblast fyzických determinant
- II – oblast psychických determinant
- III – oblast nefyziologických energií
- IV – IHV

Obrázek 18. Holistický model IHV hráče ledního hokeje ve tvaru triquetry

Propletení tří oblastí determinant IHV značí jejich rovnocennost a provázanost, přičemž žádná oblast není oblastí sama o sobě, nemá jasně vymezené hranice a její existence je podmíněna existencí obou zbývajících oblastí. Všechny oblasti determinant vzájemně spolupracují na výsledném vnějším projevu IHV, který je v modelu vyjádřen jako průnik působení oblastí determinant. Tvoří neustále se proměňující vnější projev IHV. Jakkoliv se tento model může jevit jako statický svou schopností zachytit proměnu vnějšího projevu IHV v čase, jedná se o klam, neboť je naopak velmi dynamický.

Závislosti mezi IHV a třemi oblastmi determinant lze schematicky vyjádřit následující rovnicí:

IHV = f (F, P, N)

F – oblast fyzických determinant

P – oblast psychických determinant

N – oblast nefyziologických energií

Rovnice vyjadřuje, že výsledný IHV závisí na kombinaci působení determinant z uvedených tří oblastí. Tyto kombinace mohou být různé a tím pádem mohou ovlivnit i výsledný IHV s určitými rozdíly. Ve vrcholovém sportu jde zejména o maximalizaci IHV, na níž se mohou jednotlivé oblasti determinant podílet různou intenzitou působení, přičemž rozdílnými kombinacemi determinant z uvedených oblastí můžeme dosáhnout jak odlišného, tak shodného výsledného IHV.

Pro názornější pochopení struktury modelu IHV hráče ledního hokeje je provedeno grafické vyjádření, které zachycuje postupné změny IHV v závislosti na změnách v jednotlivých oblastech determinant (Obrázek 19).

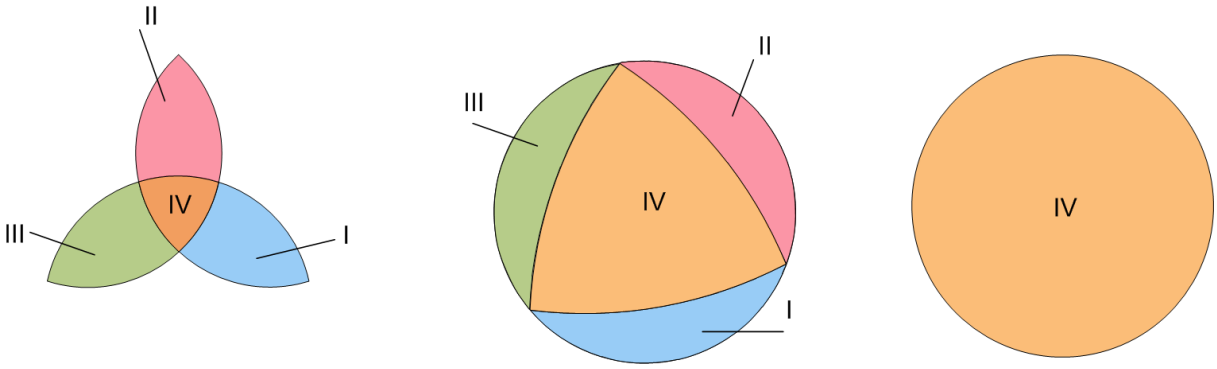

Vysvětlivky:

- I – oblast fyzických determinant
- II – oblast psychických determinant
- III – oblast nefyziologických energií
- IV – IHV

Obrázek 19. Hypotetický model postupného zvyšování IHV k „ideálnímu“ IHV

Hypotetický model postupného zvyšování IHV vychází z toho, že je postupně využit veškerý energetický potenciál všech oblastí determinant, což je v grafickém vyjádření znázorněno kruhem. Předpokladem dosažení „ideálního“ IHV je vzájemné doplňování se jednotlivých oblastí determinant a jejich postupné prolínání, jež povede k úplnosti IHV.

IHV hráče ledního hokeje je posuzován dle vnějšího projevu během utkání. Vnější projev IHV nám však neposkytuje informace o tom, jaká byla míra působení determinant jednotlivých oblastí na výsledný IHV. Předpokládáme-li substituční charakter působení determinant jednotlivých oblastí, pak lze dosáhnout stejného, resp. podobného vnějšího projevu IHV u různých hráčů odlišnou intenzitou působení determinant jednotlivých oblastí (Obrázek 20).

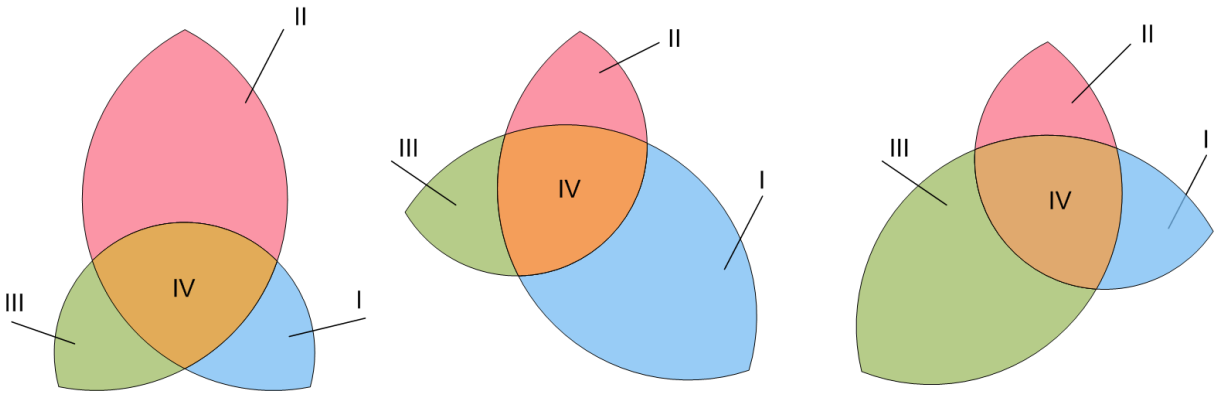

Vysvětlivky:

- I – oblast fyzických determinant
- II – oblast psychických determinant
- III – oblast nefyziologických energií
- IV – IHV

Obrázek 20. Hypotetický model shodného výsledného IHV při změně intenzity působení jedné z oblastí determinant

Jak vyplývá z Obrázku 20, IHV je ve všech třech případech shodný (znázorněno průnikem tří oblastí) i přesto, že intenzita působení jednotlivých oblastí determinant je rozdílná. V uvedeném případě na Obrázku 20 převažuje vždy působení jedné z oblastí determinant. V reálném čase utkání existují situace, při nichž vykazuje dle vnějšího posouzení hráč shodný IHV, ale z hlediska intenzity působení jednotlivých oblastí determinant je dosažen odlišným způsobem.

V praxi to lze pozorovat u některých hráčů, jejichž kondiční parametry nejsou vysoké, ale naopak mají velmi vysoké sebevědomí, jsou si vědomi svých hráčských kvalit. Tito hráči dosahují stejného vnějšího projevu IHV jako hráči s vyššími hodnotami kondiční připravenosti.

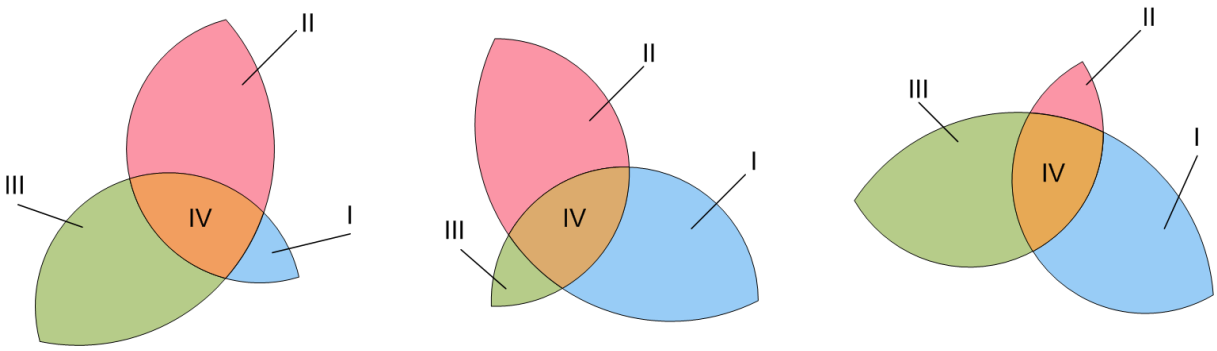

Vysvětlivky:

- I – oblast fyzických determinant
- II – oblast psychických determinant
- III – oblast nefyziologických energií
- IV – IHV

Obrázek 21. Hypotetický model shodného výsledného IHV při změně intenzity působení dvou oblastí determinant

Podobně jako na Obrázku 20, tak i na Obrázku 21 lze vidět, že intenzita působení jednotlivých oblastí determinant je opět rozdílná. V tomto případě však převažuje intenzita působení vždy dvou oblastí determinant, přičemž výsledný IHV je taktéž shodný.

V praxi to lze pozorovat například v závěru utkání, kdy je hráč fyzicky unaven, a přesto je jeho vnější projev IHV stejný jako na začátku utkání, resp. neměnný, neboť je dosažen působením determinant z oblasti psychické a z oblasti nefyziologických energií.

Substituční charakter působení jednotlivých oblastí determinant se potvrzuje i v trenérské praxi při posuzovaní IHV jednotlivých hráčů navzájem, kdy například hráč s nižšími ukazateli fyzické připravenosti podá stejný, resp. podobný výkon jako hráč s vyššími hodnotami ukazatelů fyzické připravenosti. Znamená to, že jejich výkony jsou realizovány s využitím jiné kombinace determinant či intenzity jejich působení.

9.4 Otázky a náměty k další diskuzi

Shrnutí poznatků z výzkumu ukázalo, že IHV hráče ledního hokeje vychází z jedinečných situací během hry, a z toho důvodu ho lze jen velmi těžko popsat pomocí kvantitativních

ukazatelů, neboť kvantitativní ukazatele jsou vždy vztaženy k určitému času a místu, v nichž měření probíhá. Hodnoty těchto kvantitativních ukazatelů charakterizují míru působení fyzických a psychických determinant v okamžiku měření. Pokud chceme IHV hráče lépe analyzovat, je nutné přejít od kvantitativních ukazatelů k ukazatelům kvalitativním, které jsou charakteristické pro holistický přístup ke zkoumanému objektu. Tím jsou před nás postaveny další otázky – jako například:

- Existují metody pro zjištění působení determinant IHV hráče ledního hokeje, které nelze kvantifikovat?
- Co rozhoduje o vnějším projevu IHV hráče ledního hokeje v klíčových situacích utkání?
- Lze mentálním koučinkem ovlivnit nekvantifikovatelné determinanty IHV?
- Existuje genotyp jedince, který má předpoklady pro nadprůměrný IHV hráče ledního hokeje?
- Která z oblastí determinant nejsilněji ovlivňuje razantní změny ve vnějším projevu IHV hráče ledního hokeje během utkání?
- Ovlivňuje oblast psychických determinant více vnější projev IHV hráče ledního hokeje během utkání než oblast determinant fyzických?

Odpovědi na takové a podobné otázky jsou základem holistického přístupu k výzkumu IHV, který spojuje kvalitativní a kvantitativní postupy hodnocení IHV hráče ledního hokeje. Trenérská praxe holistický přístup k IHV zpravidla nevyužívá, neboť se zaměřuje zejména na kvantifikovatelné ukazatele z oblasti fyzických determinant a kvantitativní hodnocení výkonu hráče prostřednictvím osobních výkonnostních statistik. Tyto statistiky však nemají dostatečnou vypovídací schopnost o vnějším projevu IHV hráče v rámci celého utkání, neboť zachycují pouze kvantifikovatelný cílový parametr určité složky IHV, ale vůbec nevypovídají o činnostním průběhovém parametru IHV, natož o racionální a emoční investici hráče do utkání. Proto nelze hodnotit IHV hráče pouze na základě výsledků těchto statistik, jak je v praxi zcela běžné, ale je nutné, aby se trenéři zaměřili i na nekvantifikovatelné parametry IHV, které se v námi navrhovaném modelu nacházejí zejména v oblastech psychických determinant a nefyziologických energií. Z důvodu rozšíření zorného úhlu pohledu trenéra na IHV hráče je nutné klást si obdobné otázky a hledat na ně odpovědi. Jen tak lze dosáhnout efektivnějšího působení trenéra na IHV hráče ledního hokeje.

10 Závěry

Disertační práce byla zaměřena na výzkum determinant IHV hráčů ledního hokeje s důrazem na determinanty psychické v reálných podmínkách vrcholového sportu.

Na základě analýzy získaných výsledků, zkušeností a diskuze k dané problematice, vycházející z analýzy české i zahraniční literatury, jsme dospěli k následujícím závěrům, které se vzhledem k charakteristice výzkumu, sledovaného souboru participantů a některých použitých metod vztahují pouze k danému souboru hráčů ledního hokeje, sledovaného v této studii.

Závěry práce lze interpretovat prostřednictvím odpovědí na jednotlivé výzkumné otázky, jejichž vydefinování bylo součástí výzkumu.

1. Jaké hodnoty ukazatelů charakterizujících fyzické a psychické determinanty jsou nejvíce a nejméně frekventované u hráče ledního hokeje?

V oblasti fyzických determinant dosáhlo v obou zkoumaných ukazatelích 7 hráčů (tj. 50 % participantů výzkumu) vyšších hodnot, než je hodnota doporučená, avšak pouze pět z nich v obou ukazatelích zároveň. V opozici proti všeobecně vnímanému předpokladu z praxe, že by se mělo jednat o hráče nejlépe hodnocené z hlediska vnějšího projevu IHV, se jednalo o hráče, kteří byli hodnoceni z hlediska vnějšího projevu IHV na 5. a 7.–10. místě.

Z hlediska psychických determinant, hodnocených pomocí D-M-V dotazníku, nevykazovali participanti výzkumu téměř žádné diference v hodnotách měřených ukazatelů, přestože podle posouzení vnějšího IHV byli zařazeni na různá pořadí. Znamená to, že participanti dosáhli velmi dobrých výsledků z hlediska psychických determinant ovlivňujících IHV bez rozdílu toho, jak byl respondenty posouzen jejich vnější projev IHV. V ukazateli MV (viz Obrázek 14) byly hodnotami nejfrekventovanějšími hodnoty 6 (4 hráči) a 8 (4 hráči). Nejméně frekventovanou hodnotou byla hodnota 9 (1 hráč). V ukazateli AB (Obrázek 15) byla nejfrekventovanější hodnotou hodnota 3 (6 hráčů) a hodnotou nejméně frekventovanou hodnota 1 (1 hráč). V ukazateli AP (viz Obrázek 16) byla nejfrekventovanější hodnotou hodnota 7 (7 hráčů) a hodnotou nejméně frekventovanou hodnota 9 (1 hráč).

2. Existují rozdíly hodnot ukazatelů charakterizujících zkoumané determinanty u nejlépe a nejhůře hodnoceného hráče z hlediska posouzení vnějšího projevu IHV?

V posuzovaných ukazatelích charakterizujících ať již fyzické, či psychické determinanty (Tabulka 7) nebyly shledány téměř žádné rozdíly hodnot u hráčů zařazených dle vnějšího projevu IHV na 1. a 14. pořadí. Tito hráči se však odlišovali zařazením do diagnostické

kategorie dle dotazníku ICL. Hráč na pořadí 1 byl zařazen do diagnostické kategorie LM (afiliace) a hráč na pořadí 14 do diagnostické kategorie HI (submise).

Z charakteristik obou diagnostických kategorií vyplývá, že jedinci zařazení do kategorie LM (afiliace) mají větší předpoklady prosadit se v týmových sportech, než mají jedinci zařazení do kategorie HI (submise), což se v důsledku může projevit na vnějším posouzení IHV. Jednou z příčin může být i to, že hráči kategorie LM (afiliace) mají jednak lepší schopnost využít svůj potenciál ve prospěch týmu, jednak dokáží lépe kooperovat s ostatními členy týmu a tím ovlivňovat svůj vlastní projev IHV. Tyto herní vlastnosti hráčům zařazeným do diagnostické kategorie HI (submise) chybí, čímž je negativně ovlivňován i jejich vnější projev IHV.

3. Lze sestavit obecný model IHV hráče ledního hokeje zachycující komplementárnost fyzických a psychických determinant?

Komplementárnost fyzických a psychických determinant IHV lze na základě poznatků z praxe vnímat tak, že předpokladem k dosažení požadovaného IHV je určitá hodnota ukazatelů fyzických determinant. Psychické determinanty vnímá praxe jako jakousi „nadstavbu“ determinant fyzických, která rozhoduje o konečném vnějším projevu IHV a jeho proměnlivosti v průběhu utkání.

Na základě uvedených poznatků jsme se pokusili navrhnout obecný model IHV hráče ledního hokeje (viz kapitola *9.3 Návrh struktury modelu IHV hráče ledního hokeje z holistického pohledu*). Při tvorbě modelu bylo zjištěno, že pokud použijeme holistický pohled na IHV, nelze pohlížet na psychické determinanty jako na „nadstavbu“ fyzických determinant, ale že se jedná o rovnocennou složku IHV. Znamená to, že vztahy determinant z těchto oblastí jsou nejen komplementárního, ale i substitučního charakteru, protože jak ukázaly i výsledky výzkumu, lze dosáhnout téměř stejného IHV při různých hodnotách ukazatelů charakterizujících fyzické a psychické determinanty.

Z výsledků výzkumu (Tabulka 6) též vyplynulo, že někteří hráči, již vykazovali nadprůměrné hodnoty jak v oblasti fyzických, tak psychických determinant (hráči č. 8 a 13), byli zařazeni podle vnějšího projevu IHV na horší pořadí (pořadí 9 a 10) než hráči, kteří vykazovali hodnoty nižší (hráči č. 11 a 15 a jejich pořadí 1 a 3). Na základě těchto výsledků byl model IHV rozšířen o třetí oblast blíže nespecifikovatelných a doposud neprobádaných determinant, označených pro potřeby modelu jako nefyziologické energie. Přestože tyto energie doposud neumíme popsat, vnímáme jejich působení na výsledný vnější projev IHV hráče ledního hokeje podobně jako praxe. Na mechanismus působení těchto energií lze pohlížet jako na černou skřínku – blackbox, ovlivňující vnější projev IHV. Vnější projev IHV

není tvořen pouze fyzickými a psychickými determinantami a jejich intenzitou působení, ale též oblastí determinant, jež v našem modelu nazýváme nefyziologickými energiemi. V praxi jsou vnímány tyto energie jako jakýsi doplněk fyzických a psychických sil na straně jedné, ale i jako jejich možná „náhrada“ na straně druhé. Z tohoto pohledu lze považovat nefyziologické energie za takový typ determinant, které mají jak substituční, tak komplementární vztah k oblastem fyzických i psychických determinant. Z uvedených důvodů lze námi navržený holistický model považovat za obecný model IHV hráče ledního hokeje.

10.1 Přínosy pro teorii a praxi

Za teoretické přínosy práce lze považovat následující:

1) Přínos v oblasti hodnocení vnějšího projevu IHV hráče ledního hokeje.

Námi navržený Trenérský protokol (TP) rozšiřuje užívané metody posuzování vnějšího projevu IHV hráče ledního hokeje během soutěžního utkání. Vyhodnocením TP získává trenér informace o kvalitách individuálních herních činností daného jedince, schopnosti kooperace hráče a také o jeho reakcích na jednotlivé herní situace.

2) Přínosy v oblasti teorie IHV.

Za teoretický přínos práce v oblasti IHV hráče ledního hokeje lze považovat návrh holistického modelu IHV hráče ledního hokeje. Na rozdíl od modelů, jež byly uváděny v námi prostudované literatuře, uplatňuje tento model celostní přístup. Jedná se o model tvořený třemi základními oblastmi determinant, přičemž oblasti fyzických a psychických determinant, jež jsou součástí většiny modelů IHV, jsou doplněny o oblast blíže nespecifikovatelných a dosud neprobádaných determinant, nazývaných v navrženém modelu nefyziologickými energiemi. Výsledkem spolupráce všech oblastí determinant je finální, neustále se v čase, resp. během utkání proměňující vnější projev IHV. Nejedná se tedy o statický model, nýbrž o model dynamický, který je schopen zachytit proměnu vnějšího projevu IHV hráče ledního hokeje. Na rozdíl od námi prostudovaných modelů IHV tento model charakterizuje míru působení jednotlivých oblastí determinant na vnější projev IHV hráče ledního hokeje. Pomocí tohoto modelu lze též vysvětlit substituční a komplementární charakter působení jednotlivých oblastí determinant.

Námi navržený holistický model vnějšího projevu IHV hráče ledního hokeje je možné aplikovat nejen na jiné týmové sportovní hry, ale i na sportovní výkon v individuálních sportech.

Za přínosy práce pro praxi lze považovat následující:

1) Přínos v oblasti didaktické.

Sledování vnějšího projevu IHV hráče dává trenérovi obraz o herním chování hráče a jeho schopnosti vyrovnávat se se složitými herními situacemi v rámci utkání, což je pro tréninkový proces v některých případech cennější než naměřené hodnoty jednotlivých ukazatelů pomocí testů, ať již fyzických, či psychických. Na základě posuzování vnějšího projevu IHV hráče ledního hokeje pomocí TP může trenér více individualizovat tréninkový proces a cíleně se zaměřit na odstranění nedostatků ve vnějším herním projevu IHV hráče v rámci soutěžních utkání.

2) Přínosy v oblasti aplikace sportovní psychologie do praxe.

Pro výzkum vlivu psychických determinant na vnější projev IHV hráče ledního hokeje v reálných podmínkách vrcholového sportu byly použity dotazníky D-M-V a ICL, které jsou primárně určeny pro výzkum běžné populace. Vyhodnocením těchto dotazníků získává trenér další data, s nimiž může pracovat, ať již z hlediska posuzování hodnot ukazatelů dosažených vrcholovými sportovci ve srovnání s běžnou populací, či z pohledu toho, na jaké problémové okruhy se má z hlediska psychiky sportovce zaměřit.

Výsledky šetření v oblasti psychických determinant potvrdily, že tato oblast ve značné míře ovlivňuje vnější projev IHV. Přestože se jedná o všeobecně známý fakt v trenérské praxi, jen velice málo trenérů ledního hokeje zařazuje do tréninkového procesu různé didaktické metody ze sportovní psychologie. Výsledky výzkumu podporují názory těch sportovních psychologů a trenérů, kteří se zasazují o to, aby se trenéři více věnovali problematice sportovní psychologie, a to nejen v každodenní praxi, ale i na školení trenérských licencí.

V neposlední řadě lze považovat za přínosné pro aplikaci sportovní psychologie ve vrcholovém sportu i to, že celý výzkum byl realizován v reálných soutěžních podmínkách Extraligy ledního hokeje.

10.2 Limity výzkumu

1) Problém s hodnocením IHV hráče ledního hokeje.

Skutečným objektivním hodnocením IHV hráče jsou kvantifikovatelné parametry výkonu v podobě statistických údajů. Tato kritéria jsou však nedostačující pro komplexní hodnocení IHV, neboť se zaměřují pouze na cílové parametry IHV, jako jsou například vstřelené branky, či přihrávky na gól. Z tohoto důvodu je třeba, aby každé hodnocení vnějšího projevu IHV hráče ledního hokeje obsahovalo nejen kritéria kvantitativní, ale i kritéria kvalitativní. Kvalitativní kritéria jsou vždy zatížena subjektivitou daného respondenta, i když je respondent předem instruován o způsobu hodnocení. I naše kvalitativní posouzení vnějšího projevu IHV respondenty prostřednictvím Trenérského protokolu je do jisté míry zatíženo subjektivním pohledem jednotlivých respondentů.

2) Problém zobecnění výsledků.

Závěry a doporučení jsou koncipovány na základě šetření, jehož se zúčastnilo 14 participantů jednoho extraligového týmu ledního hokeje. Posouzení vnějšího projevu IHV respondenty bylo prováděno pouze při domácích utkáních.

Pro zobecnění výsledků šetření by bylo třeba:

- získat více participantů výzkumu,
- provést šetření u hráčů různých týmů,
- provést opakovaná šetření v různých fázích závodního období,
- dodržet poměrné zastoupení mezi domácími zápasy a zápasy na hřištích soupeřů v rámci posuzování vnějšího projevu IHV pomocí TP respondenty během soutěžních utkání,
- rozšířit šetření o další testy a dotazníky podle oblastí jednotlivých determinant IHV.

3) Problém nekontrolovaných proměnných.

Stejně jako do jakékoliv lidské činnosti, tak i do IHV hráče ledního hokeje vstupuje množství faktorů, které explicitně i implicitně ovlivňují výsledný výkon. Celou řadu z nich dokážeme popsat a kvantifikovat (např. fyzické parametry hráče), jiné faktory jsou popsatelné a kvantifikovatelné pouze částečně (např. výkonová motivace) a některé faktory jsou velmi obtížně specifikovatelné a těžce kontrolovatelné (nefyziologické energie). Právě tyto

nekontrolovatelné a těžko specifikovatelné faktory mohou nejen ovlivnit výsledky šetření v oblasti psychických a fyzických determinant, ale i vnější projev IHV.

11 Souhrn

Malá četnost dosavadních výzkumů v oblasti sledování a hodnocení IHV hráče ve vrcholovém ledním hokeji (např. Bukač, 2012; Pavliš et al., 1995; Starší, Jar. & Starší, Ján., 1981) a malá vypovídací schopnost a jednostrannost ukazatelů využívaných v praxi pro posouzení vnějšího projevu IHV nás přivedla k tomuto výzkumu. V praxi dochází často ke sledování pouze kvantitativních ukazatelů charakterizujících oblast fyzických determinant či osobních statistik hráče.

Proto cílem výzkumu bylo formulovat, analyzovat a sumarizovat determinanty sportovního výkonu hráčů ledního hokeje v reálných podmínkách vrcholového sportu se zdůrazněním psychické složky. Tato celostní strategie se stala rámcem, resp. paradigmatem celého výzkumu.

Cíl výzkumu jsme rozdělili na dva dílčí cíle. Prvním dílčím cílem bylo vyhodnotit podíl zkoumaných determinant individuálního herního výkonu u hráčů ledního hokeje.

Výzkum byl proveden u 14 hráčů extraligového týmu.

Pro naplnění tohoto dílčího cíle jsme užili několik vybraných metod: námi vytvořený Trenérský protokol (TP) ve formě objektivizované škály hodnocení individuálního herního výkonu (IHV) respondenty-experty, který se stal východiskem pro celkové vyhodnocení výzkumu. Na základě vyhodnocení výsledků TP bylo vytvořeno pořadí hráčů od hráče s nejvyšším hodnocením vnějšího projevu IHV po hráče s nejnižším hodnocením. Dále bylo provedeno testování v oblasti fyzických determinant s pomocí Wingate testu a následně byly hodnoty dosažené jednotlivými hráči ve vybraných ukazatelích testu porovnány s výsledky TP. Obdobným způsobem jsme postupovali při šetření v oblasti psychických determinant, kde jsme využili následující dotazníky: Štandardizovaný dotazník motivácie výkonu (D-M-V), Dotazník interpersonální diagnózy (ICL).

Na základě uvedených šetření nebyla nalezena spojitost mezi hodnotami dosaženými jednotlivými hráči v oblasti fyzických a psychických determinant a pořadím dle IHV stanoveným na základě posouzení respondenty prostřednictvím TP.

Druhým dílčím cílem bylo vyhodnotit determinanty IHV ve vybraných kazuistikách. Z důvodu nemožnosti vyvození jednoznačných závěrů o vlivu dosažených hodnot z oblastí fyzických a psychických determinant na IHV ze souhrnného hodnocení všech participantů výzkumu (Tabulka 6) jsme zaměřili se na šetření dle druhého dílčího cíle.

Vyhodnocení podle vybraných kazuistik jsme rozšířili o výsledky dotazníku ICL, jenž charakterizuje interpersonální chování hráčů. Ani zařazení vybraných hráčů dle jednotlivých kazuistik do příslušných diagnostických kategorií neprokázalo jednoznačný vliv na dosažené pořadí hráčů dle posouzení vnějšího projevu IHV.

Výsledky našeho výzkumu po konfrontaci s poznatky z teorie potvrdily, že pouze na základě dosažených hodnot ukazatelů charakterizujících fyzické a psychické determinanty nelze zcela objasnit kvalitu vnějšího projevu IHV hráče ledního hokeje.

Z trenérské praxe je známo, že vrcholoví sportovci do svého výkonu zapojují, ať již vědomě, či nevědomě, i specifický energetický potenciál, který nelze charakterizovat jako fyzické či psychické determinanty. Identifikace takového potenciálu by přispěla k objasnění kvality vnějšího projevu IHV hráče.

12 Summary

This research was motivated by the low number of surveys that have been conducted in the field of monitoring and assessment of individual player performance (IPP) in peak performance ice-hockey (e.g. Bukač, 2012; Pavliš et al., 1995; Starší, Jar. & Starší, Ján.,1981), and by the low predictive power and one-sidedness of the indicators that are used to evaluate external manifestations of the IPP. Only quantitative indicators characterizing physical determinants or personal characteristics of a player are often really monitored.

Therefore, this research aims to define, analyze and summarize sports performance determinants in ice-hockey players under real peak performance conditions emphasizing the mental component. This holistic strategy became the framework, or as the case may be, the paradigm of the whole research.

The research objective was split into two sub-objectives. The first sub-objective was to evaluate the incidence of the examined individual player performance determinants in ice-hockey players.

There were 14 players of an Extra-league Team included in the research.

The following methods were used to accomplish this sub-objective: a Coaching Check-List (CC) designed for the research purposes in the form of an objective evaluation scale of individual player performance (IPP) assessed by experts – respondents representing the basis for the overall evaluation of the research. Following the assessment of the Coaching Check-List (CC) results, the players were ranked from the player with the highest evaluated external manifestation of IPP to the lowest evaluated player. Furthermore, physical determinants were tested using the Wingate test, and then selected test indicator values achieved by individual players were compared to the Coaching Check-List (CC) results. Similar approach was adopted to examine mental determinants; questionnaires were used for this purpose: Standardized performance motivator questionnaire (Štandardizovaný dotazník motivácie výkonu) (PMQ) and Interpersonal Check List form (ICL).

The above examinations did not identify any link between the values achieved by individual players in the assessment of physical and mental determinants and the IPP ranking determined by respondents based on the Coaching Check List.

The second sub-objective was to evaluate the IPP determinants presented in selected case studies. As it was impossible to draw clear-cut conclusions on how the achieved values of the

physical and mental determinants affect the IPP from the overall evaluation of all the research participants (Table 7), the research focused on the second sub-objective.

The evaluation based on the selected case studies was extended by the ICL form results characterising interpersonal behaviour of players. However, the classification of the selected players into relevant diagnostic categories pursuant to individual case studies did not demonstrate definite influence on the achieved ranking of the players based on external manifestation of the IPP.

The research results confronted with theoretical findings confirmed that the quality of an ice-hockey player external manifestation of IPP cannot be fully explained only based on the indicator values characterizing physical and mental determinants.

The experience of coaches shows that athletes also use, consciously or unconsciously, specific energy that cannot be characterized as a physical or mental determinant. Identification of this potential would contribute to explaining the quality of external manifestation of a player's IPP.

Referenční seznam

Atkinson, R. L. et al. (2003). *Psychologie*. Praha: Portál.

Bedřich, L. (2006). *Fotbal: R\ituální hra moderní doby*. [Učební texty]. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sportovních studií.

Blatný, M. et al. (2010). *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada.

Bukač, L. (2005). *Intelekt, učení, dovednosti a koučování v ledním hokeji: komprehenzivní pohled na utkání, trénink a rozvoj individuálního herního výkonu*. Praha: Olympia.

Bukač, L. (2009). Revize kondičního tréninku ve sportovních hrách. *Fotbal a trénink: Časopis Unie fotbalových trenérů*, 15 (4), 12-14.

Bukač, L. (2012). *Koučování mládeže ledního hokeje*. Praha: Český svaz ledního hokeje.

Bukač, L., & Dovalil, J. (1989). *Inovace ledního hokeje: Zatěžování*. Praha: ČSTV Praha.

Bukač, L., & Dovalil, J. (1990). *Lední hokej: trénink herní dokonalosti*. Praha: Olympia.

Bukač, L. et al. (2010). *Renesance tréninku mládeže* [Metodický dopis]. Praha: Domyno, Sportovní akademie.

Buzek, M. et al. (2007). *Trenér fotbalu „A“ UEFA licence: 1. díl – obecné kapitoly*. Praha: Olympia.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1990). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. New York: Plenum Press.

Divila, E., & Čuba, F. (1989). *Cesty k prosperitě*. Praha: Svoboda.

Dobrý, L. et al. (1986). *Sportovní hry.* Praha: SPN.

Dobrý, L., & Semiginovský, B. (1988). *Sportovní hry: výkon a trénink.* Praha: Olympia.

Dorfman, H. A. (2005). *Coaching the Mental Game: Leadership Philosophies and Strategies for Peak Performance in Sports – and Everyday Life*. Maryland: Taylor Trade Publishing.

Dovalil, J. et al. (2002). *Výkon a trénink ve sportu*. Praha: Olympia.

Ejem, M. (1976). *Příspěvek ke studiu některých předpokladů vrcholové sportovní výkonnosti v odbíjené a jejich struktury*. Disertační práce, Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, Praha.

Falář, J. (2007). *Vliv prožitku na sportovní výkonnost*. [Studie]. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta.

Forsythe, S. (2007). *Nové trendy v kondičnej príprave futbalistov*. Příspěvek na konferenci „2. medzinárodná konferencia ÚTFS A SFZ“, Trenčín.

Hagemann, N., Tietjens, M., & Strauss, B. (2007). *Psychologie der sportlichen Höchstleistung*. Gottingen: Hogrefe.

Havlíček, I. (1995). Športový výkon. In: F. Sýkora et al. *Telesná výchova a šport. Terminologický a výkladový slovník.* Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského.

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.

Hendl, J. (2006). *Přehled statistických metod zpracování dat*. Praha: Portál.

Hill, K. L. (2001). *Frameworks for Sport Psychologists: Enhancing Sport Performance*. Champaign, IL: Human Kinetics.

Hlavinka, P. (2008). *Daseins analýza: Setkání filozofie s psychoterapií*. Praha: Grada.

Hoffmann, V., Dančová, E., & Zalai, K. (1980). *Rozbory hospodárskej činnosti priemyselných podnikov*. Bratislava: Alfa.

Hogenová, A. (2005). *K filosofii výkonu*. Praha: Eurolex Bohemia.

Holienka, M. (2005). *Kondičný tréning vo futbale*. Bratialava: PEEM.

Holienka, M. (2010). *Koordinačné schopnosti vo futbale*. Bratislava: SVS pre telesnú výchovu a šport.

Holland, M. J. G., Woodcock, C., Cumming, J., & Duda J. L. (2010). Important mental qualities and employed mental techniques: The perspective of young elite team sport athletes. *Journal of Clinical Sports Psychology*, 4, 19-38.

Holt, N. L., Tamminen, K. A., Black, D. E., Mandigo, J. L., & Fox, K. R. (2009). Youth sport parenting styles and practices. *Journal of sport & Exercise psychology*, 31 (1), 37-59.

Husserl, E. (1996). *Krize evropských věd a transcendentální fenomenologie: Úvod do fenomenologické filozofie.* Praha: Academia.

Husserl, E. (2004). *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filozofii 1*. Praha: Oikoymenh.

Choutka, M. (1976). Teorie a didaktika sportu. Praha: SPN

Choutka, M. (1981). *Sportovní výkon*. Praha: Olympia.

Choutka, M., & Dovalil J. (1975). Studium struktury sportovního výkonu. In R. Linc (Ed.), *Sborník fakulty tělesné kultury a sportu University Karlovy: Sborník z vědecké konference k 20. výročí založení fakulty, poř. ve dnech 1. a 2. listopadu 1973*. Praha: FTVS UK.

Choutka, M., & Dovalil, J. (1987). *Sportovní trénink*. Praha: Olympia.

Ignatěnko, A. (1998). *Schola vitae*. Praha: Pragma.

Jelínek, M. (2004). *Empirické poznatky z praxe vedení vrcholových sportovců*. Rigorózní práce, Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.

Jelínek, M., & Kuchař, J. (2006). *Poznej sám sebe, tajemství těla, duše a mysli*. Praha: Eminent.

Jelínek, M., & Kuchař, J. (2007). *Úspěch a jeho spirituální dimenze*. Praha: Eminent.

Kabošová, S. M., & Jelínek, M. (2003). *Skrytá cesta k vítězství*. Praha: Gutenberg: Eminent.

Kleinová, J. (2005). *Ekonomické hodnocení výrobních procesů*. [Učební texty]. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta strojní.

Kogler, A. (2006). *Die Kunst der Hochstleistung: Sportpsychologie, Coaching, Selbstmanagement*. Wien: Springer-Verlag.

Kohoutek, R. (2008). *Psychologie duševního vývoje*. [Učební texty]. Brno: Masarykova universita, Pedagogická fakulta.

Korček, F. et al. (1992). *Teoria a didaktika športu*. Bratislava, FTVŠ UK.

Kostka, V., Bukač, L., & Šafařík, V. (1986). *Lední hokej (teorie a didaktika)*. Praha: SPN

Koubek, J. (2004). *Řízení pracovního výkonu*. Praha: Management Press.

Kožený, J., & Ganický, P. (1976). *Dotazník interpersonální diagnózy – ICL.* [Příručka]. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy.

Král, B. et al. (2006). *Manažerské účetnictví*. Praha: Management press

Lardon, M. (2008). *Finding your zone: ten core lessons for achieving peak performance in sports and life.* New York: Penguin Groups.

Machač, M., & Machačová, H. (1991). *Psychické rezervy výkonnosti.* Praha: Karolinum.

Machač, M., Machačová, H., & Hoskovec, J. (1985). *Emoce a výkonnost*. Praha: SPN.

Maltz, M. (1998). *Psychokybernetika: Nový způsob, jak žít plnějším životem*. Praha: Pragma.

Mašín, I., & Vytlačil, M. (1996). *Cesty k vyšší produktivitě*. Liberec: Institut průmyslového inženýrství.

Mayerová, M., & Růžička, J. (1999). *Psychologie v ekonomické praxi*. [Učební texty]. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta ekonomická.

Mazurov, O. N. (1979). *Psychologičeskije komponenty pomechoustojčivosti*. Leningrad: Leningradskij Gosudarstvenyj Universitet.

Mazurov, O., & Hošek, V. (1984). Psychický stav jako faktor výkonnosti sportovce. *Teorie a praxe tělesné výchovy,* 32 (3), 138-143.

Mazurov, O., & Hošek, V. (1986). Psychická determinace sportovního výkonu. *Acta Universitatis Carolinae. Gymnica*, 22, 2-7.

Mikšík, O. (1982). *Úvod do psychologické metodologie I*. [Učební texty]. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.

Mikšík, O. (1986). *Úvod do psychologické metodologie II*. [Učební texty]. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.

Miller, S. (2001). *Hockey Tough: A Winning Mental Game* (2nd ed.). Vancouver: Stoddart.

Molnár, Z. (2005). *Úvod do základů vědecké práce*. [Učební texty]. Praha: České vysoké učení technické, Fakulta strojní.

Moran, A. (2004). *Sport and Exercise Psychology: a critical introduction*. Londýn: Routledge.

Moravec, R. et al. (2007). *Teoria a didadktika výkonnostního a vrcholového športu*. [Učební text]. Bratislava: Univerzita Komenského, Fakulta telesnej výchovy a športu.

Nakonečný, M. (1996). *Motivace lidského chování*. Praha: Academia.

Navara, M. et al. (1986). *Kopaná: teorie a didaktika*. Praha: SPN.

Nemec, M. et al. (2008). *Trenér futbalu: Učebné texty pre školenie trenérov futbalu UEFA B licencie.* Banská Bystrica: Partner.

Nemec, M., & Kollár, R. (2009). *Teoria a didaktika futbalu*. Banská Bystrica: Partner.

Novosadová, A. (2008). Využití interpretativní fenomenologické analýzy k hledání významu zážitků a zkušeností jedince: podklad k projektu disertační práce. *Česká kinantropologie,* 12 (4), 60-66.

Pardel, T., Maršálová, L., & Hrabovská, A. (1984). *Dotazník motivácie výkonu.* [Příručka]. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy.

Pavliš, Z. et al. (1995). *Školení trenérů ledního hokeje.* Praha: Český svaz ledního hokeje.

Peráček, P. (2003). *Štruktura herného výkonu*. [Učební texty]. Bratislava: Univerzita Komenského, Fakulta telesnej výchovy a športu.

Perič, T. (2006). *Analýza struktury talentovanosti: na příkladu 12letých dětí v ledním hokeji*. Habilitační práce, Univerzita Karlova, Praha.

Peterson, R. (2012). *The Art of Coaching Young Athletes*. Chicago: Racom Books.

Provazník, V. et al. (2002). *Psychologie pro ekonomy a manažery*. Praha: Grada.

Riley, P. (1994). *The Winner Withim*. New York: Berkley Publishing Book.

Rubinštejn, S. L. (1946). *Osnovy obščej psichologii*. Moskva: MGU.

Sellars, C. (1996). *Mental Skills: An introduction for sport coaches*. Lincoln: Coachwise.

Schnabel, G. (1994). Sportische Leistung – Wesen und Struktur. In G. Schnabel, D. Haare, & A. Borge. (Eds.), *Trainingswissenschaft* (pp. 35-60). Berlin: Sportverlag.

Slepička, P., Hošek, V., & Hátlová, B. (2006). *Psychologie sportu*. Praha: Karolinum.

Starší, J. (1980). *Jednotné osnovy športovej prípravy mládeže v športových triedách*. Bratislava: MŠ SSR.

Starší, Jar., & Starší, Ján. (1981). *Športová príprava v ladovom hokeji*. Bratislava: Šport.

Stiehler, G., Konzag, I., & Dobler, H. (1994). *Sportspiele*. Berlin: Sportverlag.

Süss, V., & Buchtel, J. et al. (2009). *Hodnocení herního výkonu ve sportovních hrách*. Praha: Karolinum.

Süss, V., & Tůma, M. et al. (2011). *Zatížení hráče v utkání*. Praha: Karolinum.

Svoboda, B., & Vaněk, M. (1986). *Psychologie sportovních her*. Praha: Olympie.

Svoboda, M. (1992). *Metody psychologické diagnostiky dospělých*. Praha: CAPA.

Štikar, J., Rymeš, M., Riegel, K., & Hoskovec, J. (2003). *Psychologie ve světě práce*. Praha: Karolinum.

Táborský, F. (1979). *Příspěvek k hodnocení herního výkonu*. Disertační práce, Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, Praha.

Táborský, F. (1981). *Herní výkon*. Praha: Olympia.

Taylor, J., & Wilson, G. S. (2005). *Applying sport psychology: four perspektives*. Vancouver: Human Kinetics.

Tod, D., Thather, J., & Rahman, R. (2012). *Psychologie sportu* (H. Hartlová, Trans.). Praha: Grada. (Originál vydán 2010).

Tóth, I. (2003). *Herný výkon 10 až 17 ročných hráčov ľadového hokeja z hĺadiska kvantitatívných a kvalitatívných herních charakteristík.* Disertační práce, Univerzita Komenského, Fakulta telesnej výchovy a športu, Bratislava.

Tóth, I. et al. (2010). *Trenér ĺadového hokeja*. [Učební texty]. Bratislava: TO-MI Ice Hockey Agency.

Ukrajincev, B. S. (1972). *Samoupravljajemyje sistěmy i pričinnosť*. Moskva: Mysl.

Válková, H. (1974). *Metoda hodnocení výkonu hráče košíkové v utkání*. [Učební text]. Praha: Český basketbalový svaz.

Válková, H. (1990). *Sociálně psychologické faktory a vývoj výkonnosti hráčů košíkové*. [Učební texty]. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta.

Válková, H., Bartoňová, R., & Ahmetašević, A. (2012). Manuál pro hodnocení inkluzivních vyučovacích jednotek tělesné výchovy DIC-CIT pro ATV. [Příručka]. Univerzita Palackého v Olomouci.

Vaněk, M., Hošek, V., & Svoboda, B. (1974). *Studie osobnosti ve sportu.* [Učební texty]. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu.

Votík, J. (2003). *Fotbal: trénink budoucích hvězd*. Praha: Grada.

Votík, J. (2005). *Trenér fotbalu „B" UEFA licence* (2nd ed.). Praha: Olympia.

Votík, J. (2011). *Fenomény vývoje sportovní kariéry v generačním kontextu československých fotbalových reprezentantů.* Praha: Grada.

Všeobecná encyklopedie (Vol. 8). (1999). Praha: Diderot.

Vytlačil, M., Mašín, I., & Staněk, M. (1997). *Podnik světové třídy: Geneze produktivity a kvality*. Liberec: Institut průmyslového inženýrství.

Woodcock, Ch., Holland, M. J. G., Duda, J. L., & Cumming, J. (2011). Psychological Qualities of Elite Adolescent Rugby Players: Parents, Coaches, and Sport Administration Staff Perceptions and Supporting Roles. *The Sport Psychologist*, 25, 411-443.

Zháněl, J., Černošek, M., Lehnert, M., & Cuberek, R. (2008). Diagnostické metody a možnosti jejich využití při dlouhodobém sledování úrovně výkonnostních předpokladů v tenise. In J. Dovalil, & M. Chaloupecká (Eds.), *Sborník příspěvků z konference současný sportovní trénink* (pp. 145-150). Praha: Olympia.

Zika, J. (1987). *Regulace psychických stavů atleta* [Metodický dopis]. Praha: ÚV ČSTV vědeckometodické oddělení.

Seznam příloh

Příloha 1. Dlouhodobé formování sportovní výkonnosti (Dovalil, 2009, 15)

Příloha 2. Faktory sportovního výkonu podle Grossera (in Votík, 2011, 41)

Příloha 3. Struktura tréninku a herního výkonu ve fotbale podle Forsythe (in Votík, 2011, 46)

Příloha 4. Struktura sportovního výkonu podle Stiehlera, Konzaga a Doblera (in Tóth, 2003, 13)

Příloha 5. Určující činitelé (determinanty) individuálního herního výkonu (Dobrý, 1988; upr. dle Tótha, 2003, 22)

Příloha 6. Model struktury individuálního herního výkonu ve sportovních hrách podle Hohmanna a Bracka (in Tóth, 2003, 12)

Příloha 7. Znázornění některých faktorů ovlivňujících sportovní výkon ve vrcholovém ledním hokeji podle bratrů Starších (in Tóth, 2003, 16)

Příloha 8. Schéma determinant herního výkonu (Peráček, 2003, 37)

Příloha 9. Trenérský protokol

Příloha 10. Kruhové schéma pro vyhodnocení dotazníku ICL

Příloha 11. Kruhové schéma – vyhodnocení těžiště

Příloha 12. Wingate test – souhrnné výsledky

Příloha 13. Dotazník D-M-V – souhrnné výsledky

Příloha 14. Dotazník ICL – souhrnné výsledky

Příloha 1. Dlouhodobé formování sportovní výkonnosti (Dovalil, 2009, 15)

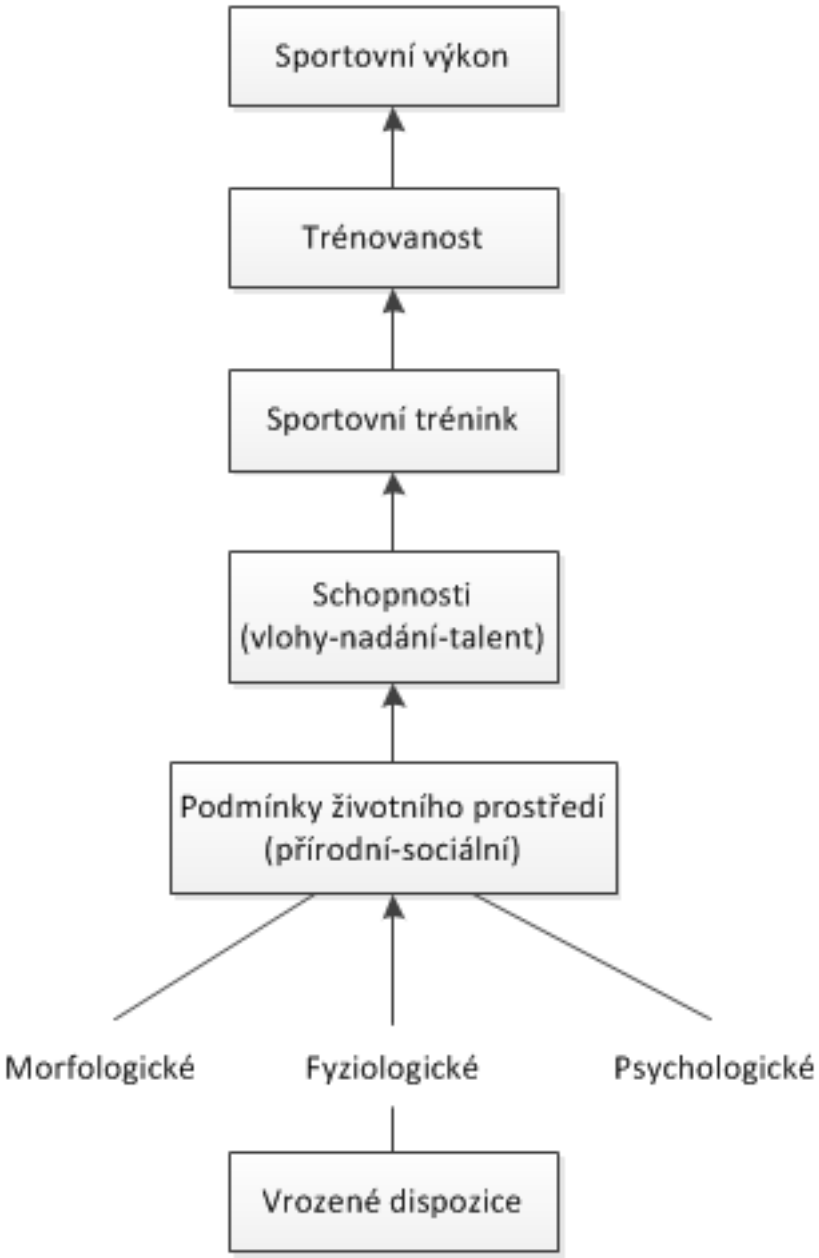

Příloha 2. Faktory sportovního výkonu podle Grossera (in Votík, 2011, 41)

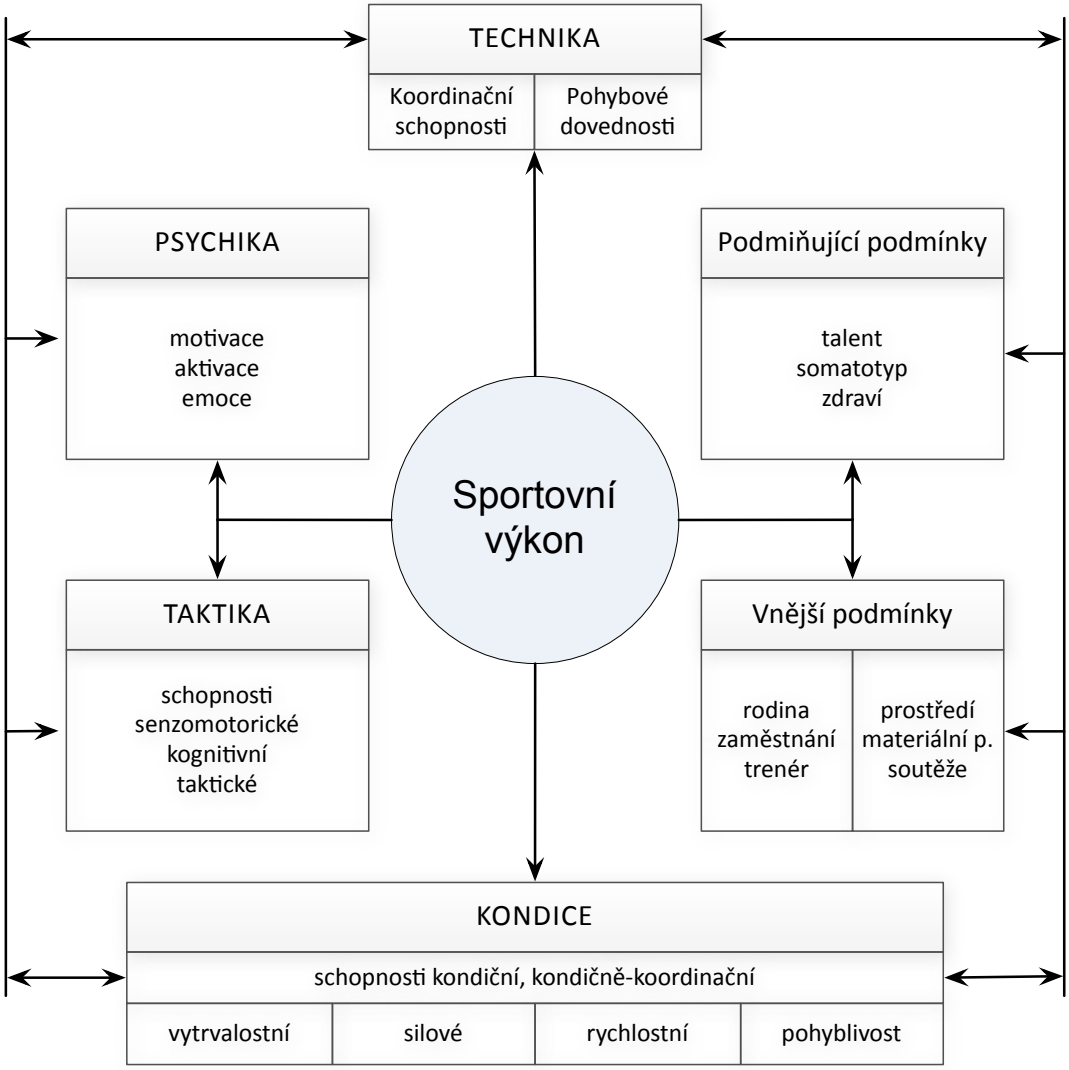

Příloha 3. Struktura tréninku a herního výkonu ve fotbale podle Forsythe (in Votík, 2011, 46)

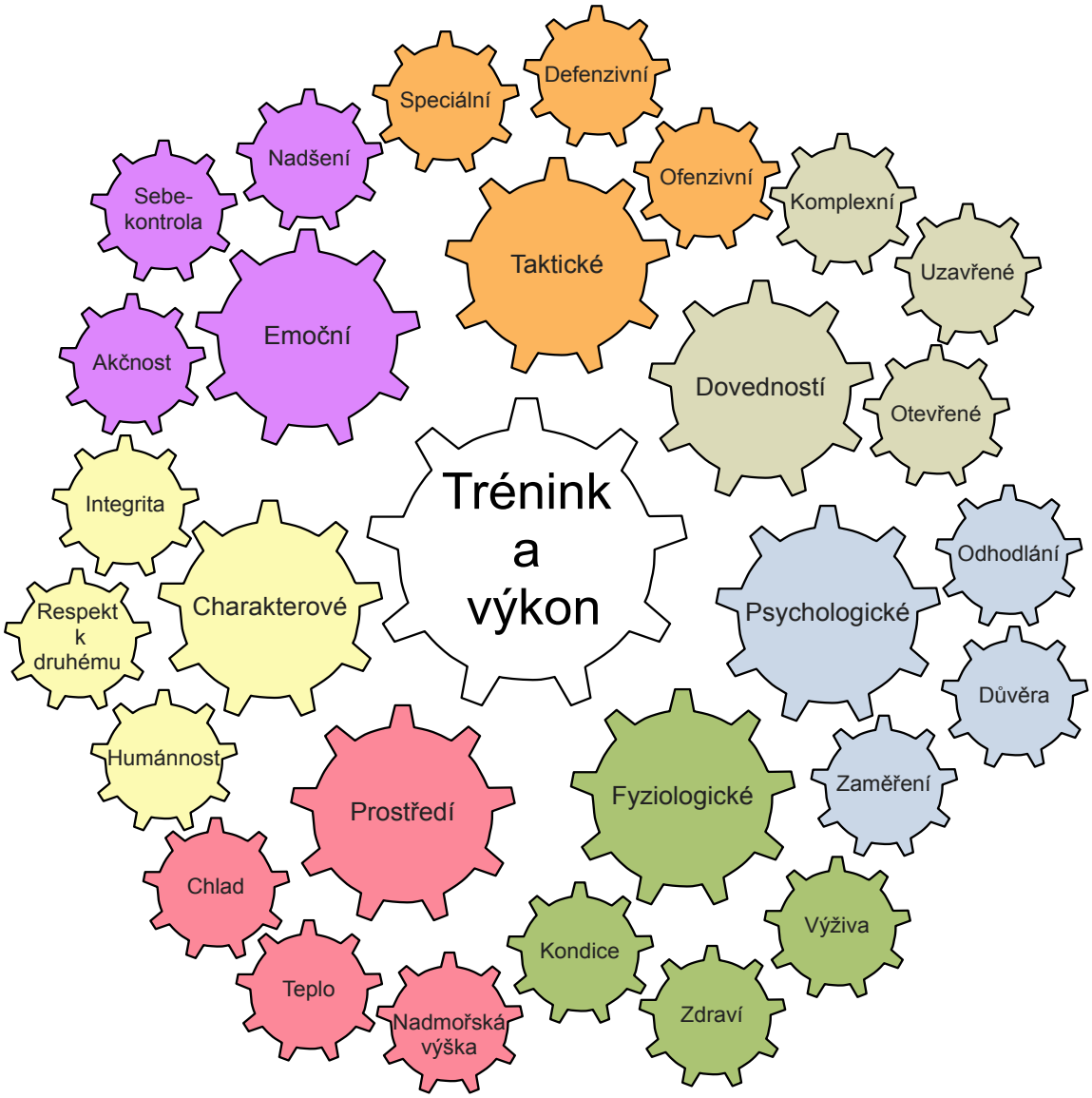

Příloha 4. Struktura sportovního výkonu podle Stiehlera, Konzaga a Doblera (in Tóth, 2003, 13)

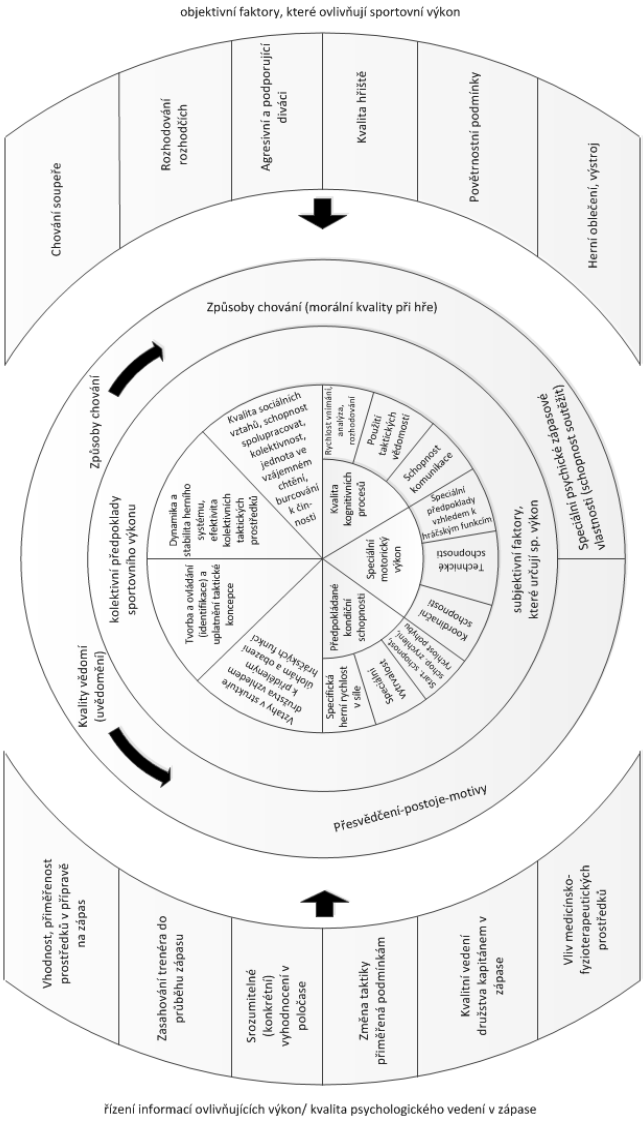

Příloha 5. Určující činitelé (determinanty) individuálního herního výkonu (Dobrý, 1988; upr. dle Tótha, 2003, 22)

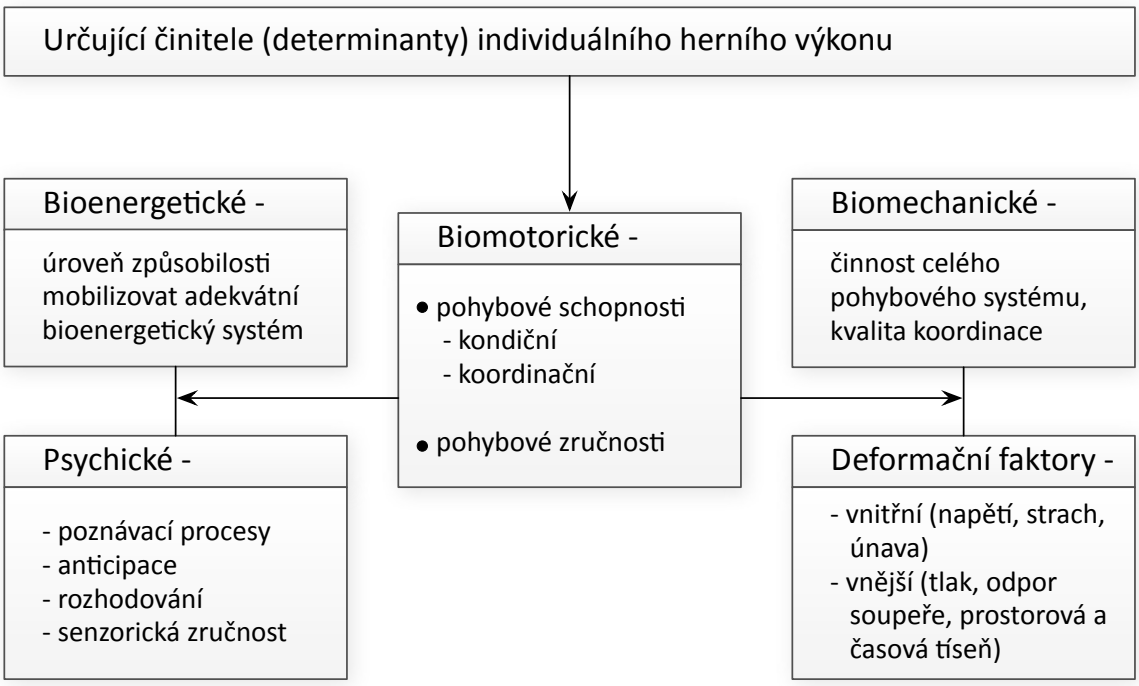

Příloha 6. Model struktury individuálního herního výkonu ve sportovních hrách podle Hohmanna a Bracka (in Tóth, 2003, 12)

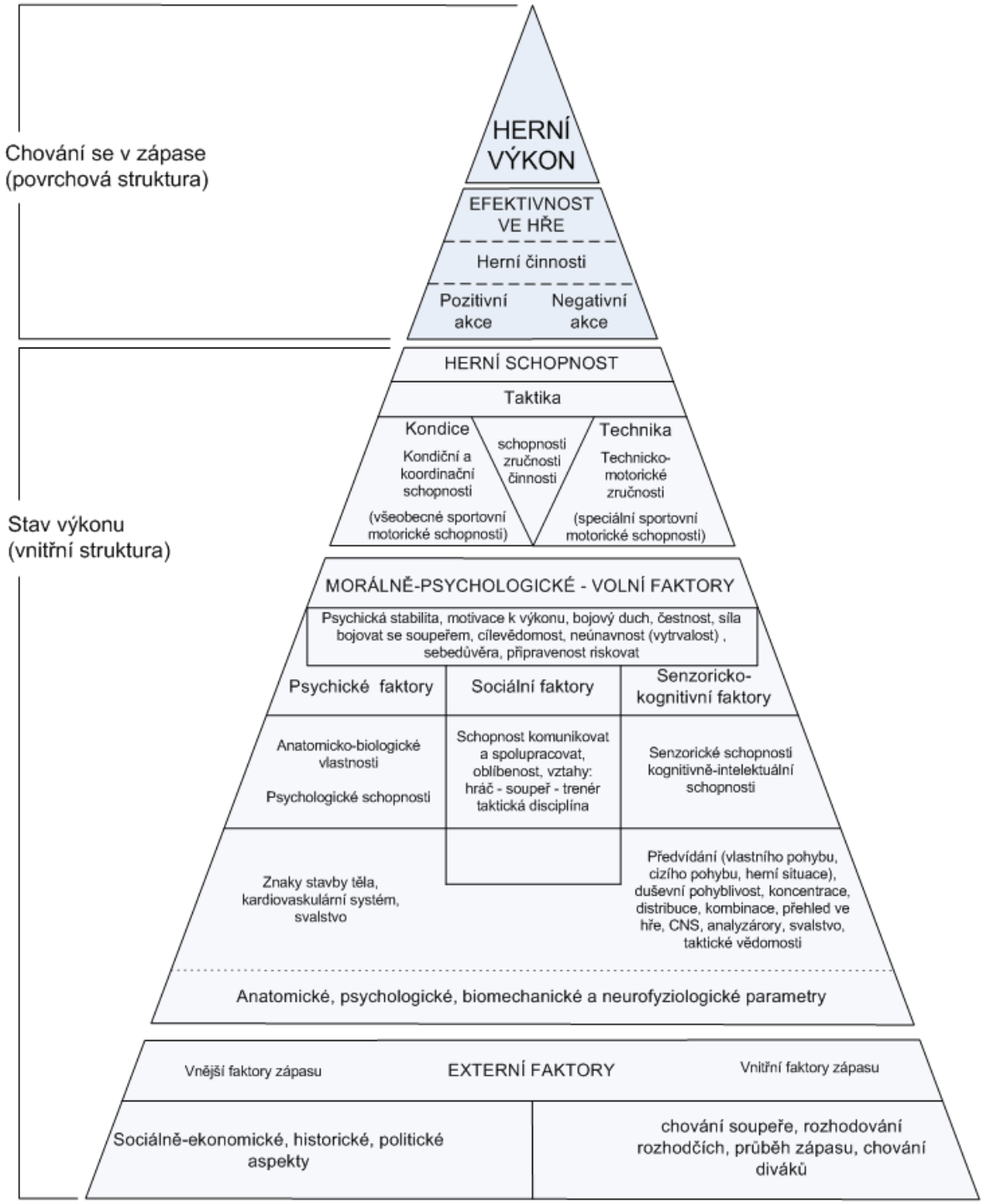

Příloha 7. Znázornění některých faktorů ovlivňujících sportovní výkon ve vrcholovém ledním hokeji podle bratrů Starších (in Tóth, 2003, 16)

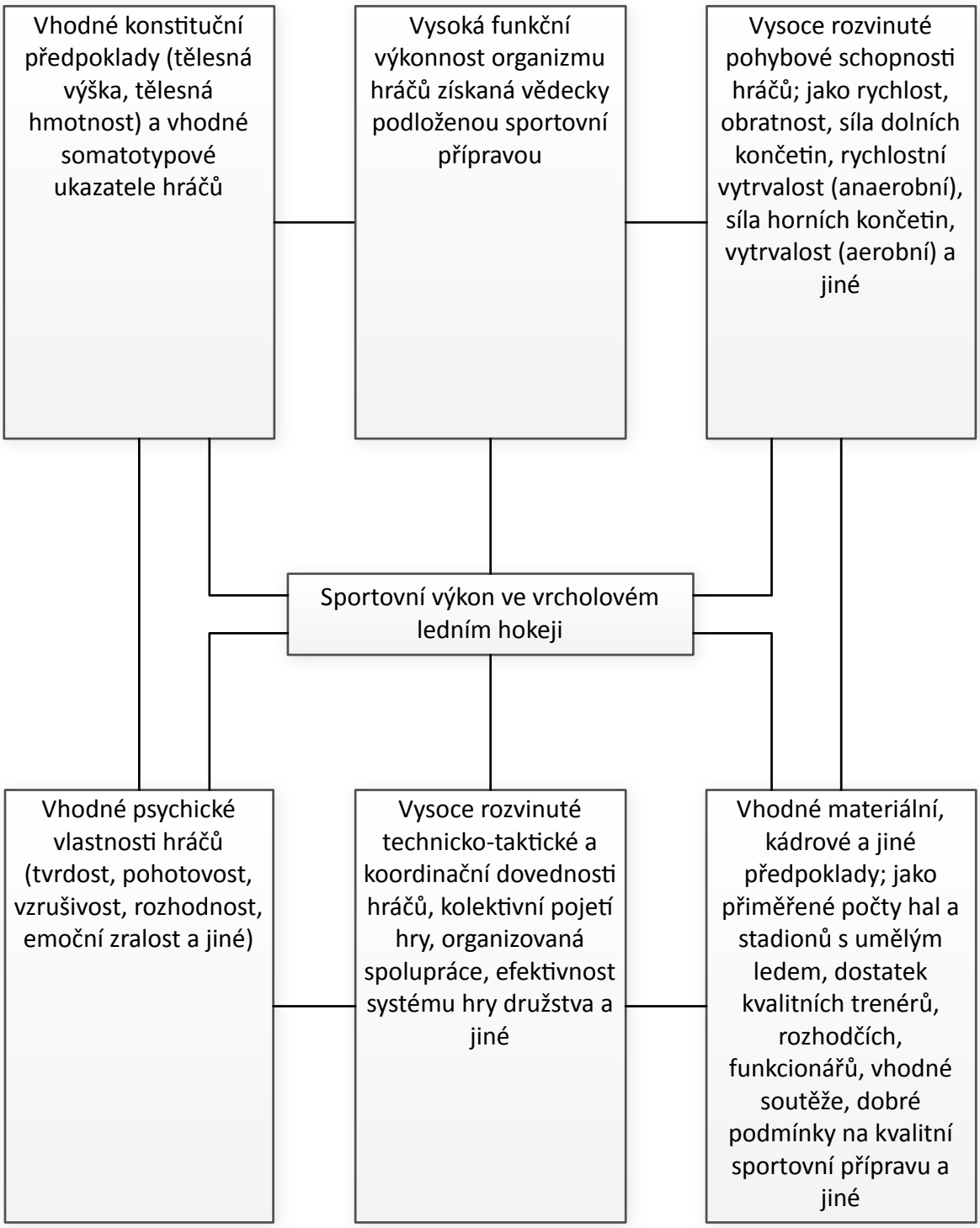

Příloha 8. Schéma determinant herního výkonu (Peráček, 2003, 37)

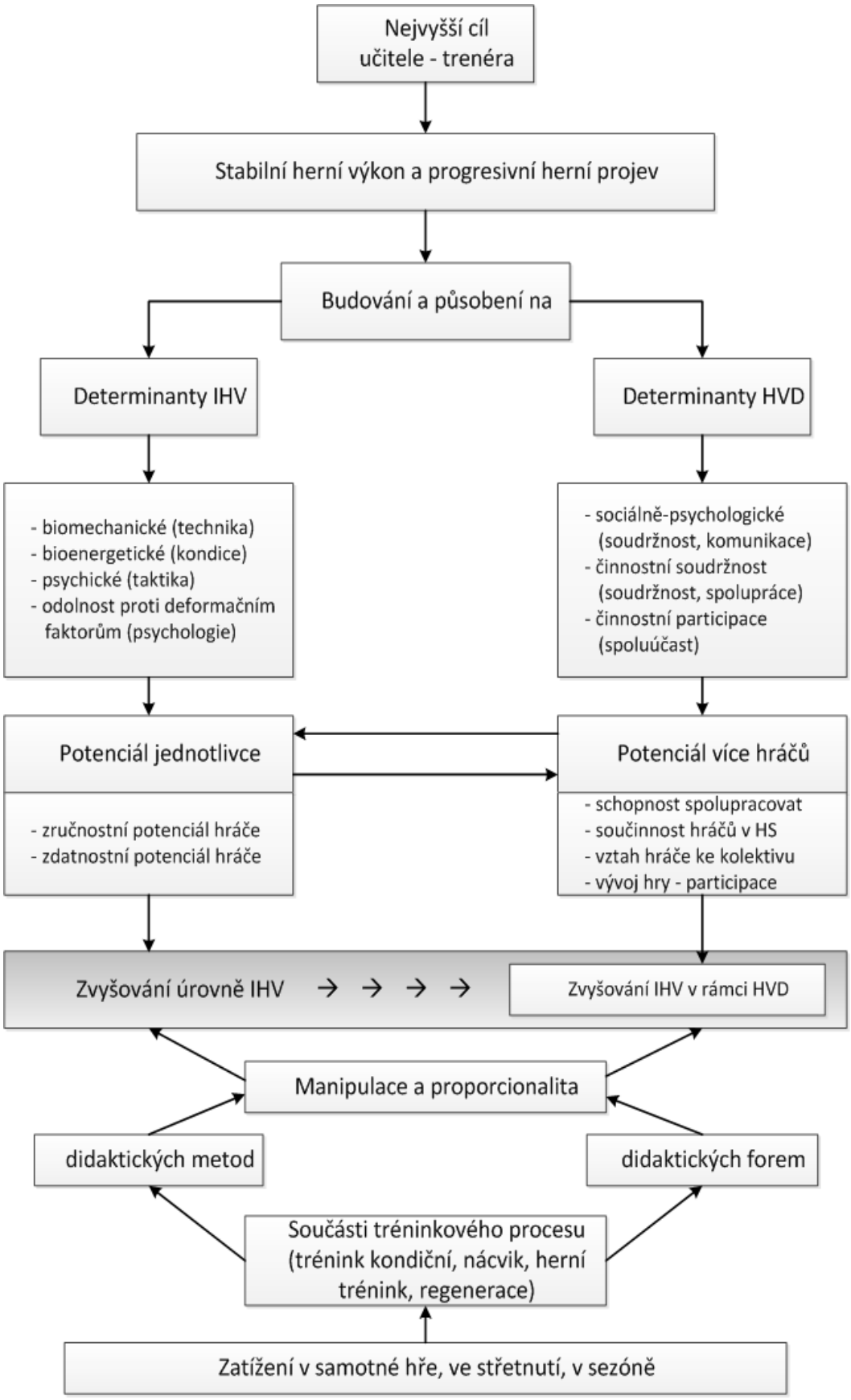

Příloha 9. Trenérský protokol

TRENÉRSKÝ PROTOKOL HODNOCENÍ HRÁČŮ

PŘIŘAĎTE BODY KAŽDÉMU HRÁČI V JEDNOTLIVÝCH POLOŽKÁCH PROTOKOLU

1 – ZNAMENÁ NEJNIŽŠÍ OHODNOCENÍ, 7- NEJVYŠŠÍ OHODNOCENÍ

1. KOOPERACE HRÁČE SE SPOLUHRÁČI PŘI HŘE		1	2	3	4	5	6	7
2. KOMUNIKACE HRÁČE SE SPOLUHRÁČI BĚHEM UTKÁNÍ								
3. KVALITA PŘIHRÁVKY								
4. KVALITA STŘELBY								
5. ÚSPĚŠNOST OBSAZOVÁNÍ HRÁČE S KOTOUČEM								
6. ÚSPĚŠNOST OBSAZOVÁNÍ HRÁČE BEZ KOTOUČEM								
7. ÚSPĚŠNOST UVOLŇOVÁNÍ HRÁČE S KOTOUČEM								
8. ÚSPĚŠNOST UVOLŇOVÁNÍ HRÁČE BEZ KOTOUČE								
9. DODRŽOVÁNÍ TAKTICKÝCH POKYNŮ TRENÉRA								
10. HERNÍ TVOŘIVOST								
11. ROZHODOVÁNÍ HRÁČE POD SITUAČNÍM TLAKEM								
12. PSYCHICKÁ STABILITA HRÁČE V UTKÁNÍ								
13. PSYCHICKÁ STABILITA HRÁČE V ZÁVODNÍM OBDOBÍ								
14. ZACHOVÁNÍ KVALITIY VÝKONU HRÁČE NEZÁVISLE NA KVALITĚ VÝKONU SPOLUHRÁČŮ								

Příloha 10. Kruhové schéma pro vyhodnocení dotazníku ICL

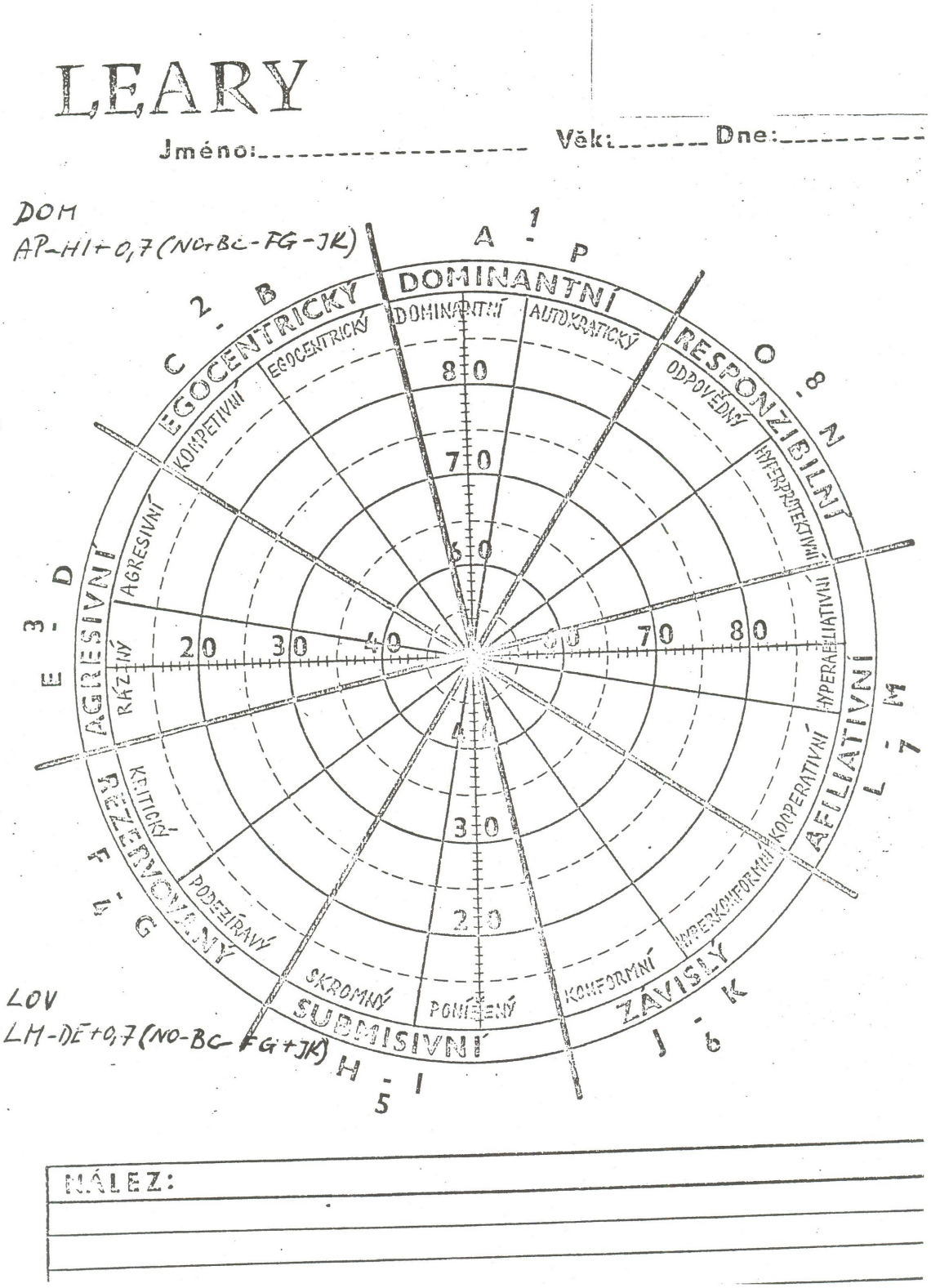

Příloha 11. Kruhové schéma – vyhodnocení těžiště

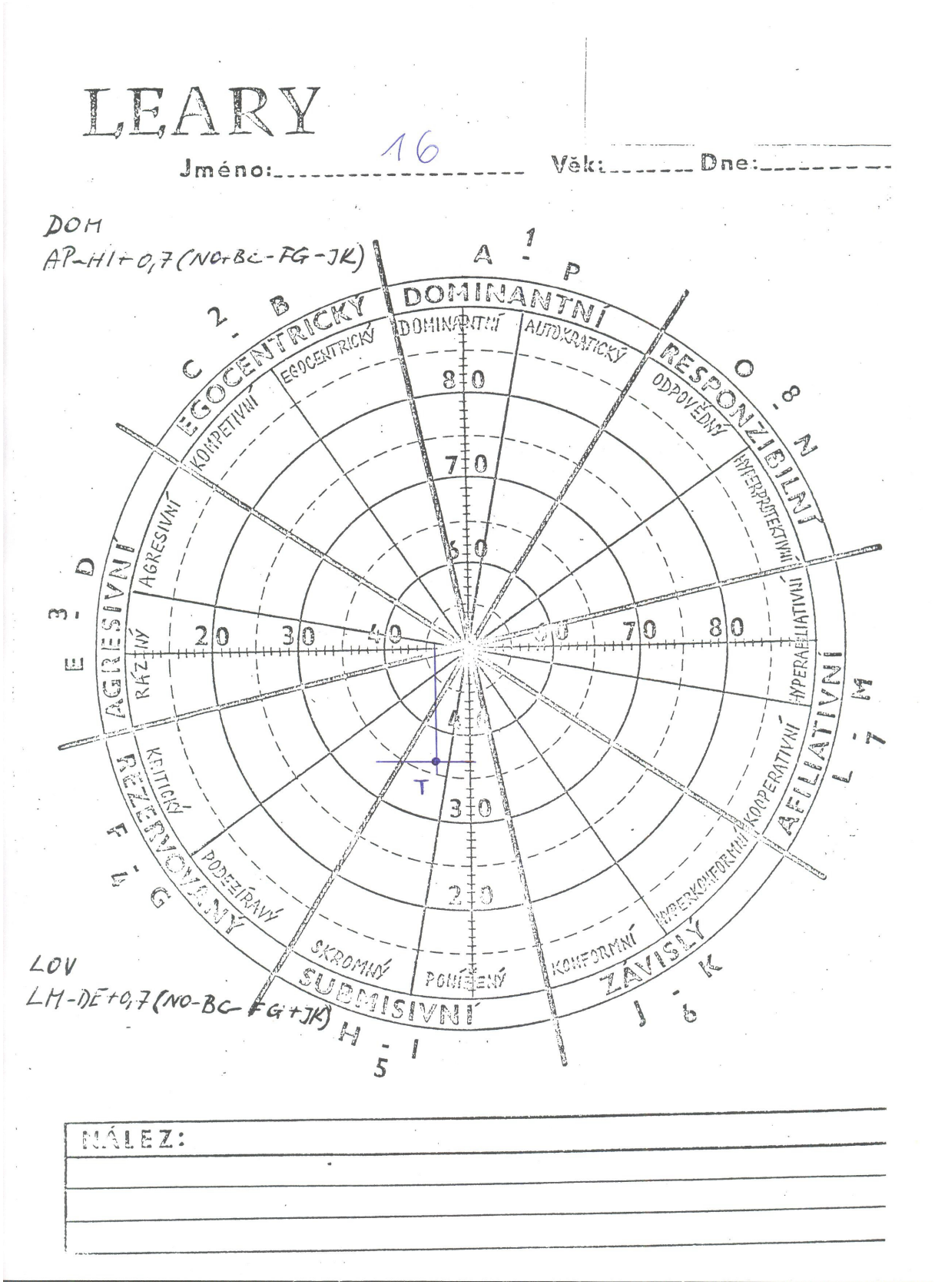

NÁLEZ: